

TÜRKİYE'DE SOYLULAŞTIRMA: ANKARA DİKMEN VADİSİ ÖRNEĞİ

Selda BAL

Kasım 2017

DENİZLİ

**TÜRKİYE’DE SOYLULAŞTIRMA: ANKARA DİKMEN VADİSİ
ÖRNEĞİ**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Sosyoloji Anabilim Dalı
Genel Sosyoloji ve Metodoloji Bilim Dalı**

Selda BAL

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet MEDER

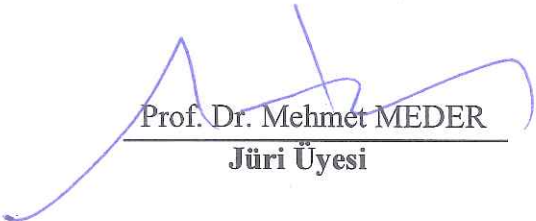
Kasım 2017

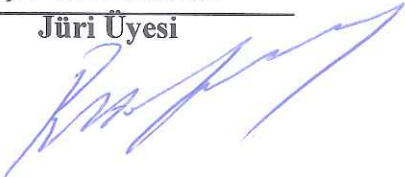
DENİZLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Sosyoloji Anabilim Dalı, Genel Sosyoloji ve Metodoloji Bilim Dalı öğrencisi Selda BAL tarafından Prof. Dr. Mehmet MEDER yönetiminde hazırlanan “Türkiye’de Soylulaştırma: Ankara Dikmen Vadisi Örneği” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 19/10/2017 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Türkan ERDOĞAN
Jüri Başkanı

Prof. Dr. Mehmet MEDER
Jüri Üyesi

Doç. Dr. Rıza SAM
Jüri Üyesi

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
22/11/2017 tarih ve .../4/09... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet Vefa NALBANT
Müdür

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Selda BAL

ÖNSÖZ

Kendi içinde barındırdığı eksiklikleri ve sınırlılıkları ile yüksek lisans tezi olarak hazırlanmış olan bu mütevazı çalışmanın yürütülmesinde ve sonuca ulaştırılmasında birçok kişinin kolektif emeği bulunmaktadır. Öncelikle, çalışmama ön ayak olan, eleştirileri ile çalışmanın bir adım daha ileri gitmesini sağlayan ve her konuda beni yürekten destekleyen tez danışmanım Prof. Dr. Mehmet MEDER'e; Sağlıklı Kentler Hareketinin Türkiye'de gelişebilmesini, benimsenmesi ve uygulanabilmesini sağlayan ve yapmış olduğum bu çalışmaya maddi yönden destek veren Türkiye Sağlıklı Kentler Birliğine; değerli eleştirileri ve yorumları ile araştırmam üzerinde yeniden düşünmemi sağlayan jüri üyelerime ve beni yaşamlarına dâhil eden değerli dostlarıma sonsuz teşekkürler.

ÖZET

TÜRKİYE'DE SOYLULAŞTIRMA: ANKARA DİKMEN VADİSİ ÖRNEĞİ

BAL, Selda

Yüksek Lisans Tezi, Sosyoloji Anabilim Dalı

Genel Sosyoloji ve Metodoloji Bilim Dalı

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Mehmet MEDER

Kasım 2017, 137 Sayfa

Bu çalışmada, öncelikle Neoliberal politikaların yalnızca ekonomi politikaları olarak görülmemesi gerektiğinin altı çizildi. Kapitalist sistemin yaşadığı kriz her ne kadar ekonomik bir kriz olarak kendisini dışa vursa da gerçeğin öyle olmadığı anlaşılacaktır. Sermayenin kendisini kentsel mekanda yeniden üretimini sağlamak amacıyla neoliberal politikalar başta iktisadi olmak üzere, sosyal, kültürel alanda birçok düzenlemenin yapıldığı uygulamalardır. Bu politikalar kuşkusuz mekan üzerinde de son derece etkili olmuştur. Bu bağlamda küresel bir strateji olarak soylulaştırma deneyimlerine yer verilmiştir. Küreselleşmenin bu yeni ekonomik düzeninde, yoksulların kıymetlenen kentsel arazilerinin küresel sermaye tarafından nasıl potansiyel yatırım bölgeleri olarak değerlendirildiği görülecektir. Son yıllarda, dev emlak şirketleri ve geliştirici firmalarca inşa edilen, tasarım değeri taşıyan ve elit bir tüketime sunulan yüksek apartman bloklarından veya alçak lüks konutlardan oluşan bu yeni inşa alanları da, en az tek tek restore edilen tarihi apartmanların oluşturduğu sokak/mahalle profilleri kadar, soylulaştırılmış kent coğrafyasının bir parçası haline gelmiştir. Hemen hemen her çalışma alanının merkezinde, onun varlığını tanımlayan ve yaşamına devam etmesini sağlayan asli bir temeli vardır. Soylulaştırma alanı için de 'yerinden edilme' işte böyle bir temeli teşkil etmektedir. Soylulaştırma ve yerinden edilme arasındaki ilişki ve bunun adalet kavramıyla ilişkilendirilmesi de bu çalışmanın konusunu oluşturmuştur.

Anahtar sözcükler: Kentsel Dönüşüm, Soylulaştırma, Yeni Orta Sınıf, Neoliberal Politikalar, Mülksüzleştirme, Yerinden Edilme, Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi.

ABSTRACT

GENTRIFICATION IN TURKEY: THE CASE OF ANKARA DIKMEN VALLEY

BAL, Selda

Master Thesis, Sociology Department

Thesis Advisor: Prof. Dr. Mehmet MEDER

November 2017, 137 Pages

In this study, first of all, it is highlighted that neoliberal policies should not be seen as just economy policies. Although capitalist system reveals it's crisis, which it has been experiencing, as economic crisis, it will be understood the situation is not like this. The practices of capital, which are with the aim of reproducing itself at the environment of city spaces, are the spaces where many regulations are done particularly neoliberal policies, social and cultural regulations. Undoubtedly those policies had extremely huge effect at those spaces. In this context, as a global strategy it was given a place to the gentrification experiences. In the new economic system of the globalism, it will be seen how the lands of the poor people, which are increasing in value and price, are seen as potential investment zones by global capital. The properties, which are valuable by mean of design and constructed by huge property developing companies and which are constituted of high buildings and several storey luxury buildings, are being served to consumption. Those became the parts of gentrified city environment, at least like the districts which are consisted of renovated old buildings. There is substantial base to identify its entity and to ensure to keep up its life almost at the center of all studies. "Forced Displacement" constitutes such kind of basis in the space of gentrification. The relevance between gentrification and forced displacement and association of those with justice are the matters of this study.

Keywords: Urban Renewal, Gentrification, New Middle Class, Neoliberal Policies, Dispossession, Forced Displacement, Project Of Housing And Environmental Development For Dikmen District.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR DİZİNİ.....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	vii
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

NEOLİBERALİZM'İN KENTSEL YANSIMALARI

1.1. Sermayenin Yeniden Dirilişi.....	4
1.2. Sermaye Birikim Aracı Olarak: Rant.....	9
1.3. Neoliberalizmin Kentleşmesi.....	14
1.3.1. Mekânın Eşitsiz Gelişimi.....	18

II. BÖLÜM

SOYLULAŞTIRMA

2. 1. Temel Kuramsal Tartışmalar.....	22
2.1.1. Geleneksel Teoriler Etkisinde İlk Dönem Çalışmaları.....	22
2.1.2. Son Dönem Çalışmaları: Arz ve Talep Yönlü Yaklaşımlar.....	24
2.1.2.1. Demografi: Kültür Boyutu	
2.1.2.1.1. Talep Yönlü Tartışmalar.....	29
2.1.2.2. Ekonomi: Emlak Boyutu	
2.1.2.2.1. Arz Yönlü Tartışmalar.....	31
2.1.3. Arz ve Talep Yönlü Tartışmaların Benzer ve Farklı Yönleri.....	35
2. 2. Soylulaştırmayı Tanımlamak.....	36
2.2.1. Yeni İnşaa Yoluyla Soylulaştırma Nedir?.....	42

2.3. Soylulaştırmanın Yaygınlaştırılmasının Boyutları	46
2.4. Soylulaştırmanın Yeni Biçimleri ve “Yerinden Edilmeyi” İlişkilendirmek	49

III. BÖLÜM

ANKARA DİKMEN VADİSİ KONUT VE ÇEVRE GELİŞTİRME PROJESİ

(4. ve 5. Etap)

3.1. Ankara'nın Kentsel Gelişim Süreci	53
3.2. Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi	59
3.2.1. Dikmen Vadi Projesinin Genel Özellikleri	59
3.2.2. Dikmen Vadi Projesinin Gerekçesi ve Amaçları	63
3.3. Alan Araştırmasının Konusu	75
3.4. Alan Araştırmasının Amacı	76
3.5. Alan Araştırmasının Yöntemi	76
3.5.1. Veri Toplama Süreci ve Örneklem Yöntemi	76
3.5.2. Alan Araştırması Hipotezleri	77
3.5.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	78
3.6. Araştırma Bulguları	79
3.6.1. Katılımcıların Genel Özelliklerine İlişkin Bulgular	79
3.6.2. Katılımcıların Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Uygulamasına Yönelik Tutumlarına İlişkin Bulgular	84
3.7. Alan Araştırması Sonuçlarının Değerlendirilmesi	108
SONUÇ: ALTERNATİFLER ÜZERİNE	113
KAYNAKLAR	118
EKLER	123
ÖZGEÇMİŞ	137

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AMANPB	Ankara Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu
AVM	Alışveriş Merkezi
BM	Birleşmiş Milletler
DVKÇGP	Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi
DVKDP	Dikmen Vadi Kentsel Dönüşüm Projesi
FIFA	Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği
IMF	Uluslararası Para Fonu
KESK	Kamu Emekçileri Sendikası
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TMMOB	Türk Mühendis ve Mimarlar Odası Birliği
TOKİ	Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
UNHABITAT	Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programları
ŞPO	Şehir Plancıları Odası

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi'nin Alanı	62
Tablo 2. Yaşa Göre Çalışmaya Katılım Oranı.....	79
Tablo 3. Cinsiyetlerine Göre Çalışmaya Katılım Oranı	80
Tablo 4. Medeni Duruma Göre Çalışmaya Katılım Oranı	80
Tablo 5. Hane Halkındaki Ücretli Çalışan Sayısına Göre Çalışmaya Katılım Oranı.....	81
Tablo 6. Çalışma Durumuna Göre Çalışmaya Katılım Oranı	81
Tablo 7. Hane Halkı Sayısına Göre Çalışmaya Katılım Oranı	82
Tablo 8. Eğitim Düzeyine Göre Çalışmaya Katılım Oranı.....	82
Tablo 9. Gelir Düzeyine Göre Çalışmaya Katılım Oranı	83
Tablo 10. Katılımcıların Mülkiyet Sahiplik Durumu	83
Tablo 11. Katılımcıların Mülkiyet Edinme Biçimleri	84
Tablo 12. Ankara Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi (DVKDP) sonrası vadi gecekonduları yıkılıp yerine lüks yapılar inşa edilmiştir ifadesine ilişkin sonuçlar	84
Tablo 13. Ankara DVKDP 4. ve 5. Etap uygulamasında yerinde dönüşüm sağlanmamıştır ifadesine ilişkin sonuçlar	85
Tablo 14. Ankara DVKDP uygulamasına halkın katılımı sağlanmamıştır ifadesine ilişkin sonuçlar.....	85
Tablo 15. Ankara DVKDP kapsamında halka verilen bilgi yetersizdir ifadesine ilişkin sonuçlar	85
Tablo 16. Ankara DVKDP uygulamasında halk katılım araçlarından yararlanmamıştır ifadesine ilişkin sonuçlar	86
Tablo 17. Müstakil bir yaşamdan apartman hayatına geçişte yaşanan problemler ile yaş ve medeni durum arasında bir ilişki vardır ifadesine ilişkin sonuçlar	87
Tablo 18. DVKDP sonrasında eski yerleşimcilerin tüketim alışkanlıklarında değişim yaşanmasına ilişkin sonuçlar	89
Tablo 19. Katılımcıların müstakil bir hayattan apartman hayatına geçişle birlikte hane içinde yaşanan değişime verilen cevapları.....	90
Tablo 20. Ankara DVKDP 4. ve 5. Etap uygulaması kapsamında eski yerleşimcilerin yaşam kalitesinde bir yükselme olduğu görüşü aylık gelir ortalaması ve cinsiyet ile ilişkilidir ifadesine ilişkin sonuçlar	92
Tablo 21. Ankara DVKDP 4. ve 5. Etap uygulaması sonrası bölgedeki sosyo-kültürel yapı değişmiştir ifadesine ilişkin sonuçlar.....	96
Tablo 22. Eski Yerleşimcilerin Müstakil yaşama geri dönme isteğine ilişkin sonuçlar	97

Tablo 23. Ankara DVKDP uygulaması hak sahiplerine konut ihtiyacını karşılamaktan ziyade lüks konut ihtiyacını karşılamaya dönük bir proje olmuştur ifadesine ilişkin sonuçlar.....	97
Tablo 24. Ankara DVKDP uygulaması belirli bir azınlığa fayda sağlamıştır ifadesine ilişkin sonuçlar.....	98
Tablo 25. Ankara DVKDP 4. ve 5. Etap uygulaması ile yerine getirilmesi planlanan amaçlar yerine getirilmemiştir ifadesine ilişkin sonuçlar.....	98
Tablo 26. Ankara DVKDP uygulamasına hak sahiplerinin ve kiracıların memnuniyet seviyesinin düşük olması cinsiyet ve aylık gelir ortalaması ile ilişkilidir ifadesine ilişkin sonuçlar	98
Tablo 27. Ankara DVKDP sonrası hak sahiplerinin edinilecek konuta dair planlarına ilişkin sonuçlar	103
Tablo 28. Eski yerleşimcilerin Dikme bölgesiyle olan aidiyet ilişkisi medeni durum ve yaş ile ilişkilidir ifadesine ilişkin sonuçlar.....	103
Tablo 29. Eski Yerleşimcilerin kentsel dönüşümü nasıl değerlendirdiğine ilişkin sonuçlar	107

GİRİŞ

“Kent hakkı bir feryat ve talep gibidir... dönüşmüş ve yeniden hayat bulmuş bir hak”¹

Gelişmekte olan ülkelerin karşılaştıkları sorunların başında barınma sorunu gelmektedir. Barınma sorunu, her çağda insanoğlunun yaşadığı toplumsal, ekonomik ve kültürel değişimlerle farklı aşamalardan geçerek günümüze kadar devam etmiş; bu sorun için değişik çözümler üretilmiş ve konu güncelliğini her zaman korumuştur.

Türkiye’de 1950’li yıllarla kırdan kentlere yapılan göçler sonucu insanlar barınma ihtiyaçlarını karşılamak için gecekondulara başlamıştır. Böylece ekonomik, sosyal, politik ve yönetsel yapısını etkileyen kentle bütünleşmeye çalışan gecekondular ortaya çıkmıştır. 1970’li yıllarda gecekonduların yapımı, ticari ilişkilerle birlikte ele alınan yeni bir sürece girmiştir. Artık gecekonduların yapımı nitelik değiştirerek, amacından uzaklaşmış, piyasacı, değişim değeri öncelikli ticari bir meta haline dönüşmüştür.

1980’lerde küreselleşmenin uzantısı olan neo-liberal politikaların etkileri görülmeye başlamıştır. Serbest piyasanın, her alanda daha etkin konuma getirilmesi için uygulamalar yapılmıştır. Devletin kamusal hizmetlerden çekilmesi ile toplumsal politikalar önemini yitirmiştir. Kentsel gelişmelerde bireysel çıkarılara ve rant projelerine dönük uygulamalar önemli hale gelmiştir.

Bu yeniden biçimlenme sürecinin uygulama alanı olarak da kentsel mekânlara ilgi daha da artmıştır. Kentsel dönüşüm uygulamaları, mekânsal dönüşüme müdahale biçiminin temel aracı olmuştur. Mekânlar kentsel rantları artırmak için vazgeçilmez hale gelmiştir. Böylece yerel yönetimler özellikle “Büyükşehir Belediyeleri” kentsel dönüşüm uygulamalarıyla gecekonduların alanlarının dönüştürülmesine odaklanmıştır. Kentlerde yer alan gecekondular kentsel dönüşüm projeleriyle ortadan kaldırılarak rant alanlarına dönüştürülmüşlerdir.

2000’den sonra, ülkemizde kentsel alanlara yönelik müdahale programları öne çıkmış bu durum sermayeye yeni kapılar açma girişimlerine yol açmıştır. Bu hedefi gerçekleştirmek için büyükşehir belediyeleri önemli aktör konumuna gelmiştir. Yasal düzenlemelerle büyükşehir belediyelerinin kentlere yönelik etki alanı da iyice

¹ Henri, LEFEBVRE, *Mekânın Üretimi*, (çev, Işık Ergüden), İstanbul 2014, s.3.

geniştirilmiştir. Bu gelişmelerle kentsel dönüşüm projeleri kent planlamasının kentleri dönüştürmede en önemli uygulama aracı olmuştur. Günümüz kentsel dönüşüm faaliyetlerin en önemli ayağını artık gecekonduların dönüştürülmesi oluşturmuştur. Kentsel dönüşüm belli bir müdahale programı içerisinde yeniden düzenlenmesi gereken gecekonduların kapsayan, konut sorununun çözümünü temel alan, kentin sorunlu alanlarının tekrar kente kazandırılmasını amaç edinen, büyük çaplı rant projeleri olarak anılmaya başlamıştır.

Gecekondularına yönelik yapılan kentsel dönüştürme uygulamalarının önemli aktörlerinden biri olan, yeni orta sınıfın bu süreçteki konumu ve etkileri araştırılacaktır. Bu konunun seçilme nedenlerinden biri, kentsel dönüşüm uygulamalarının öncesinin ve sonrasının her zaman büyük sorun yaratmasıdır.

Bu çalışma giriş, değerlendirme ve sonuç dışında üç ana bölüme ayrılmıştır. “Neoliberalizmin Kentsel Yansımaları” başlığı altında ele alınan birinci bölüm üç kısımdan oluşmaktadır. İlk olarak, Neoliberal politikaların yalnızca ekonomik politikalar olarak görülmemesi gerektiğinin altı çizilecektir. Kapitalist sistemin yaşadığı kriz her ne kadar ekonomik bir kriz olarak kendisini dışa vursa da gerçeğin öyle olmadığı anlaşılacaktır. Sermayenin kendisini kentsel mekânda yeniden üretimini sağlamak amacıyla neoliberal politikalar başta iktisadi olmak üzere, sosyal, kültürel alanda birçok düzenlemenin yapıldığı uygulamalardır. Bu politikalar kuşkusuz mekân üzerinde son derece etkili olmuştur. İkinci kısımda, Küreselleşmenin bu yeni ekonomik düzeninde, yoksulların kıymetlenen kentsel arazilerinin küresel sermaye tarafından nasıl potansiyel yatırım bölgeleri olarak değerlendirildiği ele alınacaktır. Tüm zamanlarda kendine rant sağlayacak yeni açılımlar arayışında olan sermaye, küreselleşmenin sunduğu olanaklarla artık geniş coğrafyalara ulaşabilmekte ve kendine daha fazla karlılık ve spekülasyon kazanç getirecek mekânlara yönelebilmektedir. O halde soru şu; “sermayemi yatırabileceğim kazançlı açılımı nerde bulabilirim?”. Bu arayış, 21.yüzyılda, yüzyılın en değerli metası olan kent topraklarının keşfi ile son bulacaktır. Son kısımda ise, kentsel arazilerin değerlerinin artması ile arazilerin kullanım değerlerinden çok değişim değerlerine önem verilmesi ve kent ile birlikte kent yaşamının kalitesinin de metalaşmasından bahsedilecektir.

Bu çalışmanın ikinci bölümü, “Soylulaştırma” başlığı altında dört kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda, temel kuramsal tartışmalara yer verilecektir. Soylulaştırmayı açıklamak üzere yapılan kuramsal yaklaşımlar en genel ayrımı ile Neoklasik yer seçimi kuramlarına dayalı geleneksel yaklaşım ve eleştirel yaklaşım

olmak üzere iki kategoride ele alınacaktır. İkinci kısımda, soylulaştırma olgusuna geniş yer verilip, kavramsal bir çerçeve oturtulacaktır. Soylulaştırma olgusunun 40-50 yıllık bir süreçte temel farklar göstererek çeşitlenip dönüşürken, son yıllarda, dev emlak şirketleri ve geliştirici firmalarca inşa edilen, tasarım değeri taşıyan ve elit bir tüketime sunulan yüksek apartman bloklarından veya alçak lüks konutlardan oluşan bu yeni inşa alanları da, en az tek tek restore edilen tarihi apartmanların oluşturduğu sokak/mahalle profilleri kadar, soylulaştırılmış kent coğrafyasının bir parçası haline gelmesinden bahsedilecektir. Üçüncü kısımda, soylulaştırmanın yaygınlaştırılmasının boyutları arasında; Devletin Dönüştürülmüş Rolünden, Küresel Sermayenin Nüfuzu, Siyasi Muhalefetin Değişen Düzeylerinden, Coğrafi Yayılma ve Soylulaştırmanın Sektörel Yaygınlaştırılmasına yer verilecektir. Son kısımda ise; soylulaştırma ile yerinden edilme arasındaki ilişkiden bahsedilecektir. Bu kısımda, yerinden edilme süreçlerinin neoliberal söylem içerisinde doğallaştırılması, kaçınılmaz bir süreç olarak tariflenmesi veya soylulaştırmanın kendisinin kamu yararı ürettiğine dair tartışmaların geniş yer bulması eleştirilecektir.

Üçüncü ve son olan bölüm, “Ankara Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi (4.ve5. Etap)” başlığı altında, yedi kısımdan oluşmaktadır. İlk olarak, Ankara’nın kentsel gelişim süreci ele alınacaktır. Bu çalışmada kent olarak Ankara’nın seçilme nedeni, 1930’lara kadar giden gecekondulaşma tarihimizin bu kentte başlamış olması ve gecekondulaşmaya güncel bir alternatif olarak sunulan kentsel dönüşüm projelerinin ilk örneklerinin yine bu kentte uygulamaya konmasıdır. Ankara’nın en önemli vadilerinden biri yeşil koridor olarak anılan Dikmen Vadisi’dir. Son yıllarda kentsel dönüşüm uygulamaları konut ve gecekonduların dönüşümünde bu alan tercih edilmiştir. Ülkemizde kentsel dönüştürme uygulamaların yapıldığı ilk örneği teşkil etmesi sebebiyle önemlidir. Bu nedenle çalışmanın ikinci kısmında Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesine yer verilecektir. Bu bağlamda proje’nin, genel özellikleri, gerekçesi ve amaçlarında bahsedilecektir. Üçüncü kısımda, alan araştırmasının konusu, dördüncü kısımda amacı, beşinci kısımda yöntemine değinilecektir. Altıncı kısımda ise, Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin Dikmen Vadisi 4. ve 5. Etap Kentsel Dönüştürme Uygulaması ile ilgili eski yerleşimcilerin tutumlarıyla elde edilen bulgulara yer verilecektir. Son kısımda ise, alan araştırması sonuçlarının değerlendirilmesine yer verilecektir.

I. BÖLÜM

NEOLİBERALİZM'İN KENTSEL YANSIMALARI

Neoliberal politikaları sadece ekonomik politikalar olarak görmemek gerekir.² Kapitalist sistemin yaşadığı kriz her ne kadar ekonomik bir kriz olarak kendisini dışı vursa da gerçeğin öyle olmadığı yapılan düzenlemelere net bakıldığında anlaşılacaktır. Bu düzenlemelere ileriki bölümlerde daha detaylı olarak değinilecektir. Sermayenin kendisini kentsel mekânda yeniden üretimini sağlamak amacıyla neoliberal politikalar başta iktisadi olmak üzere, sosyal, kültürel alanda birçok düzenlemenin yapıldığı uygulamalardır.

Neoliberal politikalar kuşkusuz mekân üzerinde son derece etkili olmuştur. Mekân olgusunun kapitalist sistem için sahip olduğu önemi düşündüğümüzde, neoliberal politikaların sermayenin dolaşım hızını artmasını sağlamak amacıyla mekânı yeniden keşfederek ve yeniden üreterek devamlılığını sağlamıştır.³ Neoliberal politikaların kent ile ilişkisini anlamak amacıyla öncelikle neoliberal politikaların hangi sonuçların ürünü olarak ortaya çıktığını ve kapitalist sistemin içinde yaşadığı dönüşümün nedenlerini tartışarak, özellikle hangi konularda düzenlemelerin etkin olduğu ve sonrasında bu politikaların kentsel mekân üzerindeki yansımaları açıklanmaya çalışılacaktır.

1.1 Sermayenin Yeniden Dirilişi: Neoliberalizm

Neoliberalizm sıklıkla devlet müdahalesinin zıttı bir şekilde piyasa ile özel kesimin çıkarlarının ideolojisi olarak tanımlanır. Kendine özgü bir ideoloji ve propaganda ifade ettiği doğru olsa da, neoliberalizm, bir gerileme döneminin ardından yönetici sınıfların üst kesimlerinin (en zenginlerin) güç ve gelirlerinin yeniden tesis edildiği, baştan sona yeni bir toplumsal düzendir. Kapitalist sınıfın bu üst kesimine ve kendi iktidarlarını dayatmalarının bir aracı olan finansal kurumlara “finans” diyoruz. Her ne kadar yapısal krizin nedenlerin açıklayan koşulların yerlerini yavaş yavaş başka

² Özgür Kentli, “Kapitalist Kentleşme Dinamikleri Üzerine Bir Değerlendirme”, 06 Mayıs 2012, s. 4.

³ M. Gottdiener, “Mekân Kuramı Üzerine Tartışma: Kentsel Praksise Doğru”, Praksis (2), 2001, s. 248.

koşullar olsa da, dünya ekonomisinin büyük bir kısmı büyümenin yavaşlaması ve işsizlik sorunlarıyla boğuşmaya devam ediyor, eşitsizlik olağanüstü düzeyde artıyordu. Bu en zengin kesimlerin gelir ve servetlerinin başarıyla yeniden tesis edilmesinin maliyetiydi.⁴

Neoliberalizme göre piyasa, kaynakların etkin dağılımı anlamında akılcılığı simgeler. Öte yandan hükümet müdahalesi, hem bu akılcılığı ihlal ettiği, hem de etkinliğe ve özgürlüğe zarar verdiği için arzu edilmeyen bir şey olarak görülür. Hayek'e göre piyasa temelli bir toplum bireysel özgürlüğü besleyecektir. Ancak Barry Smart'ın⁵ belirttiği üzere: “bu toplum, uyumunu tasarım yoluyla değil, piyasa aracılığıyla ve diğer insanlar için mal-hizmet sunup karşılığında onlardan mal-hizmet talep etmeye dayanan değişim süreçleri aracılığıyla sağlar.” Piyasa eliyle yaratılan genel düzenin, dikkatlice düşünülmüş ya da mühendisliğe özgü bir şekilde incelikle tasarlanmış toplumsal örgütlenme biçimlerine göre etkinlik ve eşitlik açısından üstün olduğu söylenir. Polanyi'nin ifade ettiği üzere, bu sistem, “ekonominin toplumsal ilişkiler içine yerleşmesi yerine toplumsal ilişkilerin ekonomik sistem içine yerleşmesi” anlamına gelir ya da daha yalın bir ifadeyle şöyle de denebilir: “piyasa ekonomisi ancak bir piyasa toplumunda işleyebilir.” Piyasa sürekli olarak kendi suretinde bir toplum yaratmaya çalışır. Marx'ın kapitalizmin inşası için gerekli “ilkel birikim” bağlamında öne sürdüğü gibi, piyasanın ve piyasa toplumunun oluşumu, apaçık kazananlarla kaybedenlerin olduğu şiddet dolu bir olaydır.⁶

Neoliberalizm, gelir bölüşümü ve istihdamın belirlenmesi kuramlarıyla da kavranabilir. Gelir bölüşümüyle ilgili olarak, üretim faktörlerine hak ettikleri kadar ödenmesini sağlayarak sosyal koruma kurumları ile sendikalara olan ihtiyacı ortadan kaldırır. Aslında, sosyal koruma kurumları piyasa sürecine müdahale ederek toplumsal refahı düşürüp işsizliğe yol açabilir. İstihdamın belirlenmesi konusunda ise, fiyat ayarlamaları tam istihdama kendiliğinden ulaşılması eğilimi yaratacaktır. Bu kuramsal

⁴ Gerard DUMENIL, ve Dominique LEVY, “ Neo-liberal (Karşı) Devrim”, *Neo-liberalizm Muhalif Bir Seçki*, Hazırlayanlar: Alfredo Saad-Filho ve Deborah Johnston, (çev. Şeyda Başlı ve Tuncel Öncel), İstanbul 2014, s. 26.

⁵ Ronaldo MUNK, “Neo-liberalizm ve Siyaset, Neo-liberalizmin Siyaseti”, *Neo-liberalizm Muhalif Bir Seçki*, Hazırlayanlar: Alfredo Saad-Filho ve Deborah Johnston, (çev. Şeyda Başlı ve Tuncel Öncel), İstanbul, Yordam Kitap, s.106, (içinde); B. Smart (2002), *Economy, Culture and Society*, Cambridge: Polity Press.

⁶ Ronaldo MUNK, “Neo-liberalizm ve Siyaset, Neo-liberalizmin Siyaseti”, *Neo-liberalizm Muhalif Bir Seçki*, Hazırlayanlar: Alfredo Saad-Filho ve Deborah Johnston, (çev. Şeyda Başlı ve Tuncel Öncel), İstanbul 2014, s. 106.

çerçeveden bakıldığında, istihdamı artırmak amacıyla yapılan politika müdahaleleri ya enflasyona neden olur ya da piyasa sürecini istikrarsızlaştırarak işsizliği artırır.⁷

Gelir bölüşümü konusunda, neoliberal politika sürekli olarak emek piyasasının düzenlemelerden arındırılması hedefini öne çıkarmaya çaba göstermiştir. Bu düzenlemelerden arındırma, asgari ücretin reel değerinin düşmesine izin verilmesi, sendikaların zayıflatılması ve genel olarak iş güvencesinin olmadığı bir emek piyasası ortamı oluşturulması biçiminde gerçekleşmiştir. Bu açıdan bakıldığında neoliberal politika, istihdamı koruyucu düzenlemelerin ve ücret katılıklarının gerekli olmadığını savunan kendi kuramsal yaklaşımına sadık kalmıştır. Sonuç, ücret ve gelir eşitsizliklerinin artması olmuştur.⁸ Neoliberalere göre bunun nedeni artık piyasanın insanlara hak ettikleri kadar ödüyor olmasıdır.

Neoklasik iktisat kuramı, piyasaların engellenmeksizin çalışmasının, fiziki ve finansal varlıkların yanı sıra emek gücünde dahil olmak üzere bütün iktisadi kaynakların en iyi biçimde kullanılması sağlayacağını öne sürer. Yoksul insanların miktarca az ya da görece verimli olmayan varlıklara sahip olduğunun düşünüldüğü bu yaklaşımda, piyasaya iştirak eden bütün bireyler olası en iyi getiriyi elde edeceklerdir. Buna karşın, varlıkların mevcut bölüşümünü vergilendirme, toprak reformu, asgari ücretler gibi hükümet politikaları aracılığıyla değiştirmeyi amaçlayan teşebbüsler önem taşırlar. Bu tür müdahalelerin piyasa süreçlerini aksatarak etkinliği azaltacağı düşünülür.⁹

Neoliberaler, OECD ülkelerindeki geliri zenginden yoksula doğru yeniden bölüşürme teşebbüslerinin iktisadi özendirmeleri körelttiğini öne sürüyorlardı. Yüksek marjinal vergi oranları bütün gelir grupları açısından iktisadi özendirmeleri azaltırken, yüksek sosyal yardımlar ise çalışmanın yoksullar açısından “artık getirisinin kalmadığı” anlamına geliyordu. Neoliberaler, sendikal faaliyetlerin ve emek piyasası düzenlemelerinin görünüşteki bozucu etkileriyle birlikte değerlendirildiğinde gelirin yeniden bölüşümünün olağan dışı yüksek ücretlere, yüksek enflasyona ve işsizliğe yol açtığını savundular. Her ne kadar nihai bileşimleri değişkenlik gösterse de neoliberal politikalar, hem vergi oranlarında hem de sosyal yardımların gerçek değerinde

⁷ T. I. PALLEY, “Keynesçilikten Neoliberalizme: İktisat Biliminde Paradigma Kayması”, *Neoliberalizm Muhalef Bir Seçki*, Hazırlayanlar: Alfredo Saad-Filho ve Deborah Johnston, (çev. Şeyda Başlı ve Tuncel Öncel), İstanbul 2014, s. 42.

⁸ *a.g.e.*, s. 45.

⁹ Deborah JOHNSTON, “Yoksulluk ve Bölüşüm: Yeniden Mi Neoliberal Gündemde?”, *Neoliberalizm Muhalef Bir Seçki*, Hazırlayanlar: Alfredo Saad-Filho ve Deborah Johnston, (çev. Şeyda Başlı ve Tuncel Öncel), İstanbul 2014, s. 225.

indirimler yapılması gibi çalışmayı özendirecek politika bileşimlerinden oluşuyordu. Sendikaların gücünün azaltılması, hükümet düzenlemelerinin “gevşetilmesi” gibi yatırımları teşvik edecek ve emek piyasalarını “daha esnek” kılacak başka politikalarda uygulamaya geçirildi. Bu politikaların amacı büyümeyi ve istihdamı canlandırmakla sınırlı kalmayıp, çalışmayı özendirici önlemler vasıtasıyla aynı zamanda sosyal yardımlara bağımlılığı azaltmayı da hedefliyordu.¹⁰

Yukarıda yer verilen bilgiler doğrultusunda sürecin ilk evresinde, sermaye hareketleri üzerindeki kontrol mekanizmasının azaltıldığını, ticari koruma duvarlarının kaldırıldığını, devlete ait kuruluşların özelleştirildiğini, düzenleyici mevzuatın yürürlükten kaldırıldığını ve vergilerin azaltıldığını görüyoruz.¹¹ “Yeni sağın” ideolojik zeminini oluşturduğu neoliberal politikalar, IMF, dünya bankası gibi kuruluşların kendilerine bağlı durumda olan devletlere yaklaşımlarını da değiştirmiştir. Devletin modernizasyonu fikri etrafında şekillenen idari reform çalışmaları yerine devletin küçülmesini hedefleyen yapısal uyarlamalar uygulamaya konulmuştur.¹² Bu politikalar sonucunda devletin rolü sermaye kesimine nazaran azaldı; işçi sendikalarının etkisi hızla yıpratıldı; uzun süreli sosyal güvenlik harcamaları ve kamusal istihdam politikaları devre dışı bırakıldı. Devlet politikaları, ihracata dayalı sanayileşme yoluyla büyümeye ve coğrafi çatışmalardan ziyade ekonomik rekabet üzerine odaklanmaya başladı. Keynesyen ekonomi politikalarının uygulandığı 1945-1980 dönemi ile karşılaştırıldığında bu dönem, iktisadi büyüme hızının önemli ölçüde düştüğü ve hem ülkeler arasındaki hem de her ülkenin kendi içindeki gelir eşitsizliklerinin giderek arttığı bir dönem olmuştur.¹³ Oysa neoliberal politikanın söylevinde ekonomik durgunluğun yürürlüğe sokulacak bu politika araçları sayesinde aşılacağı, dolayısıyla ekonomik büyümenin sağlanacağı dile getirilmekteydi.

Neoliberalizmin 1990’larda başlayan ikinci evresi, ilkinin aksine devletin arka plana itilmesinin ötesinde, yeni politikaların öne çıkarılması gerektiğini dile getirmekteydi. Neoliberalizmin olumsuz aşamasının sınırlarına gelindiğinde daha

¹⁰ *a.g.e.*, s. 226.

¹¹ Thomas I. PALLEY, “Keynesçilikten Neoliberalizme: İktisat Biliminde Paradigma Kayması”, *Neoliberalizm Muhalif Bir Seçki*, Hazırlayanlar: Alfredo Saad-Filho ve Deborah Johnston, (çev. Şeyda Başlı ve Tuncel Öncel), İstanbul 2014, s. 42.

¹² Mehmet MEDER ve Hande ŞAHİN, *Neo-Liberal Politikaların İşçi Sınıfına Yansıması*, İstanbul 2008, s.10

¹³ Thomas I. PALLEY, “Keynesçilikten Neoliberalizme: İktisat Biliminde Paradigma Kayması”, *Neoliberalizm Muhalif Bir Seçki*, Hazırlayanlar: Alfredo Saad-Filho ve Deborah Johnston, (çev. Şeyda Başlı ve Tuncel Öncel), İstanbul 2014, s. 42.

olumlu bir politika gerekli hale geldi. ABD’de Clinton, İngiltere’de ise Blair yönetimlerinin Üçüncü Yol adlandırmasıyla ortaya çıkan bu yaklaşım; neoliberal projenin kendi içinde aşamalı bir dönüşüm yaşayarak toplumsal bakımdan müdahaleci ve iyileştirici bir biçim almasıydı. Finansal serbestleştirme ve dünya çapında piyasa mantığının yayılması artık yeterli kabul edilmiyordu. Neoliberal projenin sosyal güvenlik reformu, ceza politikası, kentsel dönüşüm gibi konular vasıtasıyla toplumsal alana nüfuz etmesi gerekiyordu. Devletin geri püskürtülmesi artık yeterli değildi; göçmenler, tek ebeveynli aileler, tutuklular ve sapkınlar ya da toplumsal bakımdan dışlanmışlar, denetim altına alınarak neoliberal siyasi gündemin çıkarları doğrultusunda düzenlenmeleri gerekiyordu. İşte bu görev devlete düşmekteydi.¹⁴

Neoliberalizmin ikinci evresinde yaşanan gelişmeler sonucunda devreye sokulan politikalar, 1990’ların ortasında “Washington Uzlaşması” adı altında bir araya gelmiştir.¹⁵

Washington Uzlaşması’nda yer alan tüm maddeler, iktisadi büyüme amacı doğrultusunda, makroekonomik istikrarın sağlanması, serbest piyasanın önündeki engellerin kaldırılması ve kaynakların etkin kullanılmasıyla ilgilidir. Piyasa vurgusunun arkasında yatan varsayım ise rasyonel birey varsayıdır. Her zaman kendi faydasını her şeyden üstün tutan ve maksimum yapmanın peşinde olan birey, bu uğurda yeterli donanım, sorumluluğa ve yeteneğe sahiptir.¹⁶

Washington Uzlaşması, neoliberal iktisat anlayışının zirvesini ifade eder. Diğer ideolojilere yaşam hakkı artık yoktur. Neoliberalizmin iktisat anlayışı, bu uzlaşma ile tam olarak ifade edilmekte ve ülkeler uygulama birliğine çağrılmaktadır. Ancak bu “ütöpik” yaklaşım hiç bir zaman uygulama birliğine kavuşmamıştır. Örneğin Avrupa’da refah devleti anlayışı, zamanla daralma yaşasa da her zaman devam etmiştir, Japonya ve Almanya’da ihracat destekleri devam etmiştir. Bu politikaların yapısal uyum programlarıyla dikte edildiği gelişmekte olan ülkelerde bile farklı uygulamalar olmuştur.¹⁷

¹⁴ R. MUNK, “Neo-liberalizm ve Siyaset, Neo-liberalizmin Siyaseti”, *Neo-liberalizm Muhaliif Bir Seçki*, Hazırlayanlar: Alfredo Saad-Filho ve Deborah Johnston, (çev. Şeyda Başlı ve Tuncel Öncel), İstanbul 2007, s. 111.

¹⁵ Alfredo Saad-Filho, “Washington Uzlaşmasından Washington Sonrası Uzlaşmasına: İktisadi Kalkınmaya Dair Neoliberal Gündemler”, *Neoliberalizm Muhaliif Bir Seçki*, Hazırlayanlar: Alfredo Saad-Filho ve Deborah Johnston, (çev. Şeyda Başlı ve Tuncel Öncel), İstanbul 2014, s.191.

¹⁶ *a.g.e.*, s. 193.

¹⁷ *a.g.e.*, s. 193.

1.2 Sermaye Birikim Aracı Olarak: Rant

Neoliberal politikalar kentteki mekânsal ve sınıfsal yeniden yapılanmayı da belirleyecektir. Bu dönemde kentsel arazi ve konut piyasasında piyasanın işleyiş olanakları arttırılmakta ve sermayenin gelişimi her yönüyle desteklenmiştir. Kapitalist toplumlarda, sermaye birikim süreci ile kentleşme birbirinden bağımsız şeyler değildir. Kentin tümüne bir kapital olarak bakılabilir. Kapital birikim ile kent şu yönlerde özdeşleştirilecektir;

- İlk olarak, kentin bir üretim alanı, artı değer yaratıldığı yer olması,
- İkincisi, var olan toplumsal formasyonun ya da üretim biçiminin yeniden üretildiği alan olması,
- Üçüncüsü, kentin alt-yapısıyla, üretim ve hizmet işlevli binalarıyla kendisinin de bir kapital birikimi olması,
- Son olarak, kentsel alanın yarattığı rantlarla artı ürünün toplumda bölüşülmesini, dolayısıyla kapital birikimini etkilemesidir. Kentin kapitalle olan ilişkileri işte böyle çok yönlü karmaşık bir yumak oluşturmaktadır.¹⁸

Sermaye biriktirmenin üç klasik aracı vardır. Kar, faiz ve rant. Enflasyonist ve istikrarsız Türkiye ekonomisinde burjuvazi, ayrıcalıklı olanaklar bulamaması, küresel piyasa ile rekabet edecek şartlara sahip olamaması gibi durumlarda reel üretime sırt çevirmiştir. Finans piyasaları aracılığıyla sermaye biriktirmek de, huzursuz ve istikrarsız demokrasi, kırılğan piyasalar ikliminde çeşitli riskler taşımakta. Büyük sermayenin bu gibi nedenlerle 1980 sonrasında büyük getirileri olan kent rantlarına yöneldiğini görüyoruz.¹⁹ Bu yıllarla beraber yeni bir kentleşme dönemine giriyoruz. Bu dönemin en önemli özelliği, kentsel topraktan elde edilen rantın küresel sermayenin ilgi alanına girmesidir. Günümüzde ulus devletlerin küresel ekonomiye eklemlenmeleri ise küresel kentlere sahip olmalarıyla mümkündür. Dolayısıyla kentsel mekân önemli bir birikim aracı haline gelmiştir. Sermaye birikim sürecinde yaşanan dönüşüm, kentlerin bir bütün halinde satıldığı, yeni bir sürecin önünü açmış durumda. Kentin, küresel rekabet söylemin egemenliğinde bir meta olarak algılanması, kentin ve o kentte yaşayanların ihtiyaçlarının yerine sermayenin tercihlerinin konulması bu sürecin ana karakterlerini

¹⁸ İlhan TEKELİ, “Kentleşmeye Kapital Birikim Süreçleri Açısından Bakmanın Sağladığı Açıklama Olanakları”, *Defter Dergisi Arşivi*, Yıl: 2014, Sayı:5.

¹⁹ Erbatur ÇAVUŞOĞLU, “Düzenin Harcı ve Tuğlası: İnşaat Sektörü”, *Kentleri Savunmak: Mekan, Toplum ve Siyaset Üzerine*, (Hazırlayanlar: Gürkan Akgün, Çare Olgun Çalışkan, Esra Kaya, Aysun Koca), Ankara 2013, s. 26.

oluşturmaktadır. Artık kentler onlara yakıştırılan iktisadi fonksiyonlarla birlikte anılmakta. Ekonomik gelişmenin kutsandığı bu süreçte, o kenti var eden ilişkilerin sadece alınıp satılabildiği ve ticarete konu olduğu oranda önemi var. Mahallelerin, sokakların, meydanların asli sahiplerinin, kentin birincil kullanıcıların yani orayı var eden, gündelik hayatın ritmini örgütleyen işçilerin, emekçilerin ihtiyaçları bütünüyle göz ardı edilmektedir. Bir kentin önüne konulan sıfat o kentin bütün gerçekliğinin üstünü örten bir örtü haline gelmektedir. Finans kenti, sanayi kenti vb. tanımlamaların altında gizlenen ise, insanların yaşamlarının, birikimlerinin, kültürlerinin yok edilerek, yerine tek bir kültürün yani sermayenin dolaşım biçiminin yarattığı metalar dünyasının algısının yerleştirilmesidir.²⁰

Üretilen artı değer (sermaye birikiminin) yoğunlaşmasının sonucunda açığa çıkan kentlerin bir fiil meta olarak ele alınması, işçi sınıfının farklı bileşenlerinin (en geniş tanımı ile ücretlilerin) ve diğer ezilen kesimlerin kentsel siyasete daha fazla dâhil olmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu sürecin temel dinamiklerine baktığımızda, her gün yeni bir vizyon ya da yeni bir vitrinle dünya sahnesinde kendisine yer açan “küresel kentlerin” olduğu bir dönemde, yaşanan dönüşüm sürecin anlamak son derece önemli. Ancak üretimin mekânına, mal ve hizmet akışlarının seyrine baktığımızda, küresel olanın dışında bir alan zaten kalmamış durumda. Bu da “küresel kent” kavramlaştırmasının aslında, kentin bir “meta” olarak algılanması ile ilgili bir konu olduğunu bize göstermektedir. Ekonomik faaliyetlerin, yani mal ve hizmetlerin üretimi ve dağıtımını ile ilgili süreçlere baktığımızda, böyle bir ayrıştırmanın bu bağlam dışında da bir karşılığının olmadığı açık. Bugün yüz milyonlarca insan, bir biri ile ilişkili dev perakende firmalarının, ticaret firmalarının, çok uluslu tekellerin biçimlendirdiği küresel zincirlerin, mağazaların, markaların hem müşterisi, hem de doğrudan ya da taşeron olarak bu zincirlere üretim yapan firmaların işçisi konumunda.

Bu anlamda ekonomik faaliyetlerin sınırlar arasında basit yayılımı olarak karakterize edilen uluslararasılaşma döneminde, uluslar arası düzeydeki yaygın faaliyetlerin fonksiyonel bütünleşmesine geçişi içeren “küreselleşme” dönemine geçiş, aynı zamanda küresel ölçekte yeni bir iş bölümünü de gündeme getirmiş durumda.

²⁰ F. Serkan ÖNGEL, “Pazarlanan Kentler ve Emek”, *Kentleri Savunmak: Mekan, Toplum ve Siyaset Üzerine*, Hazırlayanlar: Gürkan Akgün, Çare Olgun Çalışkan, Esra Kaya, Aysun Koca, Ankara 2013.

Üretim süreçlerinin parçalanarak, tedarikçi ağları üzerinden küresel ölçekte örgütlenen çok katmanlı yeni bir forma bürünmesi, üretim mekânının hızlı bir biçimde geç kapitalistleşmiş ülkelere doğru kayma eylemi, küresel rekabet bağlamı içerisinde, sermayenin emeği disiplin altına almasına, çalışma koşulları üzerinde ağır bir baskı oluşturulmasına neden olmuştur. Sermaye birikim sürecinde, üretken sermayenin “maliyet avantajı” sunan bölgelere doğru kayma eğilimi/tehdidi işçilerin sadece yerel değil aynı zamanda küresel ölçekte hak ve ücretlerini baskı altına alan aynı zamanda onların yaşam alanlarını dönüştüren bir sürece yol açmıştır.

Bu sürecin etkilerine baktığımızda, kentlerin eski fonksiyonlarını yeni fonksiyonlarına terk etmesi emeğin de yer değiştirme eğilimini güçlendirmektedir. Esnek, kurlsız çalışma biçimleri yaygınlaşırken, emekçi kesimler için dibe doğru bir yarışın zemini yaratılmaktadır. Ve kentin edindiği yeni fonksiyonlara ayak direyen emekçi kesimler, zor yoluyla kentin dışına sürülmektedir. Bu durum kentsel mücadele ile sınıf mücadelesinin giderek daha fazla buluşmasını zorunlu kılmıştır. Kentler sermayenin keyfiyetine göre şekillendirilirken, bunun işçilere ve emekçilere faturası son derece ağır olmuştur. O yüzden sermayenin parçaladığı emek süreçlerinin ve kentleşme pratiklerinin yarattığı düzlem, mücadelenin yenilenen alanlarıdır.

- Emek
- Toprak ve
- Para'nın metalaşması...

Tüm bunlar toplumu oluşturan insanlardan ve toplumun içinde yaşadığı doğal çevreden başka bir şey değildir. Onları, piyasa mekanizmasına sokmak, “toplumun özünü” piyasa kurallarının hâkimiyetine sokmak anlamına gelir. Emek yalnızca yaşamın yanında yer alan insan faaliyetine verilen addır. Doğal olarak alınıp satılabilen bir meta değildir. Toprak yalnızca doğanın başka bir adıdır. İnsan tarafından üretilmemiştir. İşte neoliberal politikalar tüm bunları meta haline getirmiştir.²¹ Özellikle son dönem konut projelerinin reklamlarına bakıldığında orman, göl, doğa gibi temaların bol bol işlendiğini ve satılık konutlara değer katacak bir nesne olarak görüldüğünü söylemek mümkün. Egemen bakış açısının tek endişesi, doğanın bir kaynak olarak tükenmekte

²¹ K. POLANYI, *Büyük Dönüşüm: Çağımızın Sosyal ve Ekonomik Kökenleri*, (çev: A. Buğra), İstanbul 2000, s. 90.

oluşudur. Dolayısıyla, ‘sürdürebilirlik’ gibi içi boşaltılmış muğlak kavramlarla bu durumun önüne geçilmeye çalışıldığı izlenimi yaratmaktadır. Ancak bunun tek anlamı, ‘yeşil’ isminde bir sektörün daha ekonomiye kazandırılmış olmasıdır.²²

Neoliberal senaryonun içeriğine baktığımızda görüyoruz ki; kapitalizmin küresel raundunda kentsel topraklar tamamen metalaşmış ve pazardaki aktörlerin güç-rekabet ilişkilerine teslim edilmiştir. Kentin imgesi,

- Gökdelenler
- Toplu konutlar
- Büyük iş ve ticaret merkezleri
- Köprüler, otoyollar vb. ile anlatılmaktadır. Dolayısıyla burada bir dışsallık söz konusudur. Bu resmin doğal sonucu olarak gecekonduların bölgelerinin şehirlerden temizlenmesine tanık oluyoruz.

Küreselleşmenin bu yeni ekonomik düzeninde, yoksulların kıymetlenen kentsel arazileri küresel sermaye tarafından potansiyel yatırım bölgeleri olarak değerlendirilmektedir. Tüm zamanlarda kendine rant sağlayacak yeni açılımlar arayışında olan sermaye, küreselleşmenin sunduğu olanaklarla artık geniş coğrafyalara ulaşabilmekte ve kendine daha fazla karlılık ve spekülâtif kazanç getirecek mekânlara yönelebilmektedir. O halde soru şu; “sermayemi yatırabileceğim kazançlı açılımı nerde bulabilirim?”.²³ Bu arayış, 21.yüzyılda, yüzyılın en değerli metası olan kent topraklarının keşfi ile son bulacaktır.²⁴ Nitekim Lefebvre, kapitalizmin 20. Yüzyılda ayakta kalmasını mekânlar işgal edebilme ve mekânlar üretebilme kabiliyetine bağlar. Böylece, belirli bir metanın üretim alanı olan kentsel mekânın kendisi de küreselleşen sermayenin birikim krizine çare olarak metalaştırılır: “*günümüzde üretim analizi göstermiştir ki, şeylerin (metaların) mekânda üretiminden mekânın kendisinin (meta olarak) üretimine geçmiş bulunuyoruz*”.²⁵

²² Gökhan BİLGİHAN, “Kır ve Kentin Dönüşümü: Emeğin ve Doğanın Sömürüsü”, *Kentleri Savunmak: Mekan, Toplum ve Siyaset Üzerine*, Hazırlayanlar: Gürkan Akgün, Çare Olgun Çalışkan, Esra Kaya, Aysun Koca, Ankara 2013, s. 57.

²³ David HARVEY, Açılış Konuşması, Dünya Sosyal Forumu BELEM, 29.01.2009, (aktaran); C. UZUNÇARŞILIOĞLU, *İstanbul’u Küresel Kent Yapma Aracı Olarak Kentsel Dönüşüm ve Ardındaki Konut Hakkı İhlalleri*, Ayazma(N)’Dan Bezirganbahçe’ye Tutunamayanlar, İstanbul 2014.

²⁴ David HARVEY, *Umut Mekânları* (çev. Zeynep Gambetti), İstanbul 2008, s. 167.

²⁵ Henri LEFEBVRE, *Mekânın Üretimi*, (çev. Işık Ergüden), İstanbul 2014.

Aşırı birikim krizini çözmek için kentsel mekâna yönelen sermaye bir yandan kentsel yatırımlar vasıtasıyla sorununa çare bulur, diğer yandan bu yatırımlar sonucu yeni taleplerin ortaya çıkmasına yol açarak yeni bir krizin çıkış nedenlerinin önünü alır. Kısaca özetleyecek olursak, kapitalizmin 20. Yüzyılda da ayakta durabilme becerisinin nedeni mekân üretimidir ve artık "...vardığı en uç noktada üretim, şunun veya bunun, bir nesnenin veya işin üretimi meselesi değil, aksine mekânın üretimidir."²⁶ Günümüzde, kapitalizm kent mekânına giderek artan biçimde ve oranda kendi mantığını dikte etmektedir. Finans piyasalarının işleyişlerindeki kontrollerin ortadan kalkması, devletin sermaye akışını düzenleme gücünün azalması ve işçi hareketleri ile sendikaların güçsüzleştirilmeleri gibi sonuçları olan küreselleşme ve neoliberal ekonomi politikaları bu yeni kentsel paradigmanın ortaya çıkış nedenleri oldukları kadar kent yoksullarının artık kentlerde tutunamamalarının da nedenleridir.

80'li yıllardan bugüne birçok ülkede kamuya ait malvarlıkları ile hizmetlerin özelleştirilmeleri, küresel sermayenin dolaşımının önündeki engellerin kaldırılarak korumacılığın azaltılması ve ulus devletlerin ekonomik ve sosyal alanlardaki rollerinin önemsizleşerek bu alanların piyasa mekanizmalarına terk edilmesiyle, devlet, refah devleti niteliğini kaybetmiştir. Sermaye yatırımlarının yer değiştirebilen esnek ve akışkan özelliklerle yeniden yapılandığı, ulusal ve uluslararası sermayenin, sanayi gibi üretken yatırım alanlarından kentsel rant alanlarına, kentsel arazilere yönelmeye başladığı bu sanayisizleşme döneminde, kent arazileri, yukarıda dikkat çekildiği üzere, kullanım değerleri yerine değişim değerleri ile öne çıkmaya başlarlar. Küreselleşen sermaye ile konut pazarı sermaye birikim süreçleri için 21.yüzyılın en değerli metası olarak kenti keşfetmişlerdir.²⁷ Refah devletinin sonlandığı bu dönemde kentsel arazilerin sermayeye pazarlanması sorunsuz olacaktır.

İlerleme ve kalkınma gibi sözcüklerin içlerinin boşaltılarak yerlerine 'deregülasyon', 'ekonomik reformlar' veya 'özelleştirme' sözcüklerinin ikame edildiği yeni dünya düzeninde, nehirler, ormanlar ve doğal değerler 'ilerleme' adı altında ancak 'ekokırım' (ecocide) olarak adlandırılabilir bir suç ile tahrip edilip küresel sermaye yatırımlarına açılırken, yoksulların mekânları, çeşitli alt yapı yatırımları, küresel prestij projeleri veya yüksek rant getiren inşaatlara yer açabilmek için ellerinden alınmakta ve her yıl milyonlarca insan mülksüzleştirilerek yerlerinden edilmektedir. Roy'un haklı bir

²⁶ *a.g.e.*, s. 98.

²⁷ David HARVEY, 'Kapitalist Kent', (çev. Ebru Kılıç), *New Left Review* 2008; Türkiye Seçkisi, Agora Kitaplığı 2009, s. 182 'de Robert Park, *On Social Control and Collective Behavior*, Chicago, 1967, s. 3.

isyanla dile getirdiği üzere “günümüzde kalkınma tartışmasının özünü artık toprağa ulaşma mücadelesi oluşturmaktadır ”.²⁸

1.3 Neoliberalizmin Kentleşmesi

“Kent, insanın içinde yaşadığı dünyayı yeniden yapma, gönlünün çektiği biçime daha fazla getirme yönündeki en başarılı girişimidir. Fakat kent insanın yarattığı dünyaysa eğer, bundan dolayı içinde yaşamaya mahkum edildiği dünyadır da. Dolayısıyla, insan kenti inşa ederken, dolaylı olarak ve yaptığı işin doğasını açıkça anlıyor olmaksızın, kendini yeniden yapmıştır.”²⁹

BM HABITAT³⁰ raporlarına bakıldığında görülecektir ki, dünya nüfusunun yarısından çoğu kentlerde yaşamaktadır ve bu anlamda 21. yüzyıl tam ‘kent yüzyılı’ olarak adlandırılabilir. Sözü edilen raporların sunduğu vizyona göre, yüzyılımızın ortalarına doğru gelişmekte olan ülkelere ait birçok bölge kentleşmeyi gerçekleştirmiş olacaktır.³¹ 1950’lerde dünya nüfusunun ancak % 29,1’i kentlerde yaşıyordu. Günümüzde ise bu oran % 50,6’dır ve 2060 yılında oranın % 60’lara ulaşacağı hesaplanmaktadır.

Sağlıklı olmayan çevre şartları, kent hizmetlerinin yetersiz oluşu, enerji kaynaklarının kıtlığı, sağlık ve eğitim hizmetlerine istendiği an erişememe, işsizlik, sosyal güvenlik mahrum olmak gibi başlıca sorunlara ilave olarak konut açığı, özellikle de fakir toplum dilimlerinin konut gereksinimlerinin giderilememesi günümüz kentlerinin birincil sorunlarından sayılmaktadır. Bunun bir sonucu olarak, başlarını sokabilecek bir ev sağlayabilen kentin fakir insanların büyük bir kısmı, sağlıksız şartlardaki çevrelerde, olması gereken alt yapıya sahip olmayan yerleşim birimlerinde, hukuki güvenceden uzak olarak, zorla tahliye edilme tehdit ve korkusu içinde hayatlarını devam ettirirler. 2000 yılı BM HABITAT raporları itibariyle 1,1 milyar

²⁸ Arundhati ROY, *Çekirgeleri Dinlemek* (çev. Osman Akınay), İstanbul 2010, s. 6.

²⁹ David HARVEY, *Kapitalist Kent*, (çev. Ebru Kılıç), *New Left Review* 2008-Türkiye Seçkisi, Agora Kitaplığı, s. 182, (içinde); Robert PARK, *On Social Control and Collectivite Behavior*, Chicago, 1967, s.3.

³⁰ UN_HABITAT: *Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programları*.

³¹ Cihan Uzunçarşılıoğlu BAYSAL, *İstanbul’da Küresel Kent Yapma Aracı Olarak Kentsel Dönüşüm ve Ardındaki Konut Hakkı İhlalleri; Ayazma(N)dan-Ümraniye’ye Tutunamayanlar*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010, s. 1-30, (içinde); *Housing for All: The Challanges of Affordability, Accessibility and Sustainability*, UNHABITAT 2008, p. 2.

insan hayatlarına ve sağlıklarına açık tehdit durumunda olan yerleşim birimlerinde yaşamaktadırlar. Bu rakam dünyadaki kentsel nüfusun yaklaşık olarak 3/1 'ine karşılık gelmektedir.³² Yine HABITAT'ın konuyla ilgili istatistiklerinin gösterdiği gibi, dünyada konut açığı giderek büyümektedir. Ve bu durumda da elverişli konut hakkı ihlali en fazla gerçekleşen hak ihlali olmaktadır. Gittikçe daha kötü olan koşullarda yaşamanın yanında bugün on milyonlarca insan, iktidarlarca ev ve mahallelerinden zorla tahliye edilme ve böylece yerlerinden yurtlarından uzaklaştırılma tehdidi altında bulunmaktadır.³³

Büyük Őehirlerde zengin ve fakir diye birbirinden ayrılmış ve bu doğrultuda belirginleşmiş mekânlar vardır. Devasa alışveriş merkezleri, gökdelenler, soylulaştırılarak fakirlerden arındırılmış kamusal alanlar ve buna benzer lüks yapılara karşılık, hemen onların yanlarında görülen teneke barınak mahalleleri ve yoksulluk ve yoksunluk mekânları vardır ki, bu görüntü bize çok adaletsiz bir dünyayı ve onun çelişkilerini gösterir. Sonuçta ağımızın kentleri birbirinden koparılmış, farklı parçalara ayrılmış ve böylece oluşturulmuş birçok 'mikro-devlet'in var olduğu ve devam ettiği kentler durumundadır.

“Bir yanda özel okullar, vre sakinleri için golf dersleri, tenis kortları ve özel gvenliklerin daimi olarak devriye gezdikleri zengin kentleri ve buna karşılık suyun sadece mahalle eşmelerinden alınabildiği, kanalizasyon sistemi diye bir Şeyin olmadığı, elektriğin ise ancak imtiyazlı bikaç kişi tarafından ve kaçak olarak kullanıldığı, yağmurda yolların çamur deryasına dnştği, ev paylaşmanın kural haline gelmiş yerleşim birimleri artık yan yanadırlar.”³⁴

İşsizlik, sağlıksız kent alanları içinde yoğunlaşmış durumdaki yüksek nüfus, evsizlik, güvenlik-terör- suç sav ve söylemlerine muhatap edilerek marjinalize edilmiş toplumsal kesimleri içeren tekileştirilmifler, diğerleriyle daha evvel hiç olmadığı kadar i içe geçtiği için neoliberalizmin Şehircilik felsefesinde görünmez oluşları talep edilir. Kentin merkezi bölümlerinden çepere, kapalı sitelerin duvarları arkasına, kentle bağı kesilmiş çok katlı/çok toplu konutlara istif edilmeleri, neoliberal Şehircilik anlayışı

³² a.g.e, s. 5.

³³ Cihan Uzunçarşılıoğlu BAYSAL, İstanbul'da Küresel Kent Yapma Aracı Olarak Kentsel Dnşim ve Ardındaki Konut Hakkı İhlalleri; Ayazma(N)dan-Ümraniye'ye Tutunamayanlar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010, s.1-30, (içinde); UN-HABITAT and Office of the High Commissioner of Human Rights, Housing Rights Programme 2002-2004, p.5.

³⁴ David HARVEY, Açılış Konuşması, Dünya Sosyal Forumu BELEM, 29.01.2009, (aktaran); C. UZUNÇARŞILIOĞLU, İstanbul'u Küresel Kent Yapma Aracı Olarak Kentsel Dnşim ve Ardındaki Konut Hakkı İhlalleri, Ayazma(N)'Dan Bezirganbahçe'ye Tutunamayanlar, İstanbul 2014, s. 193.

içindeki aktörlerin ürettiği gösterişli kentsel dönüşüm ve konut proje vitrinlerinin ta arkalarında kalmaları, oralara kapatılmaları ve aynı zamanda oluşabilecek direnmeleri riski açısından denetlenmeleri gözetilir.

Saniye Dedeoğlu'nun Amartya Sen'e dayanarak geliştirdiği söylem doğrultusunda, yoksulluk sadece ekonominin kendisiyle ifade edilebilir bir olgu olamaz. Yoksulluk aynı zamanda bir kaynak kıtlığıdır. Kentin dışına doğru itilmek, buna rağmen direniş alanları yaratamamak, savaşıma ortaya koyamamak gibi olgular da birer yoksulluk göstergesidir. "Onurlu bir hayat yaşayabilme adına lüzumlu olan materyalleri elde edememek" de yoksulluğun bir açıdan kendisidir. Bu bağlamda rakamlarla donatılmış tablolar, makro boyuttaki ekonomik olay ve olgular, merkezi yönetimlerin sunmakta pek mahir olduğu ilerleme tabloları bu sözü edilen biçimleriyle yoksulluğu görmezler veya yokmuş gibi davranırlar.³⁵

Dünyanın birçok köşesinden kolaylıkla elde edilebilecek bu ve benzeri olgular yeni düzenin nasıl ve ne şekilde işlediğinin göstergelerini bize sunar. Zorla tahliye ve ev boşaltma gibi olgular çoğunlukla polis şiddeti ile gerçekleşir. Böylece yaşam alanları ellerinden alınan kent yoksullarına seçenek bırakılmaz. Bu anlamda söz konusu gelişmeler o kadar küresel boyutta ve büyüktürler ki, Birleşmiş Milletlerde (BM) de gündem oluşturur. 1 Mayıs 2008'de görevine yeni başlayan, BM Elverişli Konut Hakkı Özel Raportörü Raquel Rolnik, hazırladığı ilk raporunda günümüzün iktisadi anlamdaki politik tavırların ve son ekonomik kriz olgusunun konut politikaları, elverişli konut hakkı ve dolayısıyla bunların kent yoksulları üzerindeki olumsuz etkilerini anlatır. Devlet denilen dev aygıtın sosyal politikalardan çekilmesiyle, konut açığının finansmanını piyasalara terk edilmiş olduğunu ve böylece konut sorununun daha derinleştirildiğini belirtir. Ve elverişli konut hakkının diğer haklara da erişimdeki önemine vurgu yaparak bütün devletleri konut hakkı konusunda olumlu adım atmaya davet eder. Ve aynı zamanda, bir sosyal hak olan konutun bir meta veya finansal değer olarak ele alınmasına şiddetle karşı durur. Rolnik açısından, diğer toplumsal alanlardakine benzer olarak, konut konusunda da iki yaklaşım söz konusudur. Bunların biri ortak sorumluluk politikalarına inananlara ilişkin olandır. İkincisi ise genel yararın piyasaya müdahale edilmemesi ile şekilleneceğine inananların yaklaşımıdır. Birinci yaklaşım 20.yüzyılın ilk yarısına aittir. İkinci yaklaşımın son yıllarda öne çıkmasıyla

³⁵Saniye DEDEOĞLU, *Yoksullukta Son Nöbet (1)* (BİANET, 8 Mart 2003); <http://www.bianet.org/bianet/yazdir/17168>.

bundan fazla etkilenen konut ve konut politikaları olmuştur. İşte bu durumda Rolnik, devletlerin konut sektöründen çekilmiş olmaları ve ayrıca konutun bir meta ve finans ögesi olarak değerlendirilmesinin bir sosyal hak olan elverişli konut hakkının ihlal edilmesini doğurduğunu iddia eder. 1990'ların sonundan günümüze, ekonomiyi yöneten ve hizmet sağlayan devletten vazgeçiş, buna karşılık tüm sosyal ve iktisadi hayatın özelleştirilmesi olgularına dayanan bir 'ethos'a doğru gidiş vardır. Rolnik, konutun herkese sağlanması gereken bir haktan çok varlıklılara sağlanan pahalı bir ürün haline gelmesini de ekonomik bir statü ve sosyal sınıf bağlamında ayrımcılık olarak tanımlar. Böyle bir düzlemde 'küresel kent' hedefleri ile soylulaştırma pratiklerinin kent yoksullarını çeperlere ve kentsel gettolara sürüp mahkum ettiğini gündeme taşır. Haciz ve zorla tahliye gibi olgularla ev boşaltmaları konut hakkı bağlamında tahlil eder. Sosyal bir hak olan konuta erişimin, konut hakkının da ötesinde, bizatihi önemine vurgu yapar. Bunun yanında, kiracıların haklarına da atıf yapar ve devletlerin herkes için maddi olarak erişilebilir konutlar sağlamaları gerektiğini belirterek bu anlamda çağrılarda bulunur. Devletlerin bu konuda piyasalara güvenmemelerini, gerekirse onlara müdahale etmelerini de bildirir.³⁶

Konutsuzluk denen olgu bireyler, aileler ve topluluklar için yalnızca eğitim, sağlık, iş gibi temel haklara erişimin engellenmesine zemin hazırlamakla kalmaz. Konutsuzluk aynı zamanda adresizlik demektir. Bu da tüm medeni ve siyasal haklara erişimi engellemektedir. BM HABITAT ve BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri ortak raporunda da aynı konuya vurgu yapılır:

“Evsizlik olgusu konut hakkı ihlalinin yalnızca en şiddetlisi olmakla kalmaz, o bir biçimde evrensel insan hakları ölçütlerinin bütün boyutlarıyla kötüye kullanılması, ihlal edilmesi ve söz konusu hakların yerine getirilmemesi demektir; böyle bir statü oluşumdur. Evsizlik olgusu nasıl tanımlanırsa tanımlansın, söz konusu durumun mağduru olmuş insanlar o toplum üyelerinin birçoğunun yararlandığı fırsatlardan uzaklaştırılmış demektir. Aynı zamanda,

³⁶ Cihan Uzunçarşılıoğlu BAYSAL, İstanbul'da Küresel Kent Yapma Aracı Olarak Kentsel Dönüşüm ve Ardındaki Konut Hakkı İhlalleri; Ayazma(N)dan-Ümraniye'ye Tutunamayanlar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010, s. 1-30, (içinde); Raquel ROLNİK, “report of the special rapporteur on adequate Housing as a component of the right to an adequate Standard of living, and on the right to non-discrimination in this context”, A/HRC/10/7, 4 February 2009, Human Right Council 10th Session, Agenda Item 3.

çoğu kez bu mağdurlar kendi toplumlarına sağlıklı bir biçimde adapte olamamaktadırlar.’³⁷

1.3.1 Mekânın Eşitsiz Gelişimi

Neoliberal iktisat felsefesi ekseninde biçimlendirilen kentler, kapitalist üretim ilişkilerinin ve onun sonucu olan eşitsizliğin üretildiği ve sonra yeniden-üretildiği mekânlardır. Bu noktadan mekâna yapılan her müdahale yalnızca onu değil, o mekân aracılığı ile yaşama karışan ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkileri ve hatta iktidar ilişkilerini bile yeniden yapıp üreteceğinden, sözü edilen müdahale basit bir mekân değişikliği boyutunu aşmaktadır; mekâna yapılan müdahale o mekanla ilişkili olan tüm bağılıkları da etkileme gücünü içinde taşımaktadır. Bir mekân müdahalesi demek olan kentsel dönüşüm gerçeği de konutsuzluk olgusu gibi çok katmanlı bir sorunu, bir mağduriyetler zincirini tetikleyebilmektedir. Sonuçta karşımıza salt barınma ve konut hakkı sorunları değil, konutla doğrudan veya dolaylı ilişkili bulunan bütün politik, medeni, ekonomik, sosyal ve kültürel hak ve özgürlükleri de içerecek biçimde bir mağduriyetler zinciri çıkabilmektedir. Gücü elinde bulunduran iktidar erkince uygulanan mekân müdahaleleri sonuçta o iktidarın istediği sınıfları kentte ve merkezinde tutup, istemediği sınıfları da kentin dışına, çeperlerine itme gibi pratikleri de üretebilmektedir. Sonuç olarak böyle bir süreçte, belirli sınıflar kentin imkânlarından uzaklaştırılmış olacağı için bu demektir ki kentsel mekân müdahaleleri aynı zamanda sınıf temellidir. Dolayısıyla, kent yoksulları ve kentteki alt gelir grupları bağlamında onların yaşadıklarını araştırmak, bize adalet veya adaletsizlik odağından yeni sosyo-ekonomik düzeni, onun kazanan ve kaybedenlerini, sosyal sınıfların durum ve devletin o sınıflara mesafesini; yani kısacası, kentin ne ölçüde ‘eşitlikçi’ olduğunu ve dolayısıyla ne kadar ‘hakkaniyetli’ yapılandırıldığını da gösterecektir.

Kentsel dönüşüm projeleri Batı ülkelerinde, kentsel yenileme, kentsel canlandırma, soylulaştırma gibi değişik adlarla uygulamaya konmaktadır. 19. yüzyıldan bugüne devam eden bu uygulamalar başlangıçta kent merkezlerindeki çöküntü alanlarında uygulanmıştır. 1980’lerde ise yer değiştiren sanayinin eski mekânları atıl duruma düşmüş ve bu atıl durumdaki alanların tekrar kullanılabilir alanlara

³⁷ Cihan Uzunçarşılıoğlu BAYSAL, İstanbul 2010, s. 1-30, (içinde); UN-HABITAT and Office of the High Commissioner of Human Rights, Programme Document, United Nations Housing Rights Programme (First phase):“Contributions to the Full and Progressive Realization of the Human Right to Adequate Housing”, 1 June 2002-31 May 2004, Paragraph 53, p. 13.

dönüştürülmesi adına ‘kentsel dönüşüm’ çare olarak görülmüştür. Konuya teorik çerçeve getiren düşünürler, kentsel dönüşüm kavramının içine, mekândan da ileri olarak, ekonomik ve sosyal boyutları da dönüşüm eksenli olarak katmışlar, kentsel dönüşüm söylemi böylece kentsel sorunların giderilmesi ve çöküntüye uğrayan bir lokasyonun ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel olumsuz şartlarına kalıcı çözüm sağlama anlamında kapsamlı bir vizyon ve eylem olarak da tanımlanmıştır.³⁸

“...toplum temelli yenileştirme yoluyla en yoksul bölgelerde yaşamakta olan insanların içinde buldukları şartların iyileştirilmesi ve bununla birlikte doğal ve yapılaşmış tarihi çevrenin korunmaya alınması ve kentsel alanların çevresel performanslarının iyileştirilmesine dair kriterler çerçevesinde kentsel yapılaşmanın / gelişmenin olumsuz çevresel etkilerini azaltan, kent ve kasabaların ekonomik açıdan birbirleriyle yarışabilirliğini destekleyen ortaklık-tabanlı eylem programlarını amaçlayan bütünleştirilmiş kamu sektörü önderliğinde götürülen ve böylece devam ettirilebilen bir süreç olmaktadır.”³⁹ Ancak, kentsel dönüşüm projelerinin nihai olarak amaçları, içerikleri, yararlanıcıları ve özellikle projelerden etkilenen sınıflar mercek altına alındığında görülmektedir ki gelişmeler iddia edilen olumlu hedeflerin gerisinde kalmıştır. Üstelik barınma hakkı ilki olmak üzere önemli hak ihlalleri bir seri halinde gerçekleşmiştir. Küresel kent olgusu ve yapılanması olarak bakıldığında “kentsel dönüşüm” adı verilen projeler, kapitalizmin bizzat kendisinin kendi krizlerini aşma yolunda ürettiği alternatif bir kaynak arayışıdır ve dolayısıyla ilgili uygulamaları kent yoksullarını mülksüzleştirme ve yerlerinden etme pratiğine dönüşebilmektedir. Gerçekten de Harvey’e göre, kentsel dönüşüm adı verilen olgu, küresel kapitalizmin, yeni rantlar oluşturma yoluyla kendisinin yol açtığı sorunları ve krizleri bertaraf etme girişimidir; daha kısa ve daha ana hatlarıyla belirlenmek istenirse, kentsel dönüşüm projeleri sermaye birikiminin veya artığının kentlerin dönüştürülmeleri yoluyla emilmesi gerçeği olmaktadır.⁴⁰ Bu alanda Türkiye’deki uygulamalar mercek altına alındığında da görülür ki kentsel dönüşüm ekonomik ve sosyal boyutları olmayan, katılımcılıktan tamamen uzak, mülksüz kılıcı ve dolayısıyla yoksun ve yoksul kılıcı bir mekân müdahalesi olarak belirmektedir. Ki bu bağlamda sermayeye kaynak aktarma fonksiyonu gözlenebilmektedir. Burada sözü edilen kaynak aktarımı, kentteki yıpranmış

³⁸ Ivan TUROK, “Kentsel Dönüşümde Yeni Eğilimler ve Yönetişim”, Uluslar Arası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu, Küçükçekmece Belediyesi, 2004, s. 13.

³⁹ Arzu KOCABAŞ, Kentsel Dönüşüm: Yenileş(tir)me, Literatür, İstanbul 2006, s. 10.

⁴⁰ David HARVEY, Açılış Konuşması, Dünya Sosyal Forumu BELEM, 29.01.2009, (aktaran); C. UZUNÇARŞILIOĞLU, İstanbul’u Küresel Kent Yapma Aracı Olarak Kentsel Dönüşüm ve Ardındaki Konut Hakkı İhlalleri, Ayazma(N)’Dan Bezirganbahçe’ye Tutunamayanlar, 2014, s. 184.

kabul edilen alanlarla gecekondü bölgelerinin kentsel dönüşüm yoluyla tasfiye edilmeleri ve arazilerinin pahalı projelere açılmaları şeklinde gerçekleşmektedir.

Emlak rantı denilen olgu, kent toprağından nemalanma ve kentsel yatırımlar olarak kapitalist anlayış ve felsefenin sermaye birikimi elde etmeye çözüm için çok eskiden bu yana sıklıkla kullandığı yöntemdir ve kendi içinde çeşitlilik gösterir. Engels'in 19. yüzyıl sonları itibariyle Salford ve Manchester'daki emekçilerin konut problemlerini incelediği çalışmalarına bakıldığında görülenlerle günümüz gelişmeleri arasındaki paralellikler çok çarpıcı olacak denli dikkat çeker.

“Büyük sayılan modern kentlerin daha büyümesi, belli bölgelerindeki, özellikle de merkezi konumlu bölgelerindeki arsaları, suni olarak ve devasa oranlarda yükselen değerlere yükseltir. Bu arsalara inşa edilmiş binalar bu değeri artıracığına aksine onu zora sokar. Çünkü bu binalar artık değişen şartlara dair ve uyumlu olamamaktadır. Bu tür yapılar yıkılır ve yerlerine yenisi yapılır. Bu durum öncelikle, merkezi konumdaki ve ne kadar kalabalık olunursa olunsun belli bir azami değerin üstüne hiç yükselmeyecek veya belki yavaş yavaş yükselecek işçi evleri için söz konusudur. Bu evler eninde sonunda yıkılır ve onların yerine mağazalar, depolar ve kamu binaları yapılır.”⁴¹

Yeni paradigma çerçevesinde ulusal ve uluslararası çaptaki eşitsizliklerin geçerli olduğu ve bölüşüm/paylaşım dengesinin kent yoksulları aleyhine çalıştığı kolayca savlanabilir. Refah devleti anlayışının çöküşü ve sermayenin yeniden yapılanma adına sosyo-mekânsal etkileri kent yoksullarının ve alt gelir gruplarının kentte barınma ve yaşamalarını sürdürmelerini iyice zor kılmıştır. Kentsel dönüşüm projeleri adı verilen süreçleri bu gelişmeler bağlamında ele almalıyız. Engels'in 19.yüzyıl sonları için tespit ettiği gerçeğin hemen hemen aynısı olan bir başka süreç yeniden sahneye konmuş durumdadır. Kentin genişlemesi gerçeğiyle ve yoksulların kent çeperlerindeki yaşam alanlarının merkeze yaklaşması ve böylece değer kazanmasıyla yoksulları kent merkezinden bir kere daha dışarı sürme ana amaçlı bir dizi uygulama, merkezi ve yerel iktidarlar tarafından sermaye işbirliğiyle gerçekleştirilir. Kent merkezlerindeki atıl alanlar, mesela eski sanayi bölgeleri ve benzeri, ile merkezi ve tarihi bölgelerin yıpranmış alanları dahilindeki yoksul mahalleleri için uygulanan soylulaştırma / yenileme proje uygulamaları ve üçüncü dünya ülkeleri için bir zamanlar kentin çeperinde bulunan ama artık genişlemekte olan kentin merkezi alanlarında bulduklarından arazileri çok değerlenen gecekondü mahalleleri için özellikle

⁴¹ a.g.e, s. 187.

uygulanan kentsel dönüşüm projeleri böyle bir düzenin altyapısını kuran yapılardır. Ulusal ve uluslararası emlak ve inşaat şirketleri için ve kentsel ranta yönelmiş ulusal ve uluslararası sermaye grupları için bu tür arsa ve araziler özellikle kent yoksullarına hiçbir anlamda bırakılmaması gereken çok değerli öğelerdir. Kentler bir yandan hızlıca yoksulları kendine çeker ve öbür yandan merkezi ve yerel yönetimler, sermaye işbirliği içinde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm / yenileme, devlet /sermaye güdümlü soylulaştırma gibi projeler marifetiyle yoksul sınıfları kent dışına sürer. Yoksulların mahallelerinden ve evlerinden zorla tahliyeleri, yaşam alanlarının kamu yararına tahsisinden çok, sermayeye rant getiren projeler şeklinde ve / veya üst gelir gruplarına ait lüks konut alanları tahsis edilmesi gibi sonuçlarla noktlanır.⁴²

⁴² a.g.e, s. 189.

II. BÖLÜM

SOYLULAŞTIRMA

2.1 Temel Kuramsal Tartışmalar

Soylulaştırmayı açıklamak üzere yapılan kurumsal yaklaşımlar en genel ayrımı ile neoklasik yer seçimi kuramlarına dayalı geleneksel yaklaşım ve eleştirel yaklaşım olmak üzere iki kategoride ele alınacaktır.⁴³ Geleneksel yaklaşım, ilk dönem çalışmaları ile son dönemdeki talep yönlü” yaklaşımda etkisini gösterir. Bu yaklaşım soylulaştırmayı olağan karşılayan ve bir yönüyle de bu süreci olumlu değerlendiren bir yaklaşımdır. Eleştirel yaklaşım ise bu sürecin öncelikle yerinden etme meselesiyle ortaya çıkan sorunları öne çıkararak son dönem kentsel yenilemelerdeki neoliberal politikaların etkisini eleştirir. Bu yaklaşım soylulaştırmanın genel ekonomik ve toplumsal yeniden yapılanmadan ayrı ele alınamayacağından hareketle kapitalist yeniden yapılanma ile olan ilişkisini öncelikli tutar.

2.1.1 Geleneksel Teoriler Etkisinde İlk Dönem Çalışmaları

Geleneksel yer seçimi kuramları 1920 ve 1930’daki kentsel gelişmeleri açıklamak üzere Chicago Okulu olarak bilinen ve Park, Burgess ve diğer isimlerle gündeme gelmiştir. Bu akım, kentsel alanlardaki insan yerleşimlerini biyoloji ve ekolojiden ödünç alınan kavramlarla anlamaya ve açıklamaya çalışmıştır.⁴⁴ Kentsel fonksiyonların mekânsal dağılımı ile yer seçimi, erişebilirlik ve bunun maliyetine bağlı olarak ele alınmıştır. Bu akımı takiben kentsel çalışmalarda mekân ekonomisi ve bölge bilimi çerçevesinde Neoklasik teoriyi “mekânsallaştırmaya çalışan” ve böylelikle kentsel arazi piyasası analizlerini yaygınlaştıran bir yaklaşımın hakim olduğu görülür.⁴⁵ Fakat bu yaklaşım, son dönem kentsel yeniden yapılanmaları açıklamakta sınırlı kalmıştır. Çünkü yerleşim alanlarının gelişimini ve yeniden yapılanması, arazi kullanımı

⁴³ Neslihan SAM, “Soylulaştırma Süreçlerine Ekonomik Bir Yaklaşım: Rant Farkı”, Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F Dergisi, 2010, Cilt XXIX, Sayı II, s.133.

⁴⁴ Hatice KURTULUŞ, *İstanbul’da Kentsel Ayrışma: Mekânsal Dönüşümde Farklı Boyutlar*, İstanbul 2005, (içinde); M. SAVAGE; A. WARDE *Urban Sociology, Capitalism and Modernity*, Routledge, London 1993.

⁴⁵ N. SMİTH ve P. WILLİAMS, *Kentin Mutenalaştırılması*, (çev. Melike Uzun), İstanbul 2015, s. 12.

ile kentsel fonksiyonların dağılımı gibi sınırlı bir çerçevede ele alınması sorunlu bir yaklaşımdır.

60'ın sonları ve 70'li yıllarda dünya krizine varan bir ekonomik gerileme ile politik muhalefetin bu dönemdeki yükselişi, kentsel çalışmalarda da etkisini göstermiştir. Geleneksel çalışmalardaki dar ve saf ekonomik açıklama bu gelişmeleri açıklamada yetersiz kalmıştır. Kentsel yeniden yapılanma anlamında yaşanan soylulaştırma sürecinin gelişimi de yine bu döneme denk düşmektedir. Gerilemiş olan eski kent merkezlerinin yeniden değerlendirilerek sınıfsal anlamda da yeni bir hareketlenmeyi yaratması, mekânsal ve sınıfsal açıdan yeni bir sürecin yaşandığını göstermektedir. Kent içine olan bu yönelim, II. Dünya Savaşı sonunda kentin dışına, banliyölere olan nüfus ve sermaye hareketinin tersini göstermektedir. Bu yeni yönelimler neoklasik yaklaşım çerçevesinde daha çok ekonomik boyutuyla değerlendirilmiştir. Banliyölerdeki fiyatların artması sonucu burada konut almaya gücü yetmeyen orta sınıflar şehir merkezlerindeki görece ucuz konutlara yönelmişlerdir. Ayrıca 70'lerdeki petrol krizi, ulaşım maliyetini arttırarak kent dışına olan talebi olumsuz yönde etkilemiştir.

Amerikan merkezli beşeri ekoloji geleneğine dayalı olan ilk dönem çalışmalarının bir çoğunda soylulaştırma, semt değişimlerini tanımlayan ve sosyal değişimlere vurgu yapan biçimde ele alınmıştır. Dolayısıyla bu yaklaşımda konunun genel ekonomik ve toplumsal süreçlerle olan ilişkisi zayıftır. Sosyal değişimler çerçevesinde ise daha çok soylulaştırıcının demografik tanımı ve kültürel tercihlerinin önemi vurgulanmıştır.⁴⁶

İlk dönem çalışmalarının bir diğer özelliği de ampirik sorular üzerine durmuş olmasıdır: süreç nerede meydana gelmektedir, nasıl yayılmaktadır, soylulaştırıcılar kimlerdir. Birkaç istisnai durum dışında soylulaştırılan mahalle çalışmalarında ilgili orta sınıfın analizi üzerinedir. Yerinden edilen işçi sınıfı ve de bu alanların kaderi üzerine ilgi daha azdır. Bu ilk dönem çalışmalarında, soylulaştırmayı birçok açıdan belirlemiş olan iktisadi olanakların iyileşmesinin etkisiyle de sürece dair eleştirel bir yaklaşım özellikle Amerika'da görülmez. Bu dönemin araştırmaları ağırlıklı olarak istatistiksel eğilimler ve kamu politikalarının önerileriyle yönlendirilmiştir. Bu dönemde kapsamlı kentsel yenileme projelerinin gerçekleştirilmesi ile bunun soylulaştırmaya olan etkisi

⁴⁶ a.g.e, s. 13.

dolayısıyla soylulaştırmanın nedenlerinden çok etkileri üzerinde durulmuştur. Nedenleri genellikle kabul edilip etkileri ise kent içindeki gerileyişe cevap verdiği için yüceltilmiştir.⁴⁷

İlk dönem çalışma açısından başka bir eğilim ise 1960’larda İngiltere’de kaydedildi. Önce Londra’da belli başlı işçi sınıfı semtlerinin orta sınıf tarafından nasıl ele geçirildiği gözlemlendi. Bu süreç araştırmacıların ve politikacıların da dikkatini çekmeye başladı. Soylulaştırma bu süreci açıklamada artık somut bir kavram olarak kullanıldı. Araştırmalar sürecin yönüne ve nedenine yönelerek bilimsel tartışmaları alevlendirmiştir.⁴⁸ İlk dönem çalışmalarındaki bir diğer ayırım ise özellikle kentsel ekonomi açısından neoklasik teorinin “mekânsallaştırma”ya kalkışması ve böylelikle kentsel bir arazi piyasası analizi geliştirmesidir. Genel olarak çalışmalar yer seçimi teorisi çerçevesinde konut piyasası ve bunun mekânsal yapısı üzerine olmuştur.⁴⁹

2.1.2 Son Dönem Çalışmaları: Arz ve Talep Yönlü Yaklaşımlar

70’li yılların sonlarında vuku bulan son dönem çalışmaları sürecin etkilerinden çok nedenleri üzerine yoğunlaşmıştır. Daha çok İngiltere merkezli çalışmalarda etkisi görülen bu yaklaşım, istatistik dökümlerden çok kuramsal analize dayalıdır. Bu araştırmalarda soylulaştırmaya kendi özgü izole bir süreç değil de bütünlüklü bir süreç olarak; ekonomik yeniden yapılanma, istihdam yapısındaki değişimler bunun yanı sıra konut ve arazi kullanım piyasalarının kapsamlı bir alanı olarak yaklaşmıştır. Son döneme dair ele alışı farklı bir sınıflandırmada aşağıda yer aldığı gibi çerçevelenmiştir:

- a. Tüketim temelli yaklaşıma karşı üretim temelli yaklaşım,
- b. “Sanayi sonrası” kentin ortaya çıkışı,
- c. Mutenalaştırma sürecinde bireysel aktörler karşısında toplumsal yapının önemi,
- d. “Yeni bir orta sınıf” mı ortaya çıktı ve rolü nedir?,
- e. Mutenalaştırmanın bugünkü ve gelecekteki etkileri nedir?⁵⁰.

⁴⁷ a.g.e, s. 14.

⁴⁸ Hatice KURTULUŞ, *İstanbul’da Kentsel Ayrışma: Mekânsal Dönüşümde Farklı Boyutlar*, İstanbul 2005, (içinde); J. V. WEESEP, ve Musterd SAKO, *Urban Housing For The Beter-Off: Gentrification in Europe*, Elinlwijk b.v, Utrecht, 1991.

⁴⁹ N. SMİTH ve P. WILLİAMS, *Kentin Mutenalaştırılması*, (çev. Melike Uzun), İstanbul 2015, s. 14.

⁵⁰ a.g.e, s. 15.

a) Tüketim temelli yaklaşıma karşı üretim temelli yaklaşım

Ampirist gelenekte sorgusuz sualsiz kabul edilen yaklaşımlar çoğunlukla tüketime bağlı yaklaşımlardır. Bu yaklaşımlar; yaşam tarzı değişikliklerini, tercihleri ve basit demografik değişimler gibi çeşitli unsurları birbirinden yalıtarak ele almaktadır. Tüketim temelli açıklamaların altında yatan varsayım, arsa ve konut piyasalarında belirleyici unsur olarak tüketiciyi öngören varsayımdır; bu da, kentteki değişimi, orta sınıfın belirli kesimlerinin tüketim tercihlerindeki değişikliklerle ilişkilendirmektedir. Bazı yazarlar, buna karşı, kent peyzajının biçimlenmesinde tüketicilerden ziyade kurumsal aktörlerin ve sermayenin rolü üzerinde durmuşlardır. Bu bakış açısına göre, mutenalaştırma, belirli arsaların kullanımı için özel ve kamusal sermaye yatırımından, kullanım ve yatırım yoluyla yaratılan devalüasyondan ve bu şekilde yaratılan karlı yeniden yatırım fırsatından doğmaktadır.⁵¹

b) “Sanayi sonrası” kentin ortaya çıkışı

Kent peyzajında mutenalaştırmanın ortaya çıkması, bazı kuramcılar tarafından “sanayi sonrası toplum”un ortaya çıkmasına bağlanır. Özellikle David Ley, bu tespiti, mutenalaştırmayı ve çağdaş kentin yeniden yapılanmasını, açıkça, Daniel Bell’in sanayi sonrası toplum olarak isimlendirdiği toplumun belirleyici bir niteliği olarak ele alarak ulaştırmıştır.⁵² Bell, Batı toplumunun toplumsal, iktisadi ve siyasal yapısındaki mevcut değişikliklere bakarak, gelecek hakkında bir varsayımda bulunmaya bu tarihsel gelişimi sanayi sonrası toplumun ortaya çıkışı olarak özetlemeye çalışmıştır. Bell’e göre, endüstriyel üretimin ve istihdamın düşüşü ve bilgi yönelimli istihdam ile birlikte hizmet sektörünün hızla büyümesi ise bu daha geniş çaplı bu dönüşümün sadece bir boyutudur. Kent bağlamında Ley, sanayi sonrası toplumun gelişmesiyle birlikte kentsel arsaların farklı kullanımlara tahsis edilmesinin arkasında yatan gerekçenin değiştiğini öne sürmüştür. Öncelikler tersine dönmüştür; sanayi kentinde arsaların tahsisinde üretim amaçlı kullanım ne kadar önemli olursa olsun, bugün daha ağır basar hale gelen; siyasal güçlerin yanı sıra tüketim unsurları, zevk ve

⁵¹ a.g.e, s. 16.

⁵² N. SMİTH ve P. WİLLİAMS, *Kentin Mutenalaştırılması*, (Çev. Melike Uzun), İstanbul 2015, s. 17, (içinde); D. Bell, *The coming of post-industrial society; a venture in socialforecasting*, New York 1973.

belli estetiklerdir. Mutenalaştırma, belirli bir tüketim tercihinin ürünü olmasının yanı sıra kentsel gelişimde tarihsel açıdan yeni bir evreyi ve tüketimin üretime önceliğini gösterir.⁵³

c) *Mutenalaştırma sürecinde bireysel aktörler karşısında toplumsal yapının önemi*

Buradaki argümanlar doğrudan günümüzün öne çıkan meselesi olan “yapı ve aktör” arasındaki ilişkiye bağlanmaktadır. 1980’lerin başlarında, birçok sosyal bilimci, çoğunlukla Anthony Giddens’in çalışmalarından yararlanarak toplumsal meseleleri “toplum ve aktör”⁵⁴ açısından incelemiştir. Bu yaklaşım; yapı ve aktör paradigması; toplumsal eyleme yön veren ve ket vuran sosyal yapıların varlığı kesin olsa da, toplumsal eylemleri gerçekleştirenin, böylece sosyal yapıları oluşturanın ve değiştirenin bireyler olduğunu varsayar.

d) *“Yeni bir orta sınıf” mı ortaya çıktı ve rolü nedir?*

Mutenalaştırma, yaygın bir biçimde varsayılan yeni bir orta sınıfın ortaya çıkışı ile özdeşleştirilir çünkü süreç çoğunlukla “yeni genç profesyoneller” tarafından sık sık ziyaret edilen son moda restoranların, butiklerin, kulüplerin, dinlence, eğlence ve alışveriş merkezlerinin belirli noktalara toplanmasını beraberinde getirir.”Yeni orta sınıf” meselesi, sol çevrelerde yaygın biçimde tartışılmaktadır. Kapitalist toplumun sınıf yapısı 20. Yüzyıl boyunca değişmiştir ve bu durum yeni sınıf yapısında sayısız formülasyona yol açmıştır.⁵⁵ Bu düzeydeki tartışmalar herhangi bir değişikliğin olup olmadığından ziyade, değişen sınıf yapısının niteliğini ve bazı durumlarda bu değişikliklerin geleneksel sınıf farklılığı ve sınıf mücadelesi anlayışları üzerindeki etkileri hakkındadır. Williams, mutenalaştırmanın sınıf temelli bir süreci yansıttığını vurgular ve bu süreci ileri kapitalist ülkelerdeki sınıf yapısının yeniden oluşumunu desteklediğini ileri sürer. Sınıf üzerine olan tartışmalar yalnızca çağdaş

⁵³ N. SMİTH ve P. WILLİAMS, İstanbul 2015, s. 17.

⁵⁴ N. SMİTH ve P. WILLİAMS, İstanbul 2015 (içinde); A. GİDDENS, A. Contemporary Critique Of Historical Materialism. Berkeley: Universty Of California Press 1981, s. 18.

⁵⁵ N. SMİTH ve P. WILLİAMS, İstanbul 2015, (içinde); P. WALKER, Between labor and capital: the Professional-managerial class, Boston: South and Press, 1979, s. 19.

toplumun sınıf anatomisini anlamak için değil, önemli toplumsal değişimleri ve toplumsal güçlerin yeteneklerini anlamak bağlamında önemlidir.⁵⁶

e) **Mutenalaştırmanın bugünkü ve gelecekteki etkileri nedir?**

Buradaki temel görüşe göre, mutenalaştırma önceki bozulmanın küçük ölçekli ama hoş karşılanan bir şekilde tersine döndürülmesidir; bu bozulma, terk etme şeklinde devam eder ve yer değiştirmenin büyük bir kısmından sorumludur. Peter Marcuse soylulaştırma ve yerinden etmenin ayrı süreçler olmadığını gösterir. Kent içi alanların çöküntüye uğraması ve sonrasında bu alanların soylulaştırılması gibi süreçler kentsel arazi piyasasındaki ekonomik dönüşümün bir sonucu olarak işçi sınıfının yersizleşmesine neden olmaktadır. Aslında soylulaştırmaya bağlı yerinden edilme zaten ekonomik nedenlerle yersizleşen işçi sınıfının mevcut durumuyla anlaşılabilir bir sonuçtur.⁵⁷

Marcuse, yerinden etmenin dört türünü kavramsallaştırır:

1. **Son sakinleri doğrudan yerlerinden etme:** ekonomik (kira yükselmesi) ya da fiziki şartlara (örneğin ev sahibinin binadaki ısıtma sistemini kapatarak orada oturanları taşınmaya zorlaması) dayanabilir.
2. **Zincirleme doğrudan yerinden etme:** bu tür yerinden etme, “binanın fiziksel olarak yıpranması ya da daha eski bir kira yükselişi sırasında evlerinden çıkmaya zorlanan” önceki aileleri de kapsar.
3. **Dışlayıcı yerinden etme:** konutlar metruklaşmış ya da soylulaştırılmış olduğundan barınma şansları olmayan sakinleri kapsar: Bir hane gönüllü olarak konutunu boşalttığında ve sonrasında bu konut metruklaşma ya da soylulaştırılma yüzünden benzer bir hanenin taşınamayacağı hale getirildiğinde, konut piyasasındaki ikinci hanenin taşınabileceği uygunluktaki konut sayısı azalmış demektir. Böylelikle, ikinci hane daha önce yaşama şansının olduğu bir yerden dışlanmış olur.
4. **Yerinden etme baskısı:** Oturdıkları mahallelerin dönüşümü boyunca yoksul ve işçi sınıfından ailelerin yaşadıkları mülksüzleştirilmeye işaret eder.

⁵⁶ N. SMİTH ve P. WİLLİAMS, “Ortodoks Yaklaşım Alternatifler: Tartışmaya Davet”, *Kentin Mutenalaştırılması*, (çev. Melike Uzun), İstanbul 2015, s. 20.

⁵⁷ Peter MARCUSE, “Terk Etme, Mutenalaştırma ve Yerinden Etme: New York City’deki Mekanizmalar”, *Kentin Mutenalaştırılması*, (çev. Melike Uzun), İstanbul 2015, s. 207.

Bir aile mahallesinin hızla değiştiğine şahit olduğunda; dostları yavaş yavaş mahalleyi terk etmeye başladığında; alışveriş yaptığı dükkânlar kapanıp yerlerine başka müşterilere hitap eden yeni dükkânlar açıldığında; kamu tesisleri, ulaşım imkânları ve destek hizmetlerindeki değişiklikler bölgeyi gittikçe daha yaşanmaz hale getirdiğinde zaten yerinden etme baskısı son derece şiddetli bir hale gelmiş demektir. Bu durumda, insanların yerinden edilmesi sadece an meselesidir. Bu şartlar altında yaşayan aileler, kaçınılmaz olanı beklemektense, fırsat bulduklarında kendileri taşınacaklardır; öyle ya da böyle yerlerinden edilmiş olurlar.⁵⁸

1980’li yıllardan bu yana üretilen geniş soylulaştırma çalışmaları, New York’taki konut piyasasının 1980’lerdeki durumunu analiz ederken ulaştığı iç görülerin başka yerlere uygulanabilir olup olmadığını gösterebilecek hiçbir şey ortaya koymaz. Marcuse, metruklaşma ve soylulaştırmanın bir arada olduğu panoramik bir yerinden etmenin söz konusu olduğunu savunuyordu: “Yerinden etmenin etkilerinin tümü, şu dört türü de kapsamak zorundadır.

- Ekonomik değişimleri,
- Fiziksel değişimleri,
- Semtlerin değişimini ve
- Bireysel birimlerin değişimini kapsamalıdır”.⁵⁹

Marcuse, soylulaşmanın neden olduğu yerinden etme analizini zorluklarına karşı son derece duyarlıydı; yine de yerinden etme üzerine araştırmaya başlamadan önce kavramsal bir açıklığa sahip olmanın ne kadar elzem olduğunu göstermiştir.⁶⁰ Dolayısıyla bu çalışmalarda insanları evlerinden çıkarmanın, fiyatları hızla yükselterek barınma hakkını görmezden gelmenin ve temel insan ihtiyaçlarını metalaştırmanın yarattığı herhangi bir ahlaki öfke yoktur. İnsanları evlerini ve mahallelerini terk etmeye zorlamak yanlıştır. İster devletin ister özel piyasanın müdahalesiyle olsun, zorunlu yerinden etme, belli bir binayı, araziyi ya da semti oranın sakinlerinden daha iyi değerlendirebileceğini düşünün iktidar ve kaynak sahiplerinin buna direnebilecek ekonomik ve politik gücü olmayan insanları kapı dışarı etmesi durumudur. Çıkar sağlayanlar, baskı uygulayanlardır,

⁵⁸ a.g.e, s. 207.

⁵⁹ a.g.e, s. 208.

⁶⁰ a.g.e, s. 219.

baskı uygulananlar değil. Aynı zamanda düşük ve orta gelirli kesimin konutlarını elinden almak, en azından, değiş-tokuş yapılmadığı müddetçe, ne sebeple olursa olsun kabul edilemez. Özel mülkiyet ya da kamu mülkiyeti dâhilinde boş, düşük kirali konutların yıkımına, dönüştürülmesine ya da konutlara tadilatla “sınıf atlatılmasına” bu konutlar işgal altındaymışçasına şiddetle karşı çıkılmalıdır.⁶¹

2.1.2.1 Demografi-Kültür Boyutu

2.1.2.1.1. Talep Yönlü Tartışmalar:

Geleneksel veya neo-klasik yaklaşımın son dönem çalışmaları üzerindeki etkisi ise özellikle talep yönlü yaklaşım bağlamında kendini belli eder. Bu yaklaşım politik içeriğiyle neoliberalizmin etkisi altındadır. Günümüzün egemen bakışını yansıtan bu yaklaşım “tüketici tercihi” odaklı ele alışı ile daha önce de belirtildiği üzere soylulaştırma olgusuna kent adına belli bir safhada kaçınılmaz olarak yaşanacak bir doğal olgu diye yaklaşmakta ve bu noktada özellikle ‘kaçınılmaz’ oluşu vurgulanmaktadır. Eski kent içi alanların eskimeye ve çöküntü alanları haline gelmeye başlamasıyla yine doğal olarak gelişen ve ortaya çıkan bir hareketlilik olarak değerlendirilmektedir. Medya söylemlerinde ve hükümet politikalarında bunları görüp izlemek mümkün olmaktadır. Halbuki tarihi ve yapısal etmenlere bağlı olarak soylulaştırmanın incelenen her mekânda farklı ampirik sonuçlara yol açtığı görülmektedir. Bu açıdan marksist analiz odaklı analizler altı çizilmesi gereken katkılar sağlamaktadır.⁶²

Soylulaştırma konusunda neoklasik yaklaşım, Alonso’nun⁶³ yüksek ve düşük gelir grubu hane halklarının kentte nasıl yer seçtikleri ve bu seçimlerin zaman içinde nasıl değişim gösterdiğini açıklayan teklif rant (bid rent) modeline dayanır. Bu model, ulaşım giderleri ve konut maliyetlerindeki dengeyle arazi kullanım dokusunu ve emlak değerlerini açıklar. Kentsel arazinin geçerli rantı konutun o anki değerinden yine o anki

⁶¹ Richard T. LEGATES ve Chester HARTMAN, “Birleşik Devletlerde Yer Değiştirmenin Anatomisi”, *Kentin Mutenalaştırılması*, (çev. Melike Uzun), İstanbul 2015, s. 238-267.

⁶² Hatice KURTULUŞ, *İstanbul’da Kentsel Ayrışma: Mekânsal Dönüşümde Farklı Boyutlar*, İstanbul 2005, (içinde); D. ROSE, Rethinking Gentrification: Beyond The Uneven Development Of Marxist Urban Theory, *Environment And Planning D: Society And Space*, 1984, Cilt 1, s. 47-74.

⁶³ Serap KAYASÜ ve Emine YETİŞKUL, “Bir Araştırma Çerçevesi: Soylulaştırma (A Research Framework: Gentrification)”, *Planlama Dergisi*, 2013; 23(3): 147-152, (içinde); W. ALONSO, *Location and Land Use*, Cambridge, 1964.

inşaat maliyetlerinin çıkartılmasıyla elde edilir.⁶⁴ Yüksek gelir grupları için kentte yer seçimi, daha fazla mekâna sahip olmayı istemelerinden dolayı kentsel arazinin görece ucuz olduğu kent çeperlerinde yaşamayı tercih etmelerine dayanır. Ancak, bu modeller yüksek gelir grubundan olan hane halklarının mekân büyüklüğü ve ulaşılabilirlik kategorilerindeki tercihlerinde farklı varsayımlarla tekrar kontrol edilmiştir. Bu bağlamda hane halklarının tekrar kent merkezlerinde yer seçmeleri dikkati çekici olmaktadır. Sonuç olarak bu kent merkezini cazip bulan grupların teklif rant eğrilerinin, kent merkezinde yaşayan grupların teklif rant eğrilerinden daha dik olması demektir. Brueckner ve Rosenthal⁶⁵ da yüksek gelir grubu hane halklarının, görece yeni konut stoğunu seçtiklerini kabul etmektedirler. Bu demek oluyor ki yüksek gelir grupları kentin merkezinde kentsel dönüşüm yoluyla oluşturulan yeni konut stoklarına yönelmektedir. Konuya ilişkin literatürde orta gelir gruplarının yerleşmek için neden eski mahalleleri seçtiklerini bulup anlamayı hedefleyen araştırmaların sayısı pek çoktur. Bunların birçoğu, soylulaştırılan mahallelerin özellikleri (soylulaştırma estetiği, kamu servisler olanakları, komşuluk ve mahalle ilişkileri) ile orta gelir grubu hane halklarının ve sanatçıların alışkanlıklarını izaha girişmektedirler. Bu çalışmalar, genellikle bazı grupların kent içi mahallelerde yaşamayı neden seçtiklerini açıklamaya çalışır. Ancak bu grupların belli bir mahallede bir araya gelerek nasıl yaşamaya başladıkları sorusunu karanlıkta ve cevapsız bırakır. Bu sonuç ise soylulaştırılan mahallelerde emlak fiyatlarını ve rantlarını belirleyen süreçlerin daha iyi gözlemlenmesini zorunlu bir sonuç olarak önümüze bırakmaktadır.

Neoklasik anlayışa dayanmış talep doğrultulu bakışın bir başka özelliği ise soylulaştırmayı küçük ölçekli ve geçici bir süreç gibi işaretlemesidir. Bunun doğal sonucu olarak da kent merkezlerinde yerinden etme sonucu oluşan dışarıya göçün içeriğindeki değişiklik de yine doğal bir süreç gibi algılanmaktadır.⁶⁶

“Soylulaştırıcılar kimlerdir?” sorusu talep yönlü anlayışın esasını teşkil eder.⁶⁷ Yeniden yapılanma sürecindeki ekonomik imkânlardan istifadeyle yüksek gelire

⁶⁴ Serap KAYASÜ ve Emine YETİŞKUL, 2013, (içinde); D., DİPASQUALE, ve W. C. WHEATON, 1996, *Urban Economics and Real Estate Markets*, London etc.: Prentice Hall, Inc., s. 150.

⁶⁵ Serap KAYASÜ ve Emine YETİŞKUL, 2013, (içinde); J.K., BRUECKNER, ve S. S. ROSENTHAL, 2009, *Gentrification and Neighborhood Housing Cycles. Will America's Future Downtowns Be Rich? The Review of Economics and Statistics*, 91(4), s. 725-743.

⁶⁶ Hatice KURTULUŞ, *İstanbul'da Kentsel Ayrışma: Mekânsal Dönüşümde Farklı Boyutlar*, İstanbul 2005 (içinde); D. ROSE, *Rethinking Gentrification: Beyond The Uneven Development Of Marxist Urban Theory, Environment And Planning D: Society And Space*, 1984, Cilt 1, s. 47-74.

⁶⁷ Hatice KURTULUŞ, İstanbul 2005, (içinde); I., MUNT, *Economic Restructuring, Culture and Gentrification: A Case Study in Buttersea, London*, *Environment and Planning A*, 1987, s. 1175-1197.

kavuşan “yeni orta sınıf” veya “genç profesyoneller”in tüketim tercihleri gündeme getirilir ve kültürel kimliğinin önemi konuşulur. Yüksek gelirli, iyi eğitilmiş, genç-çocuksuz ve daha çok entelektüel kimlikli kabul edilmiş bu kesim daha çok sanatçı, mimar gibi mesleklerin dışında okul, dersane, hastane, üniversite gibi özel kuruluşlarda çalışan yüksek ücretli bir kesimin katılımıyla yaşam alanlarını çalışma mekânlarına yakın olarak tercih eden gruplar olmaktadır. Bu kesim aynı zamanda kentsel yaşamın dinamik ve çok kültürlü olmaya evrilmiş bu kent içi alanlarını tercih eder. Bu kesim aynı anda küresel kültürün taşıyıcısı olma misyonuyla ayrıcalıklı bir kimliğe de sahip kabul edilmiştir.⁶⁸

Talep yönlü yaklaşım için önemli bir açıklama vasıtası durumundaki yeni orta sınıfın oluşumu kısaca “sanayisizleşme” sürecine paralel olarak hizmet sektörü ve bağlı alt sektörlerin genişlemesiyle izah edilmektedir. Bu sınıfın soylulaştırma sürecinde mekânsal ve toplumsal dönüşümlerdeki rolüne ayrıca vurgu yapılır. Bu dönüşümlerin kentsel mekânların yeniden yapılandırılmasını zorunlu hale koyduğu ileri sürülür.

2.1.2.2 Ekonomi-Emlak Boyutu

2.1.2.2.1 Arz Yönlü Tartışmalar:

1979 yılına dek soylulaştırma işlemlerine ilişkin yapılan çalışmalarda, sistematik bir tanıma ve eleştirel yaklaşıma rastlanmamaktadır. Sözü edilen dönemdeki çalışmalarda egemen olan talep odaklı bir bakış açısı olarak değerlendirilen neoklasik yaklaşım etkisi görülür. Sonrasında ise kuramsalcı ve arz yönlü politik iktisat bakış açılı çalışmalar gelir. Neil Smith’in⁶⁹ yaptığı çalışma bu yaklaşımın ilk ve en önemli adımudur. Arz yön yaklaşımı diye nitelendirilecek bu çalışmalar genel bir bakışla, konut piyasasındaki yeniden yatırım imkanlarıyla sermaye birikim süreci ilgisine ilişkin genel toplumsal dinamiklerin analizini odağına alır. Arka planda da politik iktisat bakış açısı yaklaşımını devreye sokar.

Arz yönlü politik iktisat bakış açısı ve değerlendirmesi, az önce değinildiği üzere soylulaştırmadaki belirleyici dinamikleri, yeniden yatırımın alanı olarak alınan arazi ve mülkiyet değerlerinin belirlenmesi ekseninde açıklamaya gayret eder. Bu yaklaşım, konunun ağırlıklı olarak ekonomik yeniden yapılanma formatında yaşanan sürecin,

⁶⁸ H. KURTULUŞ, “Mekânlarda Billurlaşan Kimlikler”, Doğu-Batı Dergisi, Yıl: 2003, Sayı: 3, s. 75.

⁶⁹ Hatice KURTULUŞ, *İstanbul’da Kentsel Ayrışma: Mekânsal Dönüşümde Farklı Boyutlar*, İstanbul 2005 (içinde); N. SMİTH, *Toward a Theory of Gentrification; a Back to the City Movement by Capital not people*, Journal of the American Planning Association, 45, 1979, s. 139.

soylulaştırmayı nasıl başlattığı ve sonuçlarının hangi kesimleri bir biçimde etkilediği konularına yoğunlaşır. Büyük kentlerdeki sermaye hareketliliği, uluslararası ticaret, mali sermaye ve bunlarla bağlantılı olarak da bankacılık sektörü, aracı kurumlar, mali yatırım ve danışmanlık kurumları, halkla ilişkiler, reklam-pazarlama kurumları gibi çok uluslu veyahut uluslar üstü şirketlerin belirleyici oluşu ekseninde oluşmaya başlamıştır. Bunun sonucu olarak sermaye akışı, üretim faaliyetlerinden hizmet sektörüne doru ivmelenmiş, kentsel rantlar vasıtasıyla da spekülasyon nitelikte gerçekleşmeye doğru gitmiştir.

Arz yönlü yaklaşımın soylulaştırma projelerinde, işin gerçekleşmesi boyutunda önemli işlevi olduğu savı ortaya konan sanatçılar, eşcinseller vb. marjinal yaşamı seçen kişi ve kesimlerin “öncü” olarak benimsenmesine de alternatif bir izah yapılır. Bu bağlamda kent öncüleri ekonomik boyutta da öncü olmaktadır. Kent merkezleri odaklı sosyal, kültürel politik dönüşümler, günlük yaşantılarımızı ve ilgili tüm deneyimlerimizi doğrudan biçimlendirecek derecede önemli sayılırlar. Ancak bunlar ekonomik öncülerin gelişmesiyle ilişkili durumda olan dönüşümler olmaktadır. Hem kent öncüleri bugün geçerli durumdaki bazı öncülerden yalnızca biri durumundadır. Bugünkü uluslararası ekonomik kriz ekseninde, uluslararası sermaye ve özelinde de Amerikan sermayesi kent öncüsünün söylemlerinde olduğu gibi uluslararası bir “öncü” durumundadır. Gerçekten de neoliberal politikaların uluslararası boyutta icraya alınması özellikle Thatcher ve Reagan döneminde hızlı bir ivmeyle yaygınlaştırılmıştır. Ülke ve yeni oluşturulan bölgeler bazında olsun, kentsel ölçekte olsun, bu politikaların etkin biçimde devreye sokulduğunu gözlemlemekteyiz. Kentsel büyüme ve kentsel gelişme süreçleriyle kentsel mekân boyutlu yeniden yapılanma süreçleri süreklilik arz eden ve bütünlüklü bir yapı gösteren oluşumlardır. Ancak bugün için yeni olansa, gelişmiş kapitalist ülkeler bazında daha büyük oranda ekonomik ve sosyal yeniden yapılanmaların söz konusu olması ve bu bağlamdaki düzey ve bunun sistematik araçları konularındadır. Yapılı çevre olgusunu ifade eden üretim, yeniden üretim, tüketim ve tüketime dolaşımının toplamı olarak, bir modeli ifade eden yapılı çevre, coğrafi olarak da şekillenmektedir.⁷⁰

Arz yönlü projelerde soylulaştırma olgusunun konut yapılaşması ve konut sorunuyla ilişkisi önemli olmaktadır. Burada konuta ilişkin kamu ve özel sektör

⁷⁰ H. KURTULUŞ, “Mekânlarda Billurlaşan Kimlikler”, Doğu-Batı Dergisi, Yıl: 2003, Sayı: 3, s. 75, (içinde); Neil SMİTH, *The New Urban Frontier: Gentrification and Revanchist City*, London: Routledge, Yıl: 1996, Sayı: 3, s. 75.

politikalarının süreci biçimlendirmesine işaret edilir.⁷¹ Sürecin yarattığı eşitsiz gelişmeyle yapıları çevredeki yenileme girişimlerine ilişkin yatırımlarla belirginleşir.⁷² Özetle; soylulaştırma hakkındaki bu teorik açıklamalar geniş kapsamlı ve eleştirel bir bakışın detaylı biçimde ortaya konmasını temin etmiş olmaktadır.

Arz yönlü yaklaşım çerçevesinde Neil Smith⁷³'in ortaya attığı “rant farkı” teorisi önemli bir açıklama vasıtası durumundadır. Buna göre kentteki arazilerin yeniden değerlendirilmesine bağlı olarak meydana gelen gerçek arazi rantı ile arazinin gelecekte “en yüksek ve en iyi” kullanımı marifetiyle meydana çıkacak potansiyel rant arasındaki fark “rant farkı” adı verilen değer meydana çıkmasına sebep olur. Rant farkı, değerlendirilerek gerçekleşen arazi rantının potansiyel ranttan çok daha düşük olmasıyla meydana gelir. Rant farkı değerinin büyük oluşu, soylulaştırma projesinin başlaması ve hız kazanması demek olmaktadır.

Rant farkının meydana gelmesinde kamusal ortaklıklar veya diğer özel fonlarla gerçekleştirilen konut stokundaki iyileştirmeler, gerilemiş durumdaki eski kent içi alanlarını kapsayan yeniden yatırım sürecini devreye sokmaktadır. Rant farkı teorisi denilen yaklaşımdaki temel talep etkeni anlamında yatırımcıların ekonomik davranışları dikkate alınır. Potansiyel açıdan daha yüksek bir arazi rantı tüketicilerin potansiyel taleplerini gözetmiş demektir. Bireysel yatırımlar ise, tek başına, konut ve arazi piyasasındaki yeniden yapılanmanın izah edilmesinde yetersiz kalır.

Rant farkı teorisi konut ve arazi piyasası için yeniden yatırım sürecini izah konusunda, sermayenin banliyöleşme odaklı yapılaşma işine yönelmesiyle sonrasında bunu izleyen süreçte yeniden değerlendirilen eski kent merkezlerine yönelmesi konusunda bir nedensellik ilişkisi bulur.

Banliyölerdeki yapılaşmalar ve bunların giderek yaygınlaşması, arazi fiyatlarında da artışa yol açar. Aynı zamanda da bunlar kent içinde görece bir fiyat düşüklüğüne de yol açar. Ancak bu alanlara odaklanmış sermayenin değersizleşmesi ve mekânsal bakımdan da kentsel büyümenin sınırlarına gelmiş olmasıyla sermaye gerilemiş eski kent merkezlerindeki yapı stoklarının yenilenmesi ve onarılması için harekete geçmiştir. Bu sermaye, elbette ki daha önce banliyölere yönelmiş sermayeye göre çok daha az bir düzey olmaktadır. Özet olarak söylenirse, yeni banliyölerin

⁷¹ Hatice KURTULUŞ, *İstanbul'da Kentsel Ayrışma: Mekânsal Dönüşümde Farklı Boyutlar*, İstanbul 2005, (içinde); C. HAMNETT, “Improvement Grants As An Indicator Of Gentrification In İner London”, 1973, Area 5, s. 140.

⁷² Hatice KURTULUŞ, İstanbul 2005, (içinde); N. SMİTH, 1979, s. 538-548.

⁷³ a.g.e, 1979, s. 538-548.

meydana getirilmesine odaklanan sermaye hareketiyle birlikte kent merkezlerindeki gerileme, beraberinde bu iki alan arasında değerlendirme oranları bağlamında oluşan rant farkını açığa çıkarmaktadır. Eski kent merkezleri odaklı yeniden yapılanma projeleriyle önemli ekonomik fırsatlar meydana çıkarmaktadır.

Bu kuramda iki öge çok önemli konumdadır. İlki, teorinin daha çok ekonomik eksenidir ki burada rant farkının ortaya çıkışındaki konut fiyatlarını bir biçimde etkileyen enflasyon ve yatırımsızlığa ilişkin analizler olmaktadır. Kuram bu ikisi arasında bir ilişkinin gerekliliği üzerinde durur ve bu bağlamı etüt eder. İkincisi ise, rant farkının meydana gelmesinde ve bunun açıklanmasında devletin rolünü mercek altına alır. Bu, teorinin kapsamlı bir izah anlamında doğru bir çerçeve sunması, bireysel durumların ikincil bir bulgu olarak eklenebilmesi demektir ki bu temel tezleri savlamış olur.⁷⁴ Ancak rant farkı teorisi özellikle soylulaştırıcılara ilişkin bir açıklamayı içermediği hususunda tenkit edilmiştir.⁷⁵

N. Smith⁷⁶ rant farkı teorisinin, tüm karmaşıklığına rağmen kapsamlı bir kentsel değişim tartışmasından ayrılamayacağını savlar. Bu demektir ki rant farkı teorisi aynı zamanda, post fordist üretim yapısının doğal bir sonucu olan emek piyasasındaki geçişleri de kapsayan kentsel yeniden yapılanma olgusunun izahıdır. Bu konuya ek olarak, “toplumsal yeniden yapılanma”, özellikle de yeni toplumsal sınıfların oluşumu ve kadının üreticiler ve onların yeni rollerine ilişkin radikal bir dönüşümü kabul etmektedir.

“Rant farkı” kuramı, aynı zamanda, açıklamalarının ağırlıklı olarak ekonomik temelli oluşu hususunda eleştiri konusu olmuştur. Diğer bir eleştiri de, soylulaştırıcıların kimliği ve onların tercihleri konusunda araştırma yapmaması ve ilgili verilere kapalı durumda olmasıdır.⁷⁷ Kuramın Amerika’daki olgulara bakılarak meydana getirilmiş olması ve bu durumda Avrupa ülkelerinde ve diğer ülkelerdeki olguları açıklamada yetersiz oluşuna ilişkin eleştirilerse doğal olarak alternatif bir kuramı belirlemektedir.

⁷⁴ H. KURTULUŞ, İstanbul 2005, (içinde); N. SMİTH ve P. WILLIAMS, *Gentrification of the City*, Unwin Hyman Press, Australia, 1986.

⁷⁵ H. KURTULUŞ, İstanbul 2005, (içinde); I., MUNT, 1987, s. 1175-1197.

⁷⁶ H. KURTULUŞ, “Mekânlarda Billurlaşan Kimlikler”, *Doğu-Batı Dergisi*, Yıl: 2003, Sayı: 3, s. 75, (içinde); Neil SMİTH, 1996, s. 51.

⁷⁷ H. KURTULUŞ, İstanbul 2005, (içinde); I., MUNT, 1987, s. 1175-1197.

Hamnett⁷⁸ rant farkı yaklaşımı üzerine eleştirilerinin yanında Londra’da görülen örneklerden giderek “değer farkı” kuramını kendince formüle etmiş durumdadır. Bu noktada değer farkı, bir binadaki evin boş hali ile kullanılmakta olan hali ve değeri arasındaki farkı ifade etmektedir. Bu evde yaşamını sürdüren kişinin sözleşmeye ilişkin hakları genellikle olumsuz etki yaratmaktadır. Bir başka söylemle, değer farkının ortaya çıkışı, devlet düzenlemelerine bağlı kiracının haklarına bağımlı olmaktadır. Bir yasanın değişmesi demek geniş bir alanda var olan mülkiyetlerin bütün sınıfsal değerlerinin etkilenmesi demektir. Sonuçta değer farkı teorisi, devlet düzenlemelerinin etkili ve geçerli olduğu Avrupa kentleri ekseninde geçerli olabilecek bir açıklama durumundadır. Bir başka açıdan rant farkı, tekil olarak yerlerin karakteristiklerine ve bu yerlerdeki gelişmelere bağlı olarak oluşmaktadır. Rant farkı, bir mülkiyetin yatırım döngüsüyle ivme kazanacak belirli bir gelişim konusunu tanımlar. Rant farkı, geniş kapsamlı bir formülasyonu hedefler ve tam da bu nedenle içsel kontrole ve müdahalelere ilişkin ayrıntıları gözden kaçıır. Bundan dolayı denilebilir ki rant farkı kuramı ağırlıklı biçimde Amerika deneyimleri içindir.⁷⁹

2.1.3 Arz ve Talep Yönlü Tartışmaların Benzer ve Farklı Yönleri

Arz yönlü tartışmalarda neoklasik ve marksist yaklaşımlar arasında farklar söz konusudur. Bu farklılıklara karşın iki yaklaşımda da emlak şirketlerinin ancak karını maksimize ettiği hususunda yenileme veya dönüştürme işlerine girdikleri kabul edilir. Neoklasik ekonomistler rasyonel emlak şirketlerinin yenileme sürecine, dönüşümün değeri arazi değerinin, yıkım maliyetleri dâhil olmak koşuluyla, üstüne çıkarsa ancak yatırım yaptıklarını savlamışlardır.⁸⁰ Smith⁸¹ kar maksimizasyonunu açıkça dile getirmese de rasyonel girişimcinin rant farklılıklarının en büyük hale geldiği anda yatırımda bulunacağını belirtmiştir. Lees vd.⁸² soylulaştırmayı rant farkının en büyük ve karın maksimize edileceği mahallelerde beklememiz icap ettiğini dile getirmişlerdir.

⁷⁸ H. KURTULUŞ, İstanbul 2005, (içinde); C. HAMNETT, Gentrification and Residential Location Theory: A Review And Assessment, Eography and The Urban Envirement Progress İn Research And Applications Herbert, Der. D.T. and Johnston, R.J., 1984, cilt 6, Wiley and Sons.

⁷⁹ H. KURTULUŞ, İstanbul 2005, (içinde); J. V. WEESEP, ve Musterd SAKO, 1991.

⁸⁰ Serap KAYASÜ ve Emine YETİŞKUL, “Bir Araştırma Çerçevesi: Soylulaştırma (A Research Framework: Gentrification)”, Planlama Dergisi, 2013; 23(3): 147-152, (içinde); S. S. ROSENTHAL, ve R. W. HELSLEY, 1994, Redevelopment and The Urban Land Price Gradient. Journal of Urban Economics, 35 (2), 182-200.

⁸¹ H. KURTULUŞ, İstanbul 2005, (içinde); N. SMİTH, 1979, s. 538-548.

⁸² Serap KAYASÜ ve Emine YETİŞKUL, “Bir Araştırma Çerçevesi: Soylulaştırma (A Research Framework: Gentrification)”, Planlama Dergisi, 2013; 23(3): 147-152, (içinde); L. LEES, T. SLATER, ve E. WYLY, Gentrification, London 2008.

Gerçek yatırım eksenli eğilimler, tahmin edilenden farklı boyutlarda olabilir. Ama aynı zamanda bunun bireysel karar vericileri etkileyen dışsal etmenlerden (arazi kullanımının çevresindeki sosyal, kurumsal ve fiziksel koşullar gibi) kaynaklandığı öngörülebilir. Lees vd. ve Hammel⁸³ gibi kuramcılar için kent içi alanlarda yüksek rant getirisi potansiyeli olan pek çok alanın bulunduğu, ancak çöküntü mahallelerinin büyük sermayenin girişini engellediği algısı, gerçekte gelişmeyi de durdurmuş bulunmaktadır. Lees vd.⁸⁴ burada girişimcilerin, yatırımcıların ve kentlilerin değişik kentlerdeki rant farklılıklarını nasıl algılayıp değerlendirdikleri ve fiyatları, takdir oranlarını ve diğer piyasa göstergelerini, arazi rantı ile nasıl mukayese ettikleri konularında daha çok bilgi ve veriye ihtiyaç olduğunu ifade etmişlerdir.

2.2 Soylulaştırmayı Tanımlamak

“(Soylulaştırma) olgusu çok dinamik bir süreçtir ve soylulaştırmayı çok kısıtlayıcı birtakım tanımlara indirgemek olası değildir. Tam aksine bu olgunun üzerine tanım amaçlı bir düzen giydirmek, halen gelişmekte ve biçim almakta olan bu süreci tam ve doğru olarak anlamamızı sınırlandırma riskini taşır. Bu demektir ki birbirinden tamamen bağımsız gibi görünen süreçleri, birbiri arasındaki bağlantılarını anlamak ve bu yeniden yapılanmaya eklenen ve geniş bir skalaya yayılan süreçleri göz önünde bulundurmaya isabetli olacaktır.”⁸⁵

İngilizcede gentry sözcüğü İngiltere’de soyluların bir alt kademesindeki toprak sahibi prestijli sınıf anlamına gelmektedir. Bu kavram aslında, bir nevi şaka şeklinde 19. Yüzyılın sonunda İngiliz kırsal aristokrasisinin “taşrayı sahiplenmesi” hareketine atıfta bulunarak Ruth Glass tarafından kullanılmıştır. Daha sonra, 1960’larda Londra’nın merkezi işçi semtlerinin orta sınıflar tarafından işgal edilmesi sürecini tarif etmek amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. Bu anlamda, urban gentrification dar gelirlilerin

⁸³ Serap KAYASÜ ve Emine YETİŞKUL, 2013, (içinde); D. J. HAMMEL, Re-establishing The Rent Gap: An Alternative View of Capitalised Land Rent. Urban Studies, 1999, 36 (8), 147.

⁸⁴ Serap KAYASÜ ve Emine YETİŞKUL, 2013, (içinde); L. LEES, T. SLATER, ve E. WYLY, 2008, s.147.

⁸⁵ Zeynep Meray ENLİL, “Yeniden İşlevlendirme ve Soylulaştırma: Bir Sınıfsal Proje Olarak Eski Kent Merkezlerinin ve Tarihi Konut Dokusunun Yeniden Ele Geçirilmesi,” Aralık 2000, No: 8, s. 3, (içinde); N. SMİTH, “Gentrification the Frontier and the Restructuring of Urban Space”, N. Smith, ve P. Williams (der.) *Gentrification of the City*, Boston 1986, s. 32.

değeri gittikçe yükselen tarihi mekânlardan kovulması ve dışlanması olarak tanımlanmıştır.⁸⁶

1964'te Ruth Glass'ın soylulaştırmayı münferit bir süreç olarak önümüze getiren söylemi şu biçimdedir:

Birer birer, Londra'nun işçi mahallelerinin birçoğu orta sınıflar -üst ve alt- tarafından işgal edilmiş durumdadır. Eski püskü, mütevazı ahırlar ve kulübeler – üst katta iki, alt katta iki odalı- kira kontratlarının dolduğunda ele geçirilmiş, sık ve pahalı konutlar durumuna sokulmuşlardır. Daha önceden veya sonradan çöküntüleşmiş durumdaki daha büyük Viktorya evleri -oda oda kiraya verilen veya birden fazla hane tarafından kullanılan evler- tekrar iyileştirilme işlemlerine tabi tutulmuşlardır... Bir mahalle için soylulaştırma süreci denilen olgu başlatıldığında, özgün işçi sınıfının tamamı veya çoğu yerlerinden edilinceye ve mahallenin toplumsal karakteri tamamen değiştirilinceye dek süratle sürdürülür.⁸⁷

Glass yeni bir kentsel “soylu sınıfın” işçi semtlerini dönüştürdüğü bu yeni sürecin sıra dışı oluşunu ve niteliğini adeta şiirsel bir biçimde betimlemiştir.

Bugünlerde Türkiye’de gentrification kavramı çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. Ancak şunu da ifade etmek gerekir, gentrification teriminin Türkçede tam karşılığı bulunmamaktadır. Kavram, süreç ya da modelin adlandırılmamış olması ya da çok adlandırılmış olması benimsen(e)memiş olmasının bir işaretidir. Bir toplum karşılaştığı yeni bir olguyu, ancak onu bir sözcük ile karşıladıktan, o “şey”e, bu adlandırma dolayımında bir anlam kazandırdıktan sonra benimseyebilmekte. Bu “avam” için olduğu kadar “havas” için de geçerli. Bir başka deyişle, bir yeniliği adlandırmak, onu popüler kültüre mal etmek için olduğu kadar, akademik anlamda kavramsallaştırabilmek için de gereklidir.⁸⁸

Soylulaştırmanın “A Modern Dictionary of Geography” adlı coğrafya sözlüğünde karşılığı şöyledir; “şehrin merkezinde yoksulların oturduğu standardın

⁸⁶ Tolga İSLAM ve David BEHAR, *İstanbul'da “Soylulaştırma”*, İstanbul 2006, s. 1-7.

⁸⁷ Beril SÖNMEZ, “Soylulaştırmanın Yeni Biçimleriyle Yerinden Edilmeyi Yeniden Düşünmek”, *Planlama Dergisi*, 2014; 24(1); s. 44. (içinde); R. GLASS, “London: Aspects of Change”, *Gentrification*; L. Lees, T. Slater, E. Wyly, (yay. haz.), Routledge: NewYork 1964.

⁸⁸ Nuran YAVUZ, “Gentrification Kavramını Türkçeleştirmekte Neden Zorlanıyoruz?” *İstanbul'da “Soylulaştırma”*, (der. Tolga İslam ve David Behar), İstanbul 2006, s. 59-69.

altında olan eski evlerin modernize edilmesi ve buralara orta-sınıf ve varlıklı aileler tarafından yerleşilmesidir”.⁸⁹ Yapılan bilimsel çalışmalara bakıldığında soylulaştırma kavramı farklı tanımlara da söz konusu olmaktadır. N. Özgüç⁹⁰ soylulaştırmayı “Şehrin restore edilen kesiminin daha üst sınıflar tarafından kullanımını sağlayacak şekilde yenilenmesi” şeklinde tanımlamıştır. Diğer bir çalışmada ise Tümertekin ve Özgüç⁹¹ soylulaştırmayı “güzelleştirme” terimi ile eş anlamlı kullanmış ve Merkezi İş Alanı (MİA) ile bağlantılı olarak açıklamışlardır. Hamnett⁹² ise, soylulaştırmayı sonuçları itibariyle fiziksel, ekonomik ve kültürel bir olgu olarak görmekte ve soylulaştırma sürecini, orta sınıf ve yüksek gelirli grupların çalışan nüfusun yaşadığı heterojen alanlara göç etmesi ve burada bulunan yerli yerleşimcileri yerinden etmesi veya yer değiştirmelerine neden olması şeklinde tanımlamaktadır. Knox ve McCarthy⁹³ soylulaştırmanın fiziksel, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlarına değinerek, soylulaştırma sürecini üst gelirli grupların işçi sınıfının iskân ettiği mahalleleri işgal etmesi ve mahallenin yerli sakinlerini yer değiştirmeye zorlaması şeklinde özetlemektedirler.

Time Out dergisinin Ağustos 2004 sayısında “100 Kelimede İstanbul” isimli eğlendirici ama düşündürücü yazısında Aslı Özlem Karakuş’un seçtiği kelimeler arasında garip ve o ana kadar hiç duyulmamış bir terim yer alıyor: *Jantileşme*. Acaba bu terim ne anlama geliyor? Yazar, Galata’dan Tarlabası’na dek uzanan İstanbul’un merkezi semtlerinde son on senede gözlemlenen emlak değerinin artışından bahsetmekte. Bu değişim süreci ona biraz şaşırtıcı geliyordu. Yine de kullandığı kelime olumlu bir özellik taşıyor (“janti” Fransızca “gentil” yani “samimi” anlamını çağırıyor): sanki *Jantileşme* ile sadece bir tarihi şehir dokusunu yeniden değerlendirme söz konusuymuş gibi. Bunu yaparken Karakuş, “soylulaştırma”, “seçkinleştirme”, “nezihleştirme”, “mutenalaştırma”, “kibarlaştırma”, “ehlileştirme” kavramlarına ek olarak, gentrification kelimesinin uzun Türkçe çeviri listesine yeni bir

⁸⁹ Ali ÇEKER ve Rauf BELGE, “İstanbul’da Kentsel Dönüşüm Kapsamında Gerçekleşen Bir Olgu: Soylulaştırma”, *Türk Coğrafya Dergisi*, 2015, sayı: 65, s. 77-86, (içinde); M. Witherick, S. Ross, J. Small, *A Modern Dictionary of Geography* (4th Ed.), Arnold Publisher, London 2001.

⁹⁰ N. ÖZGÜÇ, “Şehirselleşme ve Coğrafya”, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi*, 1988-1992, sayı:3, s. 61-122.

⁹¹ E. TÜMERTEKİN, N. ÖZGÜÇ, *Beşeri Coğrafya: İnsan, Kültür, Mekan* (14.Baskı), İstanbul 2014, s.464-500.

⁹² H. KURTULUŞ, İstanbul 2005, (içinde); C. HAMNETT, Gentrification and Residential Location Theory: A Review And Assessment, *Eography and The Urban Environment Progress In Research And Applications* Herbert, Der. D.T. and Johnston, R.J., 1984, cilt 6, Wiley and Sons.

⁹³ Ali ÇEKER ve Rauf BELGE, 2015, (içinde); P. L. Knox ve L. McCarthy, *Urbanization: An Introduction to Urban Geography* (3rd Ed.), Pearson New York 2012, s. 211-228.

seçenek katmış oluyordu.⁹⁴ Bu terimlerin hiçbiri Türkçede yerleşmediği için biz bu çalışmada genel kabul gören soylulaştırma ya da mutenalaştırma karşılığını kullandık.

Soylulaştırma literatürünün meydana getirilmesinde hatırı sayılır bir yere sahip durumdaki marksist sosyolog Neil Smith ise bu kavramı; “Daha önce orta sınıfın terki neticesinde elden çıkarılmış olan ve böylece fakirlerin ve işçi sınıfının yaşadığı kent merkezindeki alanların, özel sektör sermayesi ve orta-sınıf konut alıcıları ve kiracıları tarafından istila yoluyla yenilenmesi süreci” diye belirlemiştir.⁹⁵ Smith’e göre; soylulaştırma terimi, kendine dönük kaynaşmış bir metaforlaştırma ifade eder. Ona göre soylulaştırma olgusu, genellikle geçmişi modern yapılaşma ve yenileşme yoluyla, kaçınılmaz bir ebedilikle temsil etme olgusu olarak alınabilir. Soylulaştırma keskin tartışmalardan ve politik yarıştan bağımsız biçimde sıyrılmış durumdadır. Soylulaştırma karşıtlığı ise çok hızlı olarak “toplayıcıları (yoksulları) defetme avcılığı” (hunter gathered rejection) şekline bürünmüş bulunmaktadır. Soylulaştırma sonuç olarak yoksulların tahliyesi veya evsizliği körüklemesiyle kötülüğün kendisidir ve bu nitelikleriyle soylulaştırma kötü bir terim olarak kalmalıdır.

Tom Slater, Ruth Glass’ın her zaman için gözettiği ve sürdürdüğü güçlü bir kentsel sosyal adalet duygusunun bulunduğunu, böylece söylediklerinde ve tespitlerinde eskiden haklı olduğu kadar bugün için de haklı olduğunu, hatta bugünün soylulaştırma literatüründe sosyal adalet vurgusunun daha da zayıfladığını ileri sürmüştür. Neoliberal rekabetçi büyüme yaklaşımı doğrultusunda kullandığı yeniden geliştirme, yeniden canlandırma, yenileme, dönüşüm, yeniden yapılandırma vb terimlerle üretilen sosyal eşitsizliğin, yerinden edilmelerin ve konut hakkı ihlallerinin kamufle edildiğini ifade ederek, Ruth Glass’ın saptamalarının değerine ve geniş içeriğine işaret etmiştir.⁹⁶

1960’lı yılların ortasında Londra’da saptanan ve sonrasında Klasik Soylulaştırma olarak da ifade edilen ilk soylulaştırma süreç ve ilgili işlemlerin herkesçe kabul edilen tanımını yapılamamışsa da Lees, Slater ve Wyly 2008 tarihli *Soylulaştırma* isimli kitaplarında, klasik soylulaştırma için şu özellikleri saymışlardır:

1. Yatırımdan mahrum olduğu saptanan sahalardaki tarihi konut stoku rehabilitesi

⁹⁴ Tolga İSLAM ve David BEHAR, *İstanbul’da “Soylulaştırma”*, İstanbul 2006, s. 1-7.

⁹⁵ N. SMİTH, “Yeni Küresellik, Yeni Şehircilik: Küresel Kentsel Strateji Olarak Soylulaştırma”, (çev. İlknur URKUN-BOWE, İbrahim GÜNDOĞDU), *Planlama Dergisi*, 2006/2, s. 20.

⁹⁶ Beril SÖNMEZ, “Soylulaştırmanın Yeni Biçimleriyle Yerinden Edilmeyi Yeniden Düşünmek”, *Planlama Dergisi*, 2014;24(1); s. 44, (içinde); T. SLATER, “Missing Marcuse: On Gentrification and Displacement”, 2009, *City*, 13: 2-3, s. 14.

2. İlgili sahadaki sahiplik örüntüsünün kiracılıktan ev sahipliğine doğru yönelmiş olması

3. Emlak fiyatlarının giderek yükseliyor olması

4. İlgili sahada yaşayan işçi sınıfının, yeni gelen orta sınıfça yerinden edilmesi veya bu şekilde mülkiyetin el değiştirmesi.⁹⁷

R. Glass'ın tanımını bugün de önemini korumaktadır. Ancak bugün için yüz yüze kalınan kenti dönüştürme projeleri ilk dönem soylulaştırma süreçlerinden farklıdır ve bu farkların saptanması da çok önemli olacaktır. Son elli yıl içinde soylulaştırmanın evrimi sürmüştür ve bu süreçte olgunun ölçek ve çeşitliliği süratle değişme göstermiştir. Daha önemli olarak, soylulaştırma olgusu sistematikleşme eğilimi gösterip doğrudan bir kamu politikası biçimine dönüşmüştür.

Jason Hackworth 2002 yılında çıkan “Ekonomik Durgunluk Dönemi Sonrası New York'ta Soylulaştırma”⁹⁸ adlı makalesinde soylulaştırmanın evrimini üç dalga olarak açıklamıştır. Bu açıklama New York'un baz alınması yoluyla yapılmış olması bakımından, kısmî bir geçerliliği içerse de, sürecin gelişiminin izlenmesi adına bir izlek olabilmektedir. Hackworth, 1950-1973 arası dönemi ilk dalga soylulaştırma diye adlandırmıştır. Onu tek tek ve dağınık şekilde gerçekleşen, özellikle merkez kentlerde varlığını hissettiren bir olgu diye tanımlamıştır. Devlet bu süreçte bir yandan belli bölgelerde dönüşümü desteklemiş ve diğer yandan da spekülasyon kira artışlarına engel olmaya çalışmış ve bunun için yasalar çıkarılmıştır. 1974-1988 yıllarını kapsayan ikinci bir dalga soylulaştırma, yerleşmiş ve kendini göstermeye başlamış, coğrafi olarak kısmen yaygınlaşmış ve daha çok sermayenin belirleyici olduğu bir süreç olarak biçimlenmiştir. Çünkü bu dönemde devlet, ağırlıklı biçimde “laissez-faire” politikalarını uygulamıştır. Hackworth'e göre, beş yıllık bir geçiş dönemini takiben 1993'ten sonra hem sermayenin ölçeğinin büyüdüğü gözlenmiştir. Devletin doğrudan girişimci rolü üstlendiği, hem de soylulaştırmanın coğrafi olarak küre düzeyinde yaygınlaştığı ve de muhalif hareketlerin daha şiddetle bastırıldığı bir süreç başlamıştır. Devlet bu sürecin her safhasında etkili olmuş ama buna rağmen özellikle bu üçüncü dalganın “devlet eliyle soylulaştırma” olarak kavramsallaştırılmasının nedeniyse, soylulaştırma sürecinde

⁹⁷ Serap KAYASÜ ve Emine YETİŞKUL, “Bir Araştırma Çerçevesi: Soylulaştırma (A Research Framework: Gentrification)”, Planlama Dergisi, 2013; 23(3): 147-152, (içinde); L. LEES, T. SLATER, ve E. WYLY, 2008, s. 5.

⁹⁸ Beril SÖNMEZ, 2014, (içinde); J. HACKWORTH, “Postrecession Gentrification in New York City”, Urban Affairs Review, 2002, 37 (6), s. 42-53.

alanı saptanan, dönüşümü sistematik olarak tasarlayan ve yasal, ekonomik, fiziki ve siyasi şartları oluşturan temel aktörün devlet oluşudur.

Neil Smith bu sürecin izlenmesini 1964 yılında Ruth Glass'ın tanımladığı soylulaştırma ile onun bugünkü yansımalarını mukayese ederek yapmaktadır. Aralarındaki temel farkları da işaretlemektedir. Glass'ın tanımıyla, 1960'larda sıradan halkla aynı ortamda yaşamaktan kaçınmayan profesyonel sınıflar için "tuhaf" bir etkinlik ve konut piyasasındaki marjinal bir gariplik diye algılanarak değerlendirilen soylulaştırma, 20. yüzyılın sonu itibariyle kentsel politikaların temel hedeflerinden olmuştur. Bu mesele için 1960'larda anahtar aktörler mahalleye taşınan orta ve üst-orta sınıflardı. Bugünse temel aktörler hükümet, şirketler ve hükümet-şirket ortaklıkları durumundadır. İlk dönemleri itibariyle soylulaştırma, konut piyasasında ortaya çıkan planlanmamış ve geliş güzel bir süreç durumundayken, bugün artık tutkuyla ve titizlikle planlanan, sistemleştirilen bir süreç durumuna getirilmiştir. Soylulaştırma 1960'larda yalnızca konuta odaklı bir süreç olarak başlamış, bugünse çok daha geniş çaplı ve çok boyutlu projeleri kapsayan bir olgu olarak önümüzde durmaktadır. Soylulaştırma ilkin, önemli kapitalist kentlerde görülen, olabildiğince yerel bir gerçeklikken, bugün fiilen küresel bir olgu ve coğrafi olarak yaygınlaşan olgu durumundadır. Ve aynı zamanda küre düzeyinde daha önce mevcut olan "kentsel hiyerarşi"yi bir bakıma alt-üst etmiştir. Küresel planda ortaya çıkan soylulaştırma deneyimleri, farklı ekonomik ve kültürel yapılanmaları olan coğrafi bölgelerde yaygınlaşmakta, ulusal ve küresel siyasal ekonomilere farklı ve özgün biçimlerde bağlanabilmektedir. Ancak Smith'e göre bu konudaki en önemli ortak nokta, soylulaştırmanın çağdaş şehirciliğin en önemli konusu olarak sunulmasıdır. Ve daha da önemlisi, her durumda işçi sınıfının kent merkezinden veya kentin "değerli" bulunan bir kısım bölgelerinden uzaklaştırılması demektir.⁹⁹

Elbette bu cins bir dönüşüm olgusunun yakın geçmişteki yol haritasını çıkarmanın bir önemi de, son dönemde kentlerde meydana getirilen dev projelerin asla bireysel girişimlerle veya küçük ölçekli bir yatırımcının hareketleriyle hayata geçirilemeyecek denli büyük ölçekli oluşu, yarattığı sosyal ve fiziksel dönüşüm açısından da ani ve hızlı oluşunu ortaya koymaktadır. Bu demektir ki, bu türden büyük kapsamlı projeler "işçi sınıfını kentten hem mecazi hem de doğrudan anlamıyla silme"

⁹⁹ N. SMİTH, "Yeni Küresellik, Yeni Şehircilik: Küresel Kentsel Strateji Olarak Soylulaştırma", (çev. İlnur URKUN-BOWE, İbrahim GÜNDOĞDU), Planlama Dergisi, 2006/2, s. 20.

amacı için çok daha büyük işlev sergilemektedir.¹⁰⁰ Bu bakımdan da, önce mahalle sonra da kent ölçeğinde oluşan bu süreçler, “yaşanabilir ve sürdürülebilir kent”in hangi sınıflar için üretildiğini ve hangi sınıfları dışladığını ortaya koymaktadır.

Soylulaştırma denilen bu olgu 40-50 yıllık bir süreç içinde böyle temel farklılıklar gösterip çeşitlenir ve dönüşürken, son yıllarda da dev emlak şirketleri ve geliştirici firmalarca inşa edilen, tasarım değeri yüksek ve elit bir kesime yönelik yüksek apartman bloklarından veya alçak lüks konutlardan oluşan bu yeni inşa sahaları da, tek tek restore edilen tarihi apartmanların meydana getirdiği sokak/mahalle profilleri denli soylulaştırılmış kent coğrafyasının parçaları olabilmektedir.

Bu durumda, soylulaştırma literatürü içinde görece yakın zamanlarda oluşan ve Loretta Lees ve Mark Davidson’ın 2005’te Londra Nehir Kıyısı Dönüşüm Projesi’ni ele aldıkları makalelerinde savladıkları “yeni inşa yoluyla soylulaştırma” terimini ele alarak, terimin sözü edilen dönüşümde ne(re)ye tekabül ettiğini ve hangi yönleri itibariyle soylulaştırma diye tanımlanabileceğini araştırmak anlamlı olacaktır.

2.2.1 Yeni İnşa Yoluyla Soylulaştırma Nedir?

Soylulaştırmanın ne olduğuna ve ortaya çıkış nedenlerine ilişkin süren tartışmalara ve bu konularda fikir birliğine varılamamış olmasına rağmen, klasik soylulaştırma bir yandan sürerken, çağımızda, aktörleri farklı olmak kaydıyla kentlerde daha bütünlüklü bir yeniden inşa süreci daha baskın ve geçerli duruma geçmiştir. Bu yeniden inşa sürecinde, kent merkezlerine dikilen yeni konut ve konut-ticari işlevli yapılar, özellikle kent merkezinin “orta sınıflarca sömürgeleştirilmesi” üzerinden bakıldığında eski soylulaştırma uygulamalarıyla önemli paralellikler taşıdığı görülmektedir.¹⁰¹

Lees ve Davidson, kısaca sözünü ettiğimiz soylulaştırma sürecinin dönemlendirilmesi ve dalgalar üzerinden okunabilirliğine atıfla, “yeni inşa yoluyla soylulaştırma”nın, bir üçüncü dalga soylulaştırma biçimi olduğunu iddia etmektedirler. Lees ve Davidson’a göre, artık devletin müdahalesi ve küresel sermayenin girişiyle bambaşka bir çehreye kavuşan soylulaştırma, 90’lı yılların ortalarından itibaren hem

¹⁰⁰ Beril SÖNMEZ, “Soylulaştırmanın Yeni Biçimleriyle Yerinden Edilmeyi Yeniden Düşünmek”, Planlama Dergisi, 2014; 24(1); s. 44, (içinde); L. WACQUANT, 2008, “Relocating Gentrification: The Working Class, Science and The State In Recent Urban Research”, International Journal of Urban and Regional Research 32, s. 45.

¹⁰¹ Beril SÖNMEZ, 2014, (içinde); L. LEES, & M. DAVIDSON, (2005), “New-Build Gentrification and London’s Riverside Renaissance”, Environment and Planning A, 37, s. 45.

coğrafi olarak hem de aktörleri bakımından farklılaşarak bir mutasyona uğramıştır.¹⁰² Bunun sonucu olarak da, üretilen fiziksel mekân, sosyal doku ve kültürel örüntü de farklılaşma eğilimi göstermiştir.

Soylulaştırma süreçleri,

1. Geleneksel/ klasik soylulaştırma,
2. Devlet eliyle soylulaştırma,
3. Ticari soylulaştırma,
4. Tekrar soylulaştırma/süper soylulaştırma ve
5. Yeni inşa yoluyla soylulaştırma olarak çeşitlenmiştir.¹⁰³

1. Geleneksel soylulaştırma adı verilen olgu, orta sınıfların bireysel planda kendi kullanımları için daire ve bina olarak yenilemeleriyle süren, sonuçları bakımından bir burjuvalaşma sürecini tetikleyen ve eski sakinlerin teker teker ve zaman içinde yer değiştirmelerine veya yerinden edilmelerini getiren bir süreç olmaktadır. 1960’larda başladığı öngörülen bu süreç çağımızda da sürmektedir.
2. Devlet eliyle soylulaştırma olgusu merkezi ve yerel yönetimlerin, geliştirdikleri politikalar aracılığıyla etkin bir soylulaştırmayı destekledikleri bir süreçtir. Hatta sözü edilen yapılar soylulaştırmayı belli alanlarda doğrudan başlatmaktadırlar. Bu konuda devletin girişimci gibi geliştirici-üretici firmalarla ortaklıklar üzerinden çalıştığı da gözlenmektedir.
3. Ticari soylulaştırma terimi kimi zaman tek tek / bireysel adımlarla kimi zaman da devlet eliyle uygulamaya konulan büyük projeler vasıtasıyla bir alanın konut dışı işlevler odaklı olarak dönüştürülmesini ifade eder. Turizm ve ticari amaçlı değişik projeler bu konuda örneklerdir.
4. Tekrar soylulaştırma ise yalnızca yatırımdan uzak alanların değil, daha önce birinci soylulaştırma süreçleriyle orta sınıfların yerleşmiş olduğu alanların yeni bir proje marifetiyle dönüşüme açılması ve böylece tekrar yatırım döngüsüne sokulması işlemidir. Bu tür bir süreç, soylulaştırmanın bugün yalnızca dar gelir gruplarının değil, orta gelir

¹⁰² a.g.e, s. 45.

¹⁰³ a.g.e, s. 45.

gruplarının da yerinden edilmesi gibi bir sonla biten sürece dönüştüğünü bize gösterir.

5. Yeni inşa yoluyla soylulaştırma olgusuysa devlet eliyle soylulaştırmanın egemen olduğu bir dönemde ortaya çıkan, toplu konut idaresi gibi kamu kurumlarının ürettiği veya kamu-özel şirket ortaklıklarıyla ortaya konan projeler demektir. Esasen iki tür yeni inşa modeli vardır: Birincisi, daha önceki işlevini kaybetmesiyle atıl duruma düşmüş alanlar veya kent merkezinde boş kalmış alanlar için gerçekleştirilen projeler anlamındadır. İkincisi ise, kentin değerli bölgelerinde bulunan ve halen düşük kira bedelli konut stoku işlevli alanlardaki konutların yıkılması yoluyla, onların yerine konut veya konut-ticari karma işlevli yeni binaların inşa edilmesi demektir.

Bu noktada klasik soylulaştırma ile yeni inşa yoluyla soylulaştırma arasında büyük farklardan söz edilebilirken, diğer yandan da bu ikisi arasında büyük benzerlikler olduğu ileri sürülmektedir. Böylece bu yeni uygulamaları kavramsallaştırma adına ‘soylulaştırma’ teriminin kullanılıp kullanılmayacağı hakkında bir tartışma zemini oluşmuştur. Klasik veya geleneksel soylulaştırma ile yeni inşa yoluyla gerçekleşen dönüşümlerin içerdiği farklar nedeniyle ikinci süreç için de soylulaştırma teriminin kullanılmasının uygun olmadığını iddia eden Lambert ve Boddy, konuyla ilgili argümanlarını süreçler arasındaki temel farklılıklara dayandırmışlardır: Sürecin aktörleri, ortaya çıkan yapılı çevre, işleyen sosyo-mekânsal dinamikler, sermayenin konumlanması, dağılımı ve işleyişi çok farklı yapılar göstermektedir. Ayrıca klasik anlamda bir yerinden edilme süreci söz konusu değildir. Lees ve Davidson ise, bu farkları tek tek ele almışlar ve bu yeni durumun da neden soylulaştırma olarak okunabileceğini tartışmışlardır.¹⁰⁴ Dönüşüm, aktörleri açısından bireysel kararlarla değil, devlet eliyle ve özel firmalar ortaklığıyla yürürlüğe konmuş olsa da, sonuçta orta sınıflar kent merkezlerini işgal altına almaktadırlar. Ortaya çıkan yapılı çevre, yenilenmiş eski ve tarihî evlere karşılık yeni inşa edilmiş evler olsa da, esasen orta sınıf yaşam ve tüketimine seslenen bir yapılı çevre üretilmiş olmaktadır. Alana gelen orta sınıfın profili ilk soylulaştırıcılara nazaran farklılık göstermektedir. Bunun mekânda kuruluşu da ona bağlı olarak değişmektedir. Buna rağmen yeni inşa edilen yapılar vasıtasıyla sermaye önce geliştiriciler ve sonra da tüketiciler tarafından yeniden o alana yatırılmaktadır.

¹⁰⁴ a.g.e, s. 45.

Sonuçta düşük gelir grupları bu yatırımdan eşit şekilde yararlanamama olgusuyla karşı karşıyadırlar. Aynı zamanda, sermayenin konumlanması, dağılımı ve işleyişi açılarından küçük ölçekli bireysel sermayenin kullanım amaçlı ve dağılık hareketi yerine, büyük sermayenin yatırım ve kâr amaçlı olarak dar bir alana sermaye yatırması söz konusu olmaktadır. Ancak sonuçları itibariyle klasik soylulaştırma ile benzeşmektedir. Hatta daha ciddi boyutlara bile ulaşabilmesi söz konusudur. Son bir nokta olarak da, yeni inşa aracılığıyla gerçekleşen dönüşümlerin boş ve atıl kalmış eski sanayi alanları ağırlıklı gerçekleşmiş olduğunu, dolayısıyla klasik anlamda orada yaşayan eski sakinlerin yerinden edilmesi gibi bir sonucu olmadığını belirten Lambert ve Boddy'ye cevap olarak, Lees ve Davidson yerinden edilmenin çok daha geniş ve derin olarak ele alınmasını savunmuşlardır. Yeni inşa yoluyla soylulaştırma olgusuna, düşük kira bedelli konut stoklarının yıkılarak yeni bina inşa edilmesi şeklindeki süreçler de dahil edildiğinde, hem söz konusu alanda hem de komşu alanlarda düşük gelirli kesimler yerinden edilmiş olmaktadır. Ayrıca bu süreçte dolaylı yerinden etme, dışlayıcı yerinden etme, sosyo-kültürel yerinden etme gibi terimlerle tanımlanabilecek çok boyutlu ve daha incelikli irdelenmesi icap eden bir sosyal adaletsizlik söz konusudur.¹⁰⁵

Bu noktada dikkat çekici olan klasik soylulaştırmayla günümüzde egemen durumdaki sürecin farklarının saptanması konusunda her iki uç da aynı düşüncededir. Ancak ayrışma, bu farkların soylulaştırma tanımının içinde görülüp görülememesi meselesinde olmaktadır. Bu tartışmada, Lambert ve Boddy bu farklara rağmen soylulaştırma kavramına başvurulmasının kavramın analitik özelliğini kaybetmesini doğuracağını, çünkü süreçler arasında bir ayrıştırma yapmayı engelleyeceğini savlamışlardır. Lees ve Davidson ise her şeye rağmen yeni yapıların inşa edilmesiyle ortaya çıkan dönüşümlerin dört kriter esas alındığında soylulaştırma olarak okunabileceğini savlarlar:

1. Sermayenin alana yeniden yatırım yapmış olması,
2. Söz konusu alanın yüksek gelir gruplarınca istila edilmesiyle sosyal bir "iyileşme"nin gözlemlenir olması,
3. Yapılı çevrenin hızlı ve ciddi ölçüde değişmiş olması,
4. Düşük gelir gruplarının doğrudan veya dolaylı olarak yerinden edilmiş olmaları¹⁰⁶

¹⁰⁵ a.g.e, s. 45.

¹⁰⁶ a.g.e, s. 46.

Shaw'a göreyse, kent merkezinin sosyal yeniden yapılandırılması olgusunu tek bir bütünlüklü süreç olarak ele almak anlamlı olacaktır. Çünkü bir orta sınıf ev sahibi olsa da, geliştirici bir şirket olsa da, duyarlı bir restorasyon olsa da veya yeni yapılmış yüksek katlı apartman blokları olsa da, sonuçları itibariyle bunların hepsi de yerinden edilenler için aynı şeydir. Kent merkezinin sosyal ve kültürel çeşitliliğine vurdukları darbe bakımından da aynı şeylerdir.¹⁰⁷

Diğer bakımdan, sonuçları itibariyle sözü edilen benzerlikleri taşıması çok belirleyici durumdaysa da yeni inşa yoluyla soylulaştırmanın klasik soylulaştırmadan daha geç bir dönemde farklı aktörler marifetiyle meydana gelişinin önemli etkileri tespit edilebilmektedir. Klasik/geleneksel soylulaştırma olguları kentin birçok noktasında aynı anda başlayan bir orta sınıf bireysel hareketi olarak, daha çok tarihi bir konut stoku olan ve bununla beraber bir tür heterojen yaşamın olası durumda olması nedeniyle nc soylulaştırıcılara cazip gelen alanlarda meydana gelmekteydi. Bu sayede bu alanlarda orta sınıfın gelişiyle bir orta sınıf "habitus"unun var olan bina stokunda biçimlenmesi de gündemde olmaktadır. Ancak yeni inşa yoluyla soylulaştırma sürecin coğrafyasını kentte doğru daha da genişleterek soylulaştırmayı bazen daha "riskli" bölgelere bazen de kent merkezinde kalan son alt gelir grubu mahallelere ve bazen de kentin daha uç bölgelerine bile taşıyabilmektedir. Devlet öncülüğünde büyük çaplı kentsel projelere girişilmesi, kentte bireysel planda orta sınıfın girmediği/giremediği veya sermayenin devlet desteği görmeden girme riskini göze alamayacağı alanlara hem sermaye akışı sağlamış, hem de sınıfsal, etnik ya da dini olarak marjinalize edilmiş kesimlerin kentteki varoluşları bir anlamda yeniden tanzim edilip düzenlenmiş olmaktadır. Bu kesimler böylece belli alanlara sıkıştırılmış veya tamamen silinmiş olmaktadır.¹⁰⁸

2.3 Soylulaşmanın Yaygınlaştırılmasının Boyutları

Soylulaştırmanın yaygınlaştırılmasının birçok boyutu vardır. Bunlar birbiriyle ilişkili beş özellik olarak ele alınmalıdır:

- a. Devletin dönüştürülen rolü,
- b. Küresel sermaye gücünün nüfuzu,
- c. Siyasi muhalefetin değişen düzey ve şiddeti,

¹⁰⁷ Beril SÖNMEZ, "Soylulaştırmanın Yeni Biçimleriyle Yerinden Edilmeyi Yeniden Düşünmek", Planlama Dergisi, 2014; 24(1); s. 44, (içinde); K. SHAW, "Culture, Economics and Evolution in Gentrification", Just Policy, 2002, s. 46.

¹⁰⁸ Beril SÖNMEZ, 2014, (içinde); L. LEES, & M. DAVIDSON, "New-Built Gentrification: Its Histories, Trajectories, and Critical Geographies", Population, Space and Place, 2010, s. 47.

- d. Coğrafi yayılma durumu,
- e. Soylulaştırmanın sektörel olarak yaygınlaştırılması.

Bunların her birini sırayla incelemek yararlı olacaktır.¹⁰⁹

- a. İlk olarak, soylulaştırmanın ikinci ve üçüncü dalgaları arasında, devletin rolü dramatik biçimde farklılaşmıştır. 1980'lerde görülen ulus devletin soylulaştırmaya desteğinin görece geri çekilmiş olması, 1990'larda özel sermaye ile yerel devlet arasındaki ortaklıkların yoğunlaşmasıyla tersine dönmüştür. Barselona'nın kıyı kesiminden Berlin'in Postdamer Platz'ına, daha büyük, daha pahalı ve daha sembolik dönüşümlerle sonuçlanmıştır. Kentsel politika artık, piyasanın daha yüksek kar arayışında yarattığı oyuklara doğrudan veya vergi gelirleri yoluyla kendini yerleştirecek denli ekonomik büyümeyi ve düzenlemeyi talep etmektedir.
- b. Küresel sermayenin yeni işlevi de soylulaştırmanın yaygınlaştırılması doğrultusunda tanımlayıcı durumundadır. Londra'nın Canary Wharf'ından Battery Park City'ye kadar -aynı Kanada menşeli şirket tarafından geliştirilen- küresel sermayenin kent merkezlerindeki mega gelişmelere akışını işaret etmek çok kolay durumdadır.¹¹⁰ Ancak, küresel sermayenin daha mütevazı, mahalle ölçeğindeki dönüşümlere sızma kapasitesi, aynı derecede dikkate değer olmaktadır. Bu anlamda sembolik olan, New York'un Lower East Side bölgesinde, Wallstreet'ten iki mil uzakta, bütün dairelerin son model yüksek hızda internet bağlantısıyla donanmış yeni 61 dairelik site binası olmaktadır. Küresel kent standartlarıyla bu küçük bir gelişme durumundadır. Ancak sendikasıız işgücü ile inşa edilmiş olduğunu görmek gerekir. (Bu 1990'larda New York kentinde hayret verici bir olgudur.) Müteahhit İsrailidir ve finansmanın büyük bölümü Avrupa Amerikan Bankası'ndan temin edilmiştir. Küresel sermayenin böylece yerel mahalle ölçeğine ulaşması soylulaştırmanın son aşaması olmaktadır.
- c. Üçüncü olarak soylulaştırmaya muhalefet sorusu vardır. 1980 ve 1990'larda soylulaştırma karşıtı hareketlere yönelik olarak gelişen baskı düzeyleri, gayrimenkul gelişiminin yeni kentsel ekonomide artan merkeziliğini

¹⁰⁹ N. SMİTH, "Yeni Küresellik, Yeni Şehircilik: Küresel Kentsel Strateji Olarak Soylulaştırma", (çev. İlkur URKUN-BOWE, İbrahim GÜNDOĞDU), Planlama Dergisi, 2006/2, s. 22.

¹¹⁰ N. SMİTH, 2006, (içinde); S. FAİNSTEİN, *City Builders. Property, Politics, and Planning in London and New York*. Oxford: Basil Blackwell, 1994, s. 23.

doğrulamaktadır. Kentlerin siyasi rejimleri ekonomik profillerine uygun olarak değişim gösterir. Ve liberal kentsel politikanın artık gözden çıkarılması yeni kentsel güç rejimleri adına hem ekonomik hem de siyasi de bir fırsat getirmiştir. Rövanşçı kentin ortaya çıkışı¹¹¹ sadece bir New York olayı sayılamaz: 1980’lerde Amsterdam’da meydana çıkan işgalci karşıtı kampanyalarda, Paris polisinin evsizlerin (büyük bölümü göçmen) kamplarına saldırıları konusunda ve dünyanın çeşitli yerlerindeki polis güçleri tarafından New York’tan ithal sıfır tolerans tekniklerinde de bu durum gözlenmektedir. Sao Paulo’da, kentin sokaklarında yaşayan yoksul kişilere uygulanan baskıcı taktikler New York’tan dünyaya yayılan “bilimsel” ve “sıfır tolerans” doktrini ile rasyonelleştirilme durumundadır. Bu olaylarda yeni rövanşçılık açıkça kenti soylulaştırma için güvenli bir yer haline getirmeyi hep ana bahane olarak ileri sürmüştür. Bu yeni otoriteryanizm hem muhalefeti yok etmekte ve hem de sokakları soylulaştırma adına güvenli duruma sokmaktadır.

- d. Bu son safhanın dördüncü özelliği soylulaştırmanın kent merkezinden dışarıya yayılması gerçeğidir. Bu kesinlikle kolay ve düzenli bir süreç sayılamaz. Ancak soylulaştırma merkezdeki eski ve dönüşmemiş mülkler için bile, daha yüksek arazi ve konut fiyatları yarattıkça, daha dışta olan mahalleler de soylulaştırmanın yarattığı dalganın etkisine tabi oldular. Yayılmanın modeli çok değişkendir ve mimari ve parklardan suyun varlığına dek her şeyden etkilenir. Her şeyden öte olarak bu, kentsel çevreye sermaye yatırımının ve geri çekilişinin tarihsel niteliğine doğrudan bağlıdır. Sermaye yatırımının ilkin dışa doğru büyümesi ve bu daha yeni çevrelerden yatırım-terki eşitsiz şekilde oldukça, soylulaştırmanın yayılması da daha az eşit gerçekleşecektir. Aynı şekilde, mekânsal genişlemenin büyük bölümünün son yıllarda oluştuğu ve sürekli yatırım-terkinin doğuracağı fırsatların sınırlandığı kentlerde soylulaştırmanın yayılımı aynı biçimde sınırlı gerçekleşebilir.
- e. Son olarak, bu son aşamayı simgeleyen sektörel yaygınlaştırma yeni soylulaştırmayı ötekilerden ayıran şeyin merkezindedir. 1950, 1960 ve 1970’lerdeki kentsel yenileme birçok kentin merkezinin tümünden yeniden yapımına odaklı ve süreç içinde kentsel ekonominin birçok sektörünü canlandırmış olmakla birlikte oldukça düzenlenmiş ve bütünüyle kamu

¹¹¹ a.g.e, s. 24.

finansmanına bağılı olması bakımından ekonomik ve coğrafi olarak sınırlıydı. Ve bu nedenle sosyal konut gibi daha geniş sosyal gereksinimleri karşılamak mecburiyetindeydi. Buna aksi olarak, kentsel yenilemeyi izleyen soylulaştırmanın ilk dalgası kamu sektöründen oldukça bağımsız ilerlemiştir. Önemli derecede kamusal desteğe rağmen, özel piyasa finansmanının ağırlığının tümü üçüncü dalgaya dek uygulanmamış durumdadır. Bu nedenle birçok kentte soylulaştırmanın nihai aşamasını belirten şey, şirket ve devlet güçlerinin ve pratiklerinin yeni bir bileşiminin önceliklere nazaran daha istekli bir çaba içinde meydana getirilmesidir.¹¹²

2.4 Soylulaştırmanın Yeni Biçimleri ve “Yerinden Edilmeyi” İlişkilendirmek

“Hemen hemen her çalışma alanının merkezinde, onun varlığını tanımlayan ve yaşamını sürdürmesini temin eden asli bir temeli bulunur. Soylulaştırma alanı için de ‘yerinden edilme’ işte böyle bir temeli oluşturur. Yerinden edilme, yani yoksul kesim ve işçi sınıfının, üzerinde sosyal ve tarihi bakımdan meşru haklarının olduğu mekânlardan ve yerlerden zor kullanılarak yoksun bırakılmaları soylulaştırmayı oluşturan ve tanımlayan ve mekânın orta sınıflar ve elit kesimler için yeniden inşasına eşlik eden bir süreç durumundadır.”¹¹³

Soylulaştırma, sınıfsal ve / veya etnik, dini, ırksal açıdan kent merkezinin yeniden inşa edilmesi ve düzenlenmesi anlamına gelmektedir. Bir başka ifadeyle, merkezi homojenleştirirken, metropolitan alanda yeni bir sosyo-mekânsal ayrışma kurulmaktadır. Bu yapılırken de büyük çapta yerinden edilme süreçleri yaşanır. Örneğin, 2008 yılında Pekin’de yapılan Olimpiyat Oyunları hazırlıkları sırasında kent bir anlamda yeniden tanzim edilmiş ve 1.25 milyon kişi yerinden edilmiştir.¹¹⁴

Yerinden edilme teriminin bu çalışmadaki kullanımı genel hatlarıyla Chester Hartman’ın 1982’de yaptığı tanıma dayanır. Hartman *Yerinden Edilme: Nasıl Mücadele Etmeli?* isimli çalışmasında kavramı “bir yerde yaşamının, o hane halkının kendi iç dinamikleri dışında gerçekleşen süreçler sebebiyle, artık imkansız, tehlikeli ya da maddi

¹¹² a.g.e, s. 23.

¹¹³ Beril SÖNMEZ, “Soylulaştırmanın Yeni Biçimleriyle Yerinden Edilmeyi Yeniden Düşünmek”, Planlama Dergisi, 2014; 24(1); s. 44, (içinde); L. LEES, T. SLATER, E. WYLY, “Gentrification and Displacement: Introduction to Part Four”, The Gentrification Reader içinde, Routledge: London 2010, s. 317.

¹¹⁴ a.g.e, s. 47.

olarak karşılanamaz hale gelmesi durumu”¹¹⁵ olarak belirlemektedir. Böyle bir tanım hem klasik soylulaştırma hem de soylulaştırmanın yeni biçimlerinin doğurduğu yerinden etme süreçlerini içermektedir.

Yeni inşa yoluyla soylulaştırma büyük ölçüde “yıkıp yeniden yapma” olarak sürerken, gecekondulu alanlarının veya düşük gelir grubunun yaşadığı alanların “temizlenmesi” olarak ortaya çıkmaktadır. Ve alanda yaşayanların doğrudan yerinden edilmeleri ve o alanın tamamen kent coğrafyasından ve hafızasından silinmesi demek olmaktadır. Bu söz edilen doğrudan yerinden edilmeler yanında, kent merkezinde boş veya terk edilmiş, atıl kalmış, işlevini sürdürmemiş alanlarda, yani doğrudan konut alanı olmayan alanlarda gelişen yeni inşa yoluyla soylulaştırma süreçlerindeyse özellikle çevre mahallelerde yerinden edilmelerin dolaylı olarak gerçekleştirildiği gözlemlenmektedir. Dolaylı yerinden edilmede ise bunu doğuran en etkili dinamik olarak emlak değerlerindeki artışın giderek yayılması ve çevre mahalleleri de etkiler duruma dönüşmesidir. Soylulaştırmaya ilişkin eleştirel perspektifin en önemli ayaklarından biri olan yerinden edilmenin çeşitli boyutlarıyla irdelenmesine yeniden gereksinim söz konusudur. Çünkü soylulaştırma günümüzün egemen kent politikası olarak öne çıktıkça, büyük sermaye ve devlet kurumları süreçte baş aktör oldukça, sadece projelerin değil, yerinden edilme ve mülksüzleştirilmenin de hacmi ve coğrafyası geniş alana yayılmaktadır. Bu da soylulaştırma tartışmalarına sosyal adalet açısından bakma gerekliliğini doğurmaktadır.¹¹⁶

Soylulaştırma ve yerinden edilme arasındaki ilişki ve bunun adalet kavramıyla alakadar halde ele alınması daima temel bir çatışmanın ve politik bölünmenin odağını meydana getirir. Devlet müdahalesinin daima en aza indirgenmesini, piyasayı özel girişimler arasındaki rekabetin biçimlendirmesi gerektiğini iddia eden liberal ekonomik görüş, soylulaştırma ve yerinden edilme olgularını kentteki konut pazarının piyasa koşullarına uyum sağlamak için sürekli değişmek mecburiyetinde olmasının, yer yer üzücü ama önüne geçilemez bir gerçeği olarak kabul eder ve bunu savunur. Bu görüşe göre, konut piyasası müdahalesiz bir rekabet alanına dönüşürse, her kesimin ihtiyacına göre konut üretilecektir ve bunun dengesi böylece oluşacaktır. Soylulaştırma olgusunun da kentlerin önüne geçilemez dönüşümünün minör bir sonucu olduğunu iddia eden bu görüş, aynı zamanda kentte soylulaştırmanın tetiklediği yerinden edilmenin de

¹¹⁵ Beril SÖNMEZ, 2014, (içinde); C. HARTMAN, D. KEATING, R. LEGATES, Displacement: How to Fight it?, Berkeley: CA: National Housing Law Project, 1982, s. 47.

¹¹⁶ Beril SÖNMEZ, 2014, (içinde); T. SLATER, “Missing Marcuse: On Gentrification and Displacement”, City 2010, s. 47.

istatistiksel olarak kanıtlanamayacak kadar zayıf olduğunu ileri iddia eden görüş olmaktadır.¹¹⁷

Bu görüş ve kabullere karşın, yerinden edilmenin, evsizlik gibi başka adaletsiz sosyal durumlarla birlikte, temel bir insan gereksiniminin metalaştırılmasının sistematik bir sonucu olduğu görüşü diğer bir güçlü ucu oluşturur. Konut, ev, cemaat veya mahallenin sadece bir mal veya hizmet gibi düşünülerek, kâr ve birikim ekseninde düşünülmesine karşı çıkararak, bireysel ve toplumsal iyinin üretilebilmesi için bunların temel haklar olarak alınmasına vurgu yapılır. Böylece bu görüşün bir uzantısı olarak da, soylulaştırmanın eşitsizlik ve adaletsizlik üreten mekanizma olduğu gibi, bunun en ciddi, son derece yaygın ve sistematik çıktısının da yerinden edilme olgusu olduğunu kabul eder.¹¹⁸

Bir yandan soylulaştırma literatüründe, yerinden edilme süreçlerinin neoliberal söylemde doğallaştırılması, kaçınılmaz bir süreç olarak tarif edilmesi veya soylulaştırmanın kendisinin kamu yararı ürettiğine ilişkin tartışmaların genişçe yer tutması, diğer yandan da bu süreçlerin ağır sonuçlarını sergileme amaçlı çalışma ve araştırmaların çoğalması ve çeşitlenmesi söz konusu olmaktadır. Yeni inşa yöntemiyle soylulaştırma olarak kavramsallaştırabileceğimiz süreçler, Ananya Roy'un dikkat çektiği gibi söylemsel bakımdan yasal olmayan konut stokunu yıkıp yeni alanlar inşa ederek konut alanlarının yasallaştırılması ve mülkiyet haklarının güçlendirilmesi biçimindeki bir söylemle ifadelendirilirken, bu uygulamaların özellikle Küresel Güney ülkelerinde ve buralardaki gecekondu sakinleri üzerinde çok ciddi yıkıcı etkileri görülmektedir.¹¹⁹ Formel konut piyasasının sınırları içinde girmek ve belli hakları kazanmak bir güvence potansiyeli olarak görülürken enformel gecekonduardan formel, bir başka söyleyişle yasal konutlara geçiş belli bir düzenli geliri söz konusu olmayan kesimler adına tam bir yaşamsal tehdit meydana getirmektedir. Çünkü düzenli kira, aylık gider ve masraf / faturaların söz konusu olduğu bir sisteme geçiş, bu bedelleri ödeyemeyecek durumda olan kesimler için kısa sürede yasal olarak kendilerinin olan konutlardan çıkış anlamına gelir ki bu da bu konutların zorunlu satışını doğurur. Ankara Dikmen Vadisi örneğinde bu bağlamda yaşananlarla paralellikler gösteren bu süreçler,

¹¹⁷ Beril SÖNMEZ, "Soylulaştırmanın Yeni Biçimleriyle Yerinden Edilmeyi Yeniden Düşünmek", Planlama Dergisi, 2014; 24(1); s. 44, (içinde); L. LEES, T. SLATER, E. WYLY, "Gentrification and Displacement: Introduction to Part Four", The Gentrification Reader içinde, Routledge: London 2010, s. 317.

¹¹⁸ a.g.e, s. 47.

¹¹⁹ Beril SÖNMEZ, 2014; 24(1); s. 44, (içinde); A. ROY (2005), "Urban Informality: Towards an Epistemology of Planning", Journal of the American Planning Association, 71 (2), s. 47.

Dikmenli halk için de enformelden formele geçiş olmuştur; ancak bu süreç birbirini izleyen bir zorunlu yer değiştirme zincirini de başlatmış olmaktadır. Aynı şekilde yan yana yaşamaktan gelen, güçlü cemaat duygusunun ve destek mekanizmalarının da bu süreçteki kaybı söz konusudur ve sonuçta bütün bunlar, bu sürecin Dikmenlilerin büyük bir bölümünün önceki yaşantılarına göre daha ağır koşullardaki yaşantılara mahkum edilmeleri demek olmuştur.

Soylulaştırma ve yerinden edilme olgularının nasıl ele alındıkları ve buna ilişkin olarak geliştirilen yaklaşımların genellikle yukarıda tanımlanan iki kutuplu bir tartışmanın üstüne oturmuş olmaktadır. Ancak bunun da ilerisinde olarak bu alanda yapılacak çalışmaların önündeki en önemli sorulardan birisi de yerinden edilme süreçlerini araştırma ve böyle bir araştırma sürecinin önüne çıkan engellemelerdir. Yerinden edilme olgusunun soylulaştırmayla ilişkisi ekseninde sorgulanmasında araştırma yöntemlerine ilişkin düşünmenin temel bir izlek teşkil etmesi ve bu bağlamda yerinden edilmenin çok katmanlı bir süreç olarak tarihselleştirilmesi ve mekânsallaştırılması mühim öğeler olarak karşımıza gelmektedir.

III. BÖLÜM

ANKARA DİKMEN VADİSİ KONUT VE ÇEVRE GELİŞTİRME PROJESİ

“Mutenalaştırılanlar için, tüm yollar kent merkezine çıkar.

*Yoksullar için ise, tüm yollar terk etmeye çıkar”.*¹²⁰

3.1 Ankara'nın Kentsel Gelişim Süreci

Bu çalışmamızda kent olarak Ankara'nın seçilmesinin gerekçesi, 1930'lara kadar giden gecekondulaşma tarihimizin bu kentte başlamış olmasıdır. Ve gecekondulaşmaya güncel bir alternatif gibi gösterilen kentsel dönüşüm projelerinin ilk örneklerinin yine bu kentte verilmiş olması gerekçeler arasındadır.

Kentteki dönüşüm projelerinin geçmişi aslında Cumhuriyet'in kuruluş yıllarına ve Ankara'nın başkent olması kadar eskidir. Ankara'nın başkent olarak ilanından sonra kentte Cumhuriyet'in niteliklerini gösteren bir dönüşüme girişilmiştir. O dönemde Ankara özelinde başlatılan bu dönüşüm süreci, *‘yalnızca bir Anadolu kasabasının batılı değerlerle gelişmesi değil, doğulu bir toplumun batılı değerleri kabul ederek modernleşme çabasının kente yansımaları’*ni somutlaştırmıştır.¹²¹

Bu bağlam içinde ilk adım, Ankara İmar Planı gibi bir proje kapsam ve planı hazırlamak amacıyla 1927'de açılan uluslararası bir yarışma olmuştur. Bu yarışmayı da Alman mimar Herman Jansen kazanmıştır. Ve Jansen'in hazırladığı kentin ilk imar planı da 1932'de onanmıştır. Böylece bir yandan Yenimahalle gibi yeni yerleşim bölgeleri kurulmuş ve öte yandan da eski kent dokusunun yenilenmesi yoluna gidilmiştir. Sözü edilen dönüşüm aracılığıyla kentin fiziksel görünümü çerçevesinde yeni kurulmuş Cumhuriyet'in tüm değerlerinin görünür kılınmasına gayret edilmiştir.¹²²

¹²⁰ Peter MARCUSE, “Terk Etme, Mutenalaştırma ve Yerinden Etme: New York City'deki Mekanizmalar” *Kentin Mutenalaştırılması*, (Haz. N. SMİTH ve P. WILLİAMS), (çev. Melike Uzun), İstanbul 2015, s. 209.

¹²¹ S. Zafer ŞAHİN “Kentsel Dönüşümün Kentsel Planlamadan Bağımsızlaştırılması/Ayrılması Sürecinde Ankara”, *Planlama Dergisi*, 2006/2, Sayı. 36 (Kentsel Dönüşüm), Ankara, TMMOB ŞPO Yayını, Ekim 2006, s. 111.

¹²² İlhan TEKELİ, “Başkent Ankara'nın Öyküsü”, *Türkiye'de Kentleşme Yazıları*, Ankara, Turhan Kitabevi, 1982, s. 49.

1940'lı yıllarda yoğun göçler sonrasında başkentte yığılan nüfus, kentin planlı gelişmesine ket vuracak gelişme göstermeye yüz tutmuştur. Kentteki imar parçalarının dörtte üçü boş durumda bile olsa, kentsel arsaların fiyatları çok yükselme göstermiştir.¹²³ Ayrıca bu nüfusu istihdam edebilecek bir örgütlü veya en azından küçük sanayi bulunmadığından bu kişiler, iş merkezi ve yerleşik bölgelere yakın ama eğimli, sel yatağı gibi topografik açıdan hiç de uygun koşullarda olmayan ve yerleşime henüz açılmamış alanlara doğru itilmiştir.¹²⁴ Ankara'ya özgü bu kentsel dönüşüm, gecekonduların kent çeperlerinden çok, kent merkezi etrafında bir kuşak meydana getirerek genişletmiştir.¹²⁵ 1948 yılına gelindiğinde ise artan gecekondular sorununu halletmek amacıyla Ankara için 5218 sayılı yasa yürürlüğe konmuş böylece konut üretme ve satışı için kamu arazileri belediyelere aktarılmıştır.

1950'lerin ilk yarısı sonunda planlı olduğu halde plansız gelişme izlenimi veren Ankara için yeni bir imar planı hazırlama durumu doğmuştur. Jansen Planı, o dönemde arazi değerlerinin yükselmesi ve planın eski Ankara'yı kapsayan bölümünün pek fazla kabul görmemesinden ötürü başarılı olamamıştır. Sonuç olarak eski kentteki boş alanlar, kente yeni gelenler arasında olan ya asker-bürokrat elitin inşa ettirdiği binalar veya yoksul göçmenlerin inşa ettikleri gecekondularla dolup çıkmıştır. Bunun yanında, Ankara yerlileri de Yenişehir'de başlayıp yoğunlaşan arazi spekülasyonlarından pay kapma savaşımına girişmişlerdir. Dolayısıyla bu kentte yaşayanlar, eski kentin dönüşümü konusunda herhangi bir uzlaşmaya ulaşmamışlardır.¹²⁶

1955'te tekrar kentin yeni bir imar planının oluşturulması amacıyla Ankara İmar Müdürlüğü (AİM) uluslararası bir yarışma açmıştır. Raşit UYBADİN ve Nihat YÜCEL tarafından oluşturulan imar planı birinci seçilmiştir. Ve 1957 yılında da bu imar planı onanarak yürürlüğe konmuştur. Bu yıllardan başlayarak da kentlerdeki dönüşüm süreçleri, "Avrupa imgesinden Amerika imgesine kayan fiziksel formları piyasa işbirliğiyle mekâna yerleştirme"¹²⁷ hedefini gözetmeye doğru ivmelenmiştir.

¹²³ Cevat GERAY, "Cumhuriyet'in 80'inci Yıldönümünde: Şehirciliğimiz ve Ankara", *Planlama Dergisi*, 2003/3, Ankara, TMMOB ŞPO Yayını, Aralık 2003, s. 5.

¹²⁴ Tansı ŞENYAPILI ve Ali TÜREL, *Ankara'da Gecekondular Oluşum Süreci ve Ruhsatlı Konut Sorunu*, Ankara, Batıbirlik Yayınları, No:1, Mayıs 1996, s. 2.

¹²⁵ Özlem DÜNDAR, "Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Sonuçları Üzerine Kavramsal Bir Tartışma", *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu (11-13 Haziran 2003-YTÜ İstanbul) Bildiriler Kitabı*, (der. Pelin Pınar Özden vd.), Ankara 2006, s. 65.

¹²⁶ S. Zafer ŞAHİN, "Kentsel Dönüşümün Kentsel Planlamadan Bağımsızlaştırılması/Ayrılması Sürecinde Ankara", *Planlama Dergisi*, 2006/2, Sayı: 36 (Kentsel Dönüşüm), Ankara, TMMOB ŞPO Yayını, Ekim 2006, s. 111.

¹²⁷ a.g.e, s. 112.

İlerleyen zaman içinde Ankara'nın hızlı kentleşmesi sürmüş, imarlı alanlarda yoğunluk artışları ve yıkılıp yenilenmeler sürerken, gecekondu bölgeleri kentin kuzey ve güney bölgelerinde imar planı haricinde olup yerleşmeye uygun olmayan arazileri doldurmuştur. Yücel-Uybadin Planı da beklenen başarıyı sürdürememiş ve kentin tekrar planlanması gündeme taşınmıştır. Özellikle kaçak yapılaşma ve gecekondu meselesini çözmek amacıyla yeni planı yürütsün diye, 1969'da İmar ve İskân Bakanlığında Ankara Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu (AMANPB) özel bir kararname çerçevesinde kurulmuştur. Ankara 1990 Nazım Planı ile kentin yeni gelişme alanları belirlenmiş ve bu sözü edilen plan 1982 yılında onaylanarak yürürlüğe konmuştur. 1990 Ankara Nazım Planı'nda da dönüşüme odaklı bazı kararlar gözlense de bunlar yine ikinci planda kalmış olmaktadır. Çünkü bu dönemdeki öncelikli sorun alanları olarak kentin çanak şeklindeki coğrafi yapısı içine sıkışılması, kırsaldan yoğun göç alınması, hava kirliliği, trafik ve konut sıkıntısı gibi konuların belirlendiğini görüyoruz. Bu sorunlar da kentin bütünsel dönüşümünün ikinci plana atılmasını hazırlamıştır. İlerleyen dönemlerde de AMANP¹²⁸ üzerindeki politik baskılar artmış, giderek büronun önemi azalmaya başlamış ve sonuçta bu büro tamamen kapatılarak başak bir dönem başlatılmıştır.

1970'li yıllarda sosyal demokrat felsefenin hem merkezi hem yerel siyasette etkin duruma geçmesiyle kentsel uygulamalar bağlamında da sosyal ağırlıklı uygulamalar görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde, batıdakine benzer biçimde sosyal kapsam ve hedefli dönüşüm projeleri meydana getirilmiş; dönüşümün yalnız fiziksel boyutu içermemesi ve aynı anda sosyal anlamının da olması gerekliliğinin düşünce esasları bu dönemde atılmış olmaktadır. Ancak o dönemin karışık ve hareketli siyasi zemini, kaynak yetersizliği ve ucuz konuta giderek artan derecedeki ihtiyaç gibi etmenler sebebiyle istenen sosyal boyutlu kentsel dönüşümler gerçekleştirilememiştir. Dönüşüm yerine, var olan kaynaklar toplu konut uygulamaları alanında kullanılmıştır.¹²⁹

1980'ler ise yerelleşme ve kentsel dönüşüm uygulamaları açısından bir dönüm noktası demektir. 3194 sayılı yasa ile planlama yetkilerinin belediyelere geçmesi ve belediyelere ayrılan kaynakların artırılması yoluyla neredeyse tüm büyük kentlerde kapsamlı bir planlama ve imar uygulamaları devreye sokulmuştur. Bu dönemde

¹²⁸ AMANPB: Ankara Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu.

¹²⁹ S. Zafer ŞAHİN, "Kentsel Dönüşümün Kentsel Planlamadan Bağımsızlaştırılması/Ayrılması Sürecinde Ankara", *Planlama Dergisi*, 2006/2, Sayı: 36 (Kentsel Dönüşüm), Ankara, TMMOB ŞPO Yayını, Ekim 2006, s. 115.

yürürlüğe konması düşünülen kentsel dönüşüm projelerinin tarihi kentsel alanlardan gecekondulara kadar çeşitlilik gösterdiği gözlenmiştir. Kentsel dönüşüm uygulamaları açısından kayda değer bir örnek teşkil eden Ankara, 1980 sonrasında da Ankara Belediyesi'nin “Büyükşehir” haline gelmesiyle Mehmet Altınsoy ve Murat Karayalçın dönemlerinde kentsel dönüşüm uygulamalarına büyük önem vermiştir. Başta gecekondular ve çöküntü alanları olmak üzere tarihi dokunun korunması adına ve kent merkezinin dönüşümü amacıyla birtakım projeler gerçekleştirilmeye konmuştur.¹³⁰

Ankara'nın gecekondular bölgeleri özellikle kentin merkezi konumundaki sekiz ilçede toplanmış bulunmaktadır. Bunlar; Çankaya, Altındağ, Etimesgut, Gölbaşı, Keçiören, Mamak, Sincan ve Yenimahalle ilçeleridir. Gölbaşı, Keçiören, Sincan ilçelerinde dönüşüm ıslah- imar planları ile gerçekleşmiş bulunmaktadır. Çankaya, Altındağ, Etimesgut, Yenimahalle ve Mamak ilçelerindeyse hâlihazırda ıslah-imar planları üzerine kentsel dönüşüm projeleri gerçekleştirilmektedir.¹³¹ Ancak uygulanan projelerin her birine burada yer verilmesi mümkün olmayacaktır. Bu nedenle yalnızca kentte uygulanan Dikmen Vadisi Projesi ayrıntılı biçimde irdelenmiş olacaktır.

Bu dönemde, kentsel dönüşüm bağlamında 1980'lerin ikinci yarısında gerçekleştirilen bir yarışma sonucu Ulus Tarihi Kent Merkezi İmar Planıyla uygulamaların başladığı görülür. Bunun yanı sıra kamu-özel işbirliğiyle gerçekleştirilen Portakal Çiçeği Vadisi ve Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Projeleri 1989 yılında yönetime gelen Murat Karayalçın vasıtasıyla kamuoyuna sunulmuştur.¹³²

Söz konusu projelerin gerçekleştirilmesinde iki yol takip olunmuştur. Konut amaçlı Portakal Çiçeği Vadisi ve Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Projelerinde belediye örgütü dışında meydana getirilen şirketler vasıtasıyla yürütülmesi yoluna gidilmiş, Ulus Tarihi Kent Merkezi Projesinin belediyelerin idari bünyesinde gerçekleştirilmesi kararı alınmıştır.

Seçilen bu farklı yollar, projelerin gerçekleşme şansını da doğrudan etkileyip belirlemiştir. Dış kredi kullanılarak şirketler bünyesinde uygulanan ve bu yönüyle Portakal Çiçeği Vadisi ve Dikmen Vadisi Projeleri hayata geçirilmiştir. Ancak belediye bünyesinde olması öngörülen Ulus Tarihi Kent Merkezi Projesinde uygulama safhasında birtakım problemler doğmuştur.

¹³⁰ a.g.e, s. 115.

¹³¹ Özlem DÜNDAR, “Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Sonuçları Üzerine Kavramsal Bir Tartışma”, *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu (11-13 Haziran 2003-YTÜ İstanbul) Bildiriler Kitabı*, (der. Pelin Pınar Özden vd.), Ankara 2006, s. 65.

¹³² Ali Müfit BAYRAM, “Kentsel Dönüşüm Tartışmaları”, *Bülten 40*, Dosya 01: Kentsel Dönüşüm Tartışmaları 1, Ankara, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayını, Mayıs-Haziran 2006, s. 7-11.

Dünder, kentte uygulanan çoğu projenin Dikmen ve Portakal Çiçeği Vadisi Projelerinin örnek alınması, özel sektör-kamu ortaklığı ve planlamada kent girişimciliği fikri bağlamında onlara benzetilerek ele alınmasını doğurmuştur.¹³³

1990'lı yıllara ulaşıldığındaysa, 1994 yılında değişen kent yönetimiyle birlikte kentsel dönüşüm uygulamalarının da değişime uğraması söz konusu olmuştur. Yeni yönetim, kent merkezini ihmal eden ve daha çok konut hedefli projelere odaklanmıştır. Bu dönemde, Ulus ve Kızılay gibi kent merkezlerinin gerek trafik düzenlemeleri ve gerekse bakımsızlık gibi nedenlerle fiziki açıdan ve sosyal bakımdan çöküntü mekânları haline dönüşmelerine göz yumulmuş (Güvenpark, Ulus ve Hacıbayram Meydanı'nın durumu gibi), diğer yandan da tüm büyük kentsel yatırımların kent çeperlerinde rekreasyon alanları (Göksu Park, Harikalar Diyarı, Bayındır Barajı, Gölbaşı Park Projeleri gibi) ve bunların çevrelerindeki konut projelerine odaklandığı gözlemlenmiştir.¹³⁴

2000'li yıllara gelindiğindeyse kentsel dönüşüm konusunda hükümetin kuralsızlaştırma, yerelleşme ve özelleştirme politikalarının bir araya getirilmesi ve böylece bir araç olarak kullanılması söz konusu olmaktadır. Kısa vadeli amaçlar için, kentin çoğu alanında uygulanabilir bir araç gibi görülen kentsel dönüşüm projelerinin içleri insancıl ve sosyal içerikten daha da boşaltılmış ve adeta kent planlamasının bir alternatifi olarak sunulmuştur.¹³⁵

İçinde bulunduğumuz son dönemlerdeyse, Ankara'da uygulanan dönüşüm projelerinin yüksek rant değeri taşıyan alanlarda yoğunlaştığı görülmüştür. Kamu-özel beraberliğinde uygulanan projeler büyük sermayenin çekici bulabileceği alanları seçmektedir. Bu anlamda Ankara'daki gecekondu alanlarının pek çoğu önemli rant alanları durumundadır. Bu demektir ki yeni rant paylaşım modeli olarak, gelişen kişisel dönüşüm projeleri ele alınacak birincil alanlar durumundadır.¹³⁶

Ayrıca, son dönemlerde çokça artan büyük ve lüks toplu konut projeleri de toplumun konut sorununu çözmekten çok bu amaca odaklı şeyler diye değerlendirilmelidir. Temel ve öncelikli hedefi, dar gelirli ve yoksul halkın konut gereksinimini halletmek olması gereken Toplu Konut İdaresi (TOKİ) de özellikle son

¹³³ Özlem DÜNDAR, Ankara 2006, s. 66.

¹³⁴ Ali Müfit, BAYRAM, Ankara 2006, s. 7-11.

¹³⁵ S. Zafer ŞAHİN, Ankara 2006, s. 118.

¹³⁶ Özlem DÜNDAR, Ankara 2006, s. 67.

yıllarda bu amacını geri plana iterek daha çok üst gelir grubunun ilgi duyacağı “prestij” projelerine odaklanmıştır.¹³⁷

Uygulanan kentsel dönüşüm projeleri mercek altına alındığında, ıslah imar planlarına bir alternatif olarak değerlendirilmişlerken aslında onların ötesine geçemedikleri saptanmıştır. Süreci tüm yönleri ile dinamik biçimde ele almamış olan uygulayıcılar, nihayetinde salt fiziksel olarak kent mekânını dönüştürerek orta ve üst gelir gruplarına seslenen prestijli, lüks konutlar üretmekle meşguldürler. Gecekonduların kentlerde görsel bir sorun olduğunu düşünenlerce bu başarılı bir sonuç sayılabilir. Ancak gerçek bu değildir. Gecekondu ve gecekonduya ekonomik ve sosyal bakımdan sorunlarının çözümü için dönüşüm imkanı sunulmamaktadır.

Dolayısıyla kentin çehresi sadece kötü görünümünden sıyrılmakta, ama ekonomik ve sosyal sorunlarına çare bulunamayan gecekondu nüfus (bölgenin eski nüfusu) hem ekonomik hem sosyo-kültürel sebeplerden dolayı kentin başka alanlarına (çoğunlukla yine gecekondu bölgelerine) taşınır. Bu da sorunların yeni bölgeye derinleşerek transfer edilmesi demektir. Bu bir anlamda, eski kullanıcıların dışlanması olmaktadır ve kentin başka yerlerinde yeni illegal yerleşmeler kurmaları ihtimalini doğurarak sonuçlanan bir süreç olmaktadır.

Son dönemde Ankara Büyükşehir Belediyesi ve ona bağlı ilçe belediyelerince kentte ilan edilmiş 50’den fazla kentsel dönüşüm projesi söz konusudur. Rakamın bu denli fazla oluşu bile kentsel dönüşüm projelerinin Ankara’nın kent yaşamında önemli etkide bulunduğunu göstermede tek başına yeterli sayılır. İlan edilen söz konusu projelerin genel özellikleri için Z. Şahin şu bilgileri verir:¹³⁸

- İlan edilen alanların küçük bir bölümü gecekondu veya çöküntü alanlarını içerir. Bunun dışında dönüşümün gerçekleşeceği asıl alanlar ya boş araziler ya da çok küçük bir bölümünde gecekondu olan alanlardır. Bir kısım dönüşüm alanı da imar planlarını kestirmeden aşma amacıyla seçilmiş ve kentte planlama bakımından sorunlu kabul edilen alanlar olmaktadır.
- Belediye ve Büyükşehir Belediye Yasası’ndaki yetkilere dayalı olarak kent çeperlerindeki kısmen veya tümüyle boş alanlarda yürürlüğe konan kentsel dönüşüm projelerinin daha hızlı bir uygulama sürecine sokulması ve bu yolla oluşan ranta belediye sermaye işbirliğiyle ve fiziksel dönüşümle el konulması söz konusu olmaktadır.

¹³⁷ Ali Müfit, BAYRAM, Ankara 2006, s. 7.

¹³⁸ S. Zafer ŞAHİN, Ankara 2006, s.110.

- Kentsel dönüşüm bölgeleri yalnızca kentsel rantta el koymanın bir aracı olmakla kalmaz, önceki dönemde planlama yoluyla meşrulaştırılmayan bazı taleplerin gerçekleştirilmesinin bir aracı olarak da devreye konmaktadır.
- Ayrıca ilan edilen çoğu projenin henüz uygulamaya sokulmadığını görmek de bir başka ilginçliktir. Bu demektir ki, kent yönetimlerinin, bazı bölgelerde oluşmaya başlamış veya yakın gelecekte başlayacak kentsel rantları kentsel dönüşüm alanı ilan etme yoluyla rezerv altında tutma iradesi sergilemesidir.
- Yeni dönemde ilan edilen bazı dönüşüm bölgelerinin farklı yasal dayanaklara göre dönüşüm alanı ilan edilmeleri söz konusudur. Bunlar içinde 5104 sayılı özel yasa ile ilan edilen “Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi” ile 5366 sayılı yasa ile ilan edilen “Ankara Tarihi Kent Dokusu Yenileme Projesi” dışında kalan kentsel dönüşüm alanları ve 5393 sayılı Belediye Yasası ile 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Yasalarından kaynaklı yetkilerle ilan edilmiş bulunmaktadır. İlan edilen dönüşüm alanlarının çok farklı konumlarda ve niteliklerde olması, kentsel dönüşüm yetkilerinin yeni yasalar sayesinde bu farklı konumlarına ve farklı niteliklerine göre uyarlandığını ifade eder durumdadır.¹³⁹

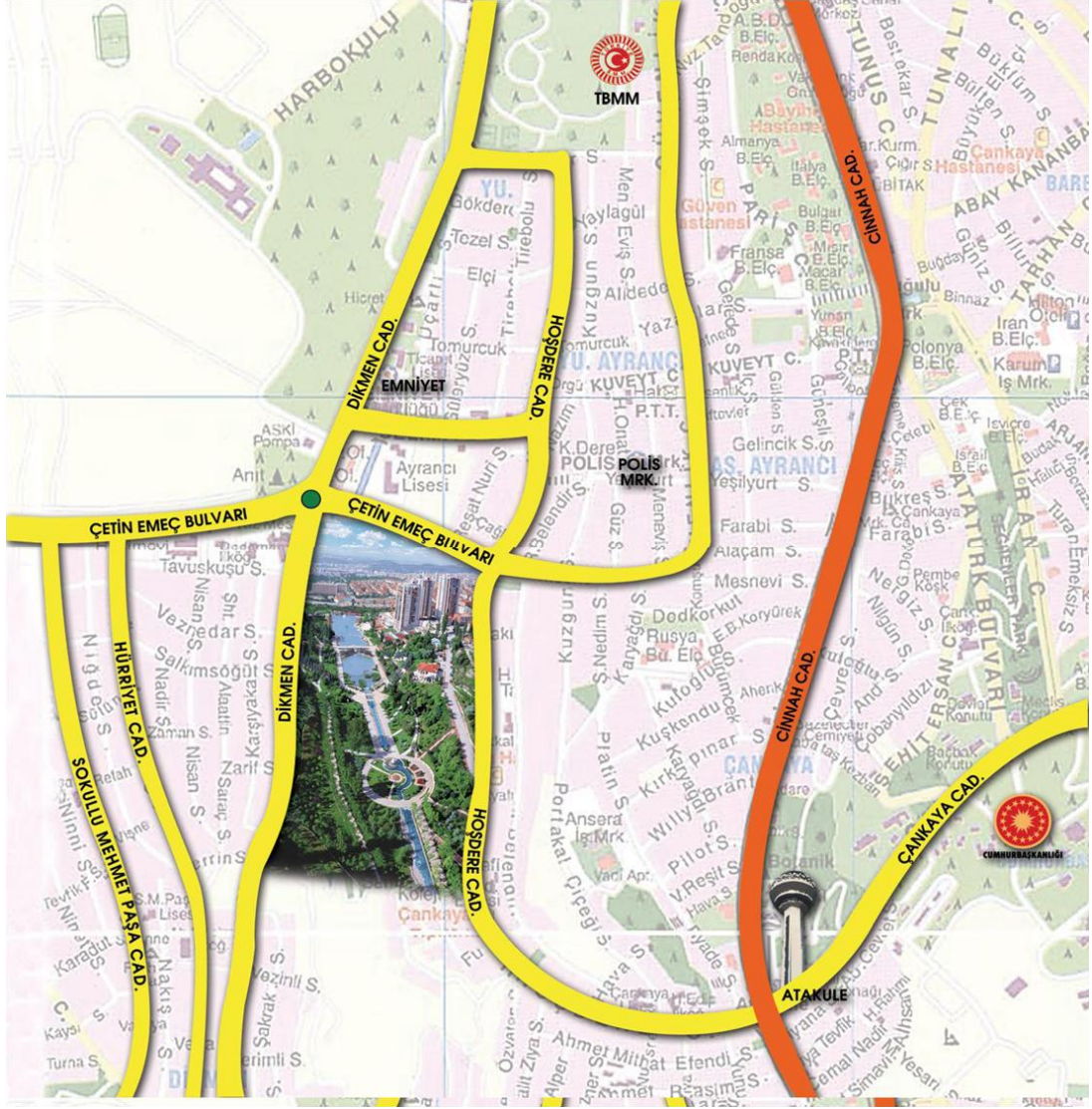
3.2 Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi

Bu bölümün amacı, Dikmen Vadisi Projesi'nin uygulama açısından çözümlemesini yapmak için gerekli verileri sunmaktır. İlk bölümlerde yapılan kuramsal tartışmalardan yararlanarak bu proje bağlamında uygulamayı anlamak, uygulama değerlendirmesi yapmak ve uygulamayı etkileyen anahtar faktörleri belirlemek temel hedeflerine ulaşmak için burada Dikmen Vadisi'nin öyküsü ele alınacaktır.

3.2.1 Dikmen Vadi Projesinin Genel Özellikleri

Ankara'nın en önemli vadilerinden biri yeşil koridor olarak anılan Dikmen Vadisi'dir. Son yıllarda kentsel dönüşüm uygulamaları konut ve gecekondularının dönüşümünde bu alan tercih edilmiştir. Ülkemizde kentsel dönüşüm uygulamalarının yapıldığı ilk örneği teşkil etmesi sebebiyle önemlidir.

¹³⁹ a.g.e, s. 110.

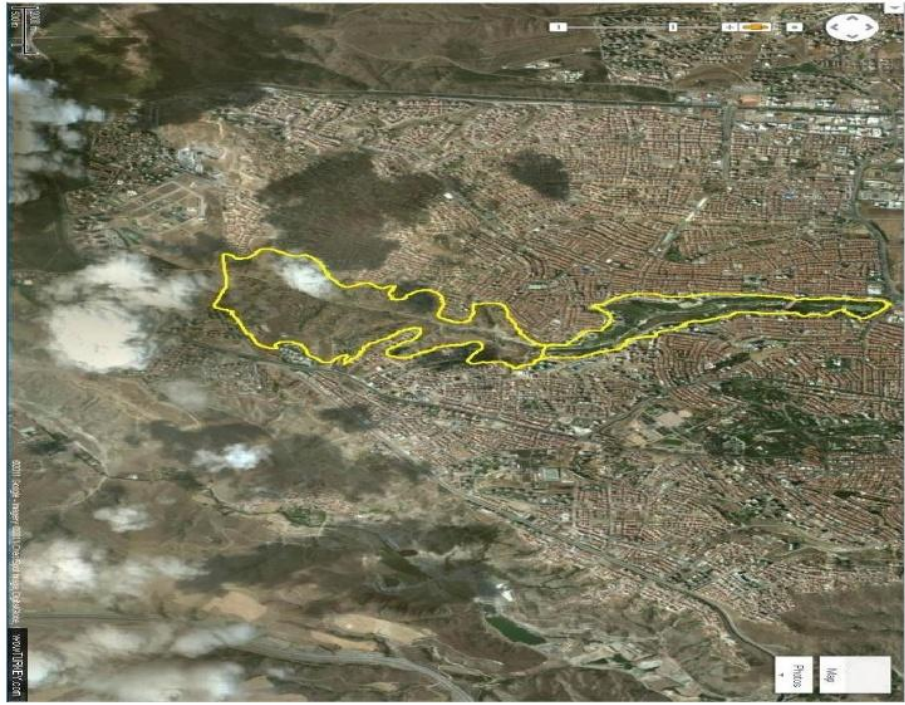

Fotoğraf 1: Dikmen Vadisi'nin Ankara İçindeki Konumu

Dikmen Vadisi, Ankara'nın prestij mekanları sayılabilecek; Meclis, Çankaya, Parlamenter Lojmanları, Diplomatik Site, Oran ile Çal Dağı ve Dikmen arasında özel bir konumda bulunmaktadır. Ayrancı-Çankaya imarlı kesimleri arasında yer almaktadır. Proje alanını kuzey yönünde Çetin Emeç Bulvarı (eski adıyla Tanyeli Caddesi) sınırlamaktadır. Vadi, bu bulvardan güneye doğru yaklaşık 300 m. eninde ve 5 km. uzunluğunda uzanarak, en güneyde Meclis Lojmanları, Diplomatik Site ve ODTÜ (Orta Doğu Teknik Üniversitesi) Ormanına kadar ulaşmaktadır Vadinin kuzey kısmı daha dar iken, güneye doğru gittikçe genişlemekte ve birçok küçük vadiye açılmaktadır. Vadi büyüklük olarak yaklaşık 250 hektarlık bir alanı kapsamaktadır.

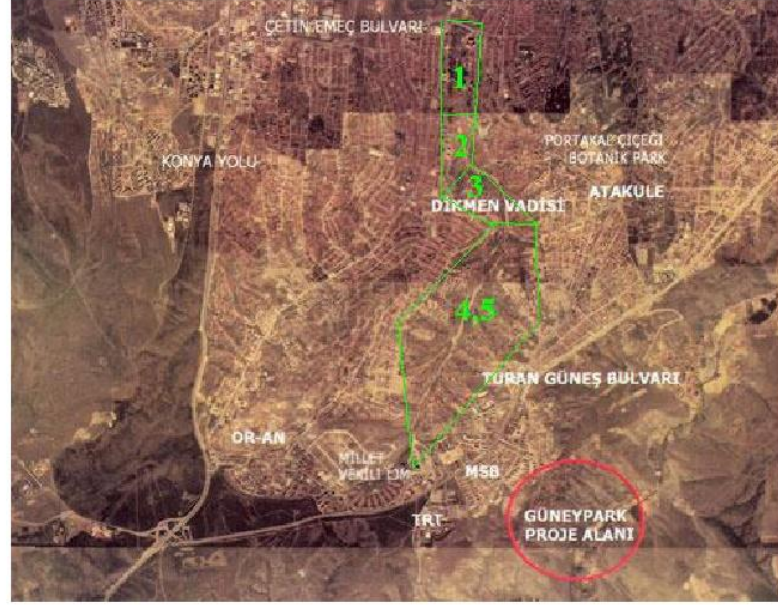

Fotoğraf 2: Dikmen Vadisi'nin Uydu Görüntüsü I

Fotoğraf 3: Dikmen Vadisi'nin Uydu Görüntüsü II

Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme projesi, Ankara Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyelerinin bir araya gelerek, bir proje geliştirme şirketiyle etap etap projelendirdikleri bir çalışmadır.

Fotoğraf 4: Ankara Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Proje Etapları

ETAP	ALANI m2	GECEKONDU SAYISI
I. Etap	185819	408
II. Etap	350718	810
III. Etap	172069	233
IV. Etap	144935	122
V. Etap	304183	712

Tablo 1. *Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi'nin Alanı*¹⁴⁰

¹⁴⁰**Kaynak:** Ankara Büyükşehir Belediyesi Emlak İstimlak Daire Başkanlığı Kamulaştırma Şube Müdürlüğü'nden alınmıştır.

3.2.2 Dikmen Vadi Projesinin Gerekçesi ve Amaçları

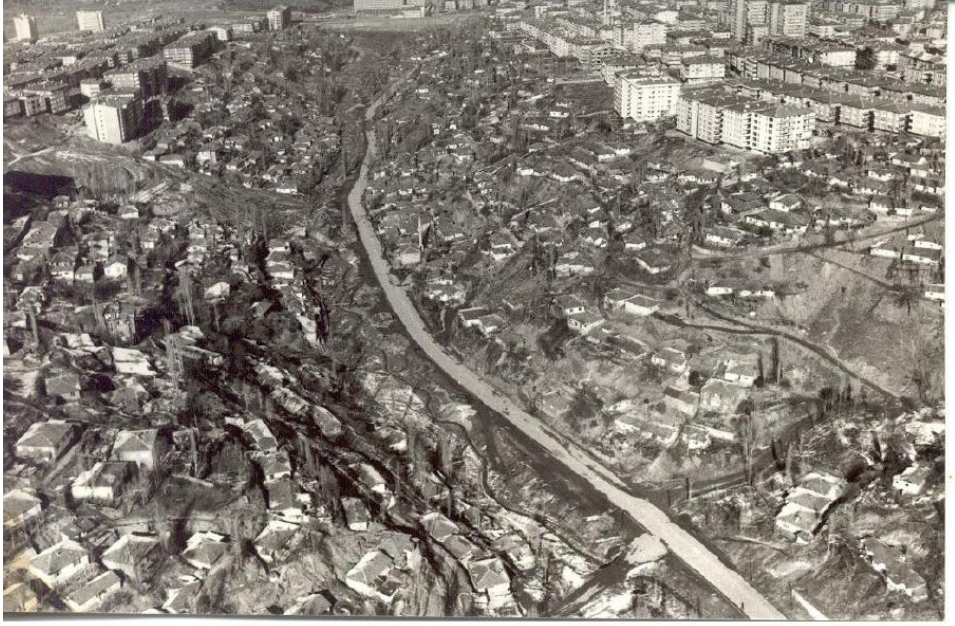
1989 yerel seçimlerinden sonra, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nde Ankara'daki tüm vadilerle ve Dikmen Vadisi ile ilgili tartışmalar başlamıştır. Toplumsal yararlar ile vadi içindeki hak sahipliğinden kaynaklanan kişisel yararları dengelemek için 1986 onaylı Dikmen Deresi Yeşil Alan Projesi'nin revize edilmesine gerek duyulmuştur. Sonuçta Dikmen Vadisi ile ilgili proje yeniden ele alınmıştır. 1989 Ankara programı kapsamında Ankara uygulama planında proje yeniden tanımlanmıştır. Programa göre "kent'in güney yamaçlarından kuzeye, şehir merkezine doğru uzanan Dikmen Vadisi'nin çok amaçlı bir özel geliştirme projesi olarak tasarlanıp uygulanması" öngörülmüştür. Sorumlu kuruluş ve işbirliği yapılacak kuruluş olarak İmar Daire Başkanlığı ve Metropol İmar A.Ş. (Mesken Sanayi A.Ş.) olarak kararlaştırılmıştır.

1990 yılında onaylanan *Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Nazım ve Uygulama İmar Planları*'na göre, 1986 projesinde sadece yeşil alan olarak planlanan vadi bu kez içerisinde konutu ve çeşitli sosyal donanımları da içerecek şekilde planlanmıştır. Yeni projenin gerekçesi şu şekilde açıklanabilir. Gerek 1957 Uybadin-Yücel Planı olsun gerekse 1982'de onaylanan Ankara Nazım Planı olsun vadiyi yeşil alan (rekreasyon alanı) olarak tahsis etmiştir. Aynı şekilde Ankara için 2015 yılını hedefleyen Yapısal Plan da vadilerin yeşil alan olarak korunmasını önermektedir. Bu hem Ankara'da hava kirliliğinin önlenmesi için rüzgar koridorları oluşturmak ve hem de kamuya açık rekreasyon alanları oluşturmak bakımından önemlidir. Üst ölçekli plan kararlarına uyum için vadinin yeşil olarak korunması gerekir. Ne var ki, vadi 30-35 yıllık bir süre içinde gecekondular tarafından işgal edilmiştir. Bu bakımdan gecekondularda yaşayan insanların konut sorununu çözmek gerekir.

Gecekonduların dönüşümünde kullanılan yöntem, çoğu zaman ıslah imar planlarıyla imar haklarının dağıtılmasıdır. Bu projede, vadi için ıslah imar planı hazırlama yoluna gidilmemiştir. Çünkü, "... çok kapsamlı sorunların iç içe yaşandığı bu bölgede Dikmen Vadisi projesini vadi tabanından geçen Dikmen Deresi ile sınırlamak ve çevresindeki gelişmeyi ıslah planları ve mevzii planlarla sağlamak Ankara 2019 Yapısal Plan hedeflerine ters düştüğü gibi, vadi bütünlüğünü korumak, kente yeşil nefes alma koridorları yaratmak gibi çok temel ve çağdaş kent planlama ilkeleri açısından da doğru değildir".¹⁴¹

¹⁴¹ K. KUNTSAL, "Dikmen Vadisi Projesi", (içinde); Ankara Söyleşileri, (haz.) B. Çimen, Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayınları, Kasım -Aralık 1993, Birinci Baskı, s. 16.

03.04.1992 tarihli Cumhuriyet gazetesinde proje öncesi Dikmen Vadisi'nin durumu şu şekilde betimlenmektedir: *“TBMM'nin az ötesinde bir büyük köy... Başkentteki “başköy” diyor Ankaralılar... Ankara'nın güney ucundaki Oran şehrinin yanındaki milletvekilleri Lojmanları'na dek uzanan altı kilometrelik, çoğu gecekondularla dolu bir alan burası. Ne yolu var, ne de doğru dürüst bir altyapısı. Yağmur yağar, gecekonduları sel basar. Heyelan olur, çoluk çocuk okula gitmek için çamur içinde yüzer. Kışın buzdan, yazın sinekten geçilmez. Ankara'nın Yukarı Ayrancı ile Dikmen semtlerinin yükseldiği sırtların arasında geçit vermeyen çirkin bir çukur.”*¹⁴²

Fotoğraf 5: Dikmen Vadisi 1989 Yılı Gecekondu Evleri

¹⁴² Mustafa DEMİRCİ, Kent Planlamada Uygulama Anlayışına Eleştirel Bir Yaklaşım Dikmen Vadisi Projesi Örneği, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi (Kent ve Çevre Bilimleri) Anabilim Dalı Doktora Programı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1994, s. 183, (içinde); 03.04.1992 tarihli Cumhuriyet Gazetesi.

Fotoğraf 6: 2015 Yılı Dikmen Vadisi Proje Alanından Bir Görünüm

Bir dönem Metropol İmar A.Ş. genel müdürlüğü yapmış olan Ömer Kıral, A. Özbay¹⁴³ ile yaptığı söyleşide, proje alanı için ıslah imar planı hazırlama yaklaşımının niçin benimsenmediği ayrıntılı olarak şu şekilde açıklamaktadır: “Dikmen Vadisi hem fiziksel olarak, hem de insan sağlığı açısından sorunlu bir alan. Dolayısıyla Vadi Projesi kapsamında burada yaşayanların konut sorununa çözüm bulmak önemli bir öncelik olarak ortaya çıktı ve buna çözümler bulunmaya çalışıldı. Burada çeşitli seçenekler vardı. Örneğin bir seçenek, bölgedeki yapılaşmayı ıslah projesi çerçevesinde sağlıklılaştırmak yoluyla sorunun çözülmesi olabilir mi, şeklinde düşünüldü. Bu gerek alanın jeolojik, gerek topografik özellikleri ve sorunları dolayısıyla mümkün gözükemedi. Ayrıca uzun dönemde kent planlarının koyduğu hedefler vardı; vadilerin yeşil bırakılması, 2019 planı, 1990 için hazırlanan imar planı gibi. Kentin uzun dönemde gelişmesi için hazırlanan bütün planlarda burası yeşil alan karakterli bir düzenlemeyi öngörüyordu. O nedenle ıslah projesi yapılarak bütün alanın konut alanına çevrilmesi seçeneği tartışıldı, fakat bu alanın yeşil alan olarak tutulması ve alan içinde yaşayan gecekonducular için konut programının önerilmesi benimsendi.”

¹⁴³ A. ÖZBAY, “Dikmen Vadisi ve Kültür Köprüsü Üzerine...”, Yapı Dergisi, Yıl: 1992, No:126, s. 68-76.

Metropol İmar A.Ş. tarafından Mart 1991’de hazırlanan *Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi Fizibilite Raporu*¹⁴⁴, proje amaçlarını 4 ana grupta özetlemektedir:

“İçinde hava dolaşımının sağlanacağı ve böylece şehrin ekolojik dengesini ve iklimini olumlu yönde etkileyecek bir rüzgar koridoru yaratmak; Ankara’da var olan açık yeşil alanların yetersizliği sorununun çözümü yönünde önemli bir katkıda bulunmak.

Başkent için iyi planlanmış, çağdaş bir “landmark” olacak, kentle bütünleşmiş ve tüm kente hizmet verecek bir kültürel rekreasyonel, ticari ve sosyal odak sağlamak.

Halen Vadi’de yaşamakta olan gecekondulu hak sahiplerine, kendini büyük ölçüde finanse edebilen yöntemler ve katılımcı bir planlama yaklaşımı çerçevesinde, ucuz ancak yüksek nitelikli konutlar ile iyileştirilmiş kentsel sosyal ve teknik altyapı donanımlarını proje alanı içinde sunmak.

Geniş kapsamlı, çok boyutlu ve büyük yatırım gerektiren projelere örnek olan böyle bir konu çerçevesinde kamu-özel sektör işbirliğini daha üst düzeyde gerçekleştirmek ve özel sektör yatırımlarının genel planlama stratejileri doğrultusunda yoğunlaşmasını ve böylece kamu tarafından yapılan yatırımların zaman ve kapasite kaybına uğramadan kısa sürede kullanıma geçmesini, rantabilite ve geri ödemeyi sağlamak.”

Yine aynı rapora göre projenin gerekçesini, çeşitli düzeylerde gruplara sağlanacak yararlar oluşturmuştur. Proje, birbiriyle çakışan üç hedef gruba çeşitli ölçeklerde yarar sağlayacaktır.

En dar ölçekte vadi içinde yaşayan hak sahibi gecekondulular, yaşam koşullarında meydana gelecek niteliksel değişimden yararlanacaktır. Vadi içinde yaşayan gecekondulular bir sürü sorunla karşı karşıyadır. Başta yol, su ve kanalizasyon olmak üzere temel altyapıda eksiklikler vardır. Bunların yanında vadideki gecekondular için heyelan ve sel baskını tehlikeleri vardır. Gecekondular kalite açısından yetersiz konutlardır. Dahası, imarsız bir alanı iskan etmeleri ve çoğunlukla gerçek bir tapuya sahip olmamaları gecekondulular için yasal açıdan belirsizlik ve güvencesizlik yaratmaktadır. Bu proje ile bütün bu sorunlar katılımcı bir model çerçevesinde çözülecektir.

¹⁴⁴ Metropol İmar A.Ş. , *Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi Fizibilite Raporu*, Ankara 1991, s. 3.

Proje bir üst ölçekte vadinin iki yakasında yaşayanlar için güzel bir ön bahçe oluşturacaktır. Vadide aynı zamanda yeni kentsel donanımlar sağlanmış olacaktır. Bunların yanı sıra, farklı gelir grupları arasında fiziksel bir eşik olarak görülen vadi, projenin getirdiği çeşitli ulaşım bağlantıları, sosyal ve kültürel kullanışlarla iki yakanın sosyal bütünleşmesine katkı sağlayacaktır.

Kent ölçeğinde proje bütün kent halkına hitap eden kültürel-rekreatif donanımlar sunacaktır. Proje ile önerilen yeni ulaşım aksları ile vadinin erişilebilirliği artacaktır. İçinde çeşitli prestij yapıları ve rekreatif kullanımları barındıracak kültür park alanı ulusal ve uluslar arası etkinliklerin düzenlenebileceği bir yer olacaktır.¹⁴⁵

Fotoğraf 7: Dikmen Vadisi'nin, Ankara'nın Prestij Mekânlarına Olan Yakınlığı

¹⁴⁵ a.g.e, s. 3.

*Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme 1/1000 Uygulama İmar Planı Raporu*¹⁴⁶ projenin temel ilke ve amaçlarını aşağıdaki gibi sıralamaktadır:

Rekreasyon alanı yaratmak: Proje alanında yaklaşık 6 km. uzunluğunda yeşil kuşak proje alanlarıyla bütünleşecek bir rekreasyon alanı yaratılacaktır.

Rüzgâr koridoru oluşturmak: Oluşturulacak olan yeşil ve açık alan etkili bir hava dolaşımı sağlayacak ve kentin ekolojik dengesini ve iklimini olumlu yönde etkileyecek bir rüzgâr koridoru meydana getirecektir.

Kesimler arası bütünleşmeyi sağlamak: Alanın bütünlüğünü engelleyen bu plansız yapılaşmış alanın planlanmasıyla kesimler arası iletişimsizlik ve farklılıklar (fiziksel, sosyal, kültürel, dokusal farklılıklar, ulaşım eksiklikleri, donatım yetersizliği vb.) büyük ölçüde giderilecektir.

Konut yenileme: Plansız, düzensiz, sağlıksız ve altyapısız gecekondular yıkılarak bütün bu sorunlardan kurtulmuş, sağlıklı ve güvenli konutlar sağlanacaktır.

Tehlikelere karşı önlem: Taşkın ve sel durumu, heyelan tehlikesi, çürük ve tekniğe uygun olmayan derme çatma yapıların yarattığı tehlikelere karşı önlem alınacaktır.

Yeni sosyal donanımlar oluşturmak: Kent, bölge ve yakın çevre ölçeklerinde eksik olan sosyal kültürel, sportif, rekreatif donanımların yaratılmasıyla bu eksiklikler giderilecektir.

Fotoğraf 8: Türkiye'nin İlk ve Tek Sanat ve Sosyal Bilimler Üniversitesi Yapımı İnşası

¹⁴⁶ Metropol İmar A.Ş. , *Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi 1/1000 Uygulama İmar Planı Açıklama Raporu*, Ankara 1990, s. 10-12.

Projenin taşıyacağı diğer bazı özellikler: Şehircilik ilkelerine uygun, denetimli, yenilikçi teknik ve teknolojilerin uygulanabileceği, yatırımların rantabl, etkin, optimum kapasitesinde kullanılarak sermayenin geri dönüş süresinin kısalacağı, kısa sürede hayata geçirilebilecek, Başkent'in işlevlerine uygun, estetik kaygıları gözetilen, modern bir "landmark", bütün kente hizmet eden, kültürel rekreasyonel, sosyal bir odak sağlanacaktır.

Alt merkez yaratmak: Halen kendiliğinden gelişmekte olan Hoşdere-Çankaya alt merkezinin düzenli ve planlı olarak oluşumu yönlendirilecektir.

Tüm kente hizmet etmek ve ulaşılabilir olmak: Fiziksel planlamada vadinin tüm kente yönelik işlevlerine ağırlık verilecek ve yeni işlevlere tüm kentin kullanımına sunmak için gerekli ulaşılabilirlik sağlanacaktır.

Kültürpark yaratmak: Vadide mevcut gecekondu yapıları yıkılarak, onların yerine yamaçlarda konutlar yapılacak (böylece bu yapılar, çevredeki olumsuz nitelikteki yapıları perdeleyecektir), boşaltılan alanda temelde yeşil karaktere sahip ancak yeşille uyumlu kültürel, sosyal, rekreatif ve sportif faaliyet alanlarını içeren bir Kültürpark yer alacaktır.

Fotoğraf 9: Dikmen Vadi Projesi Kapsamında Yamaçlarda Yapılan Konutlar

Aşırı rant artışından kaçınmak: Konut alanlarının yoğunluğu aşırı bir rant artışından kaçınılarak belirlenecektir. Sadece vadede yaşayanlara yeniden konut sağlarken kamuya ek maliyet yükü getirilmesini önleyecek kadar bir rant sağlayacak bir yoğunluk öngörülmektedir.

Bu bölgede, öncelikle doğal yapıya ait özelliklerin ve problemlerin araştırılması yapılmış, sağlıksız biçimde oluşan ortamda doğal dengenin geri kazanılması adına gerekli çevre düzenlemesi için planlar oluşturulmuş, böylece yıllar öncesinde korunmasının gerekliliği üzerinde durulan yeşil kuşağın yaratılması sağlanmıştır. Bunun yanı sıra, bölge içindeki gecekondularda yaşayanların konut sorunlarının çözülmesi amaçlanmıştır. Projenin bir özelliği de uygulama sırasında belediyeye ağır finans yükü getirmeden, vadide oluşan rantın kamu-özel sektör işbirliği sonucunda paylaşılması olmuştur. Projenin finansmanı belediye tarafından sağlanmaktadır. Projeye kaynak oluşturması bakımından belediyeye ait alanlarda bulunan işyerleri ve konutlar da yap-sat usulüyle inşaat şirketlerine yaptırılmaktadır.

Proje sürecinin başında önem verilen temel ilkelerden biri gecekonduların hak sahiplerinin yerlerinden edilmemesidir. Hatta projedeki başarının ana kaynağı da bu ilkenin uygulanmasına bağlanmaktadır. Gecekonduların kendilerini güvende hissetmeleri, sürece katılmalarını sağlamıştır. Projenin bölgedeki gecekonduların hak sahiplerine anlatılabilmesi ve hatta projenin gelişimi belediyeye bölge sakinlerinin iletişimine bağlı olduğundan iletişim ve örgütlülüğü artırmak adına plan içinde 5 ayrı kooperatif kurulmuştur (Ayrancı, İlkadım, Metin Akkuş ve İlker Mahalle'lerinde). Böylece gecekonduların hakları güvence altına alınmıştır.¹⁴⁷

Ankara Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyelerinin kurduğu Metropol A.Ş. proje yükümlüğünü üstlenmiştir. Ancak, ortaklık; şirket ve belediye yöneticileri ile arsa sahiplerinin kooperatifler çatısı altında örgütlenerek, temsilcileri aracılığıyla katıldıkları 'Proje Karar Kurulu' yöntemiyle sağlanmıştır. Kurulun amacı, projeye ilgili her türlü kararın, birlikte tartışılmasını ve kararların oybirliğiyle alınmasını sağlamaktır.¹⁴⁸ Hak sahibi gecekonduların mahalle bazında kurdukları kooperatifin yöneticileri ve mahalle muhtarları aracılığıyla katıldığı kurulda, belediye başkanları ve şirket yöneticileri de yer almaktadır.

Projenin başlaması için ilk aşamada gecekonduların hak sahipleriyle kurulan kooperatifler aracılığı ile anlaşma sağlanmıştır. Buradaki 'uzlaşma ilkeleri' şöyle belirlenmiştir:

¹⁴⁷ Barış YAĞLI, "Ankara'da Gecekondular Bölgesi İçin Öngörülen Proje ve Uygulamalar", Konut Kurultayı, (22-24 Mayıs 2002-YTÜ İstanbul), Ankara, TMMOB ŞPO Yayını, s. 631-641.

¹⁴⁸ A.Faruk GÖKSU, "Kentsel Dönüşüm Süreci ve Proje Ortaklıkları", Bülten 40, Dosya 01: Kentsel Dönüşüm Tartışmaları 1, Ankara, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayını, Mayıs-Haziran 2006, s. 40-44.

- “Vadide yapılacak konutlardan, ancak hak sahibi olanların yararlanması,
- Hak sahiplerine verilecek konut değerinin hesaplanmasında, mevcut arsa ve gecekondulu büyüklüğünün baz alınması,
- 80 metrekare konut büyüklüğünün, karşılığı belirlenen, ortalama puanın altında kalanların ilave bedel ödemeleri, üstünde kalanların ise bedel almaları,
- Ancak, her bir hak sahibinin tek bir konuta sahip olması,
- Hak sahiplerine konutlar yapılana kadar kira yardımı yapılması”.

Projede aftan yararlanarak arsa sahibi olan ve arsalarının üzerinde gecekondusu bulunanlara hak sahibi denmektedir.

Gökçek, kentsel dönüşüm projelerinin hepsinde olduğu gibi Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi’nde de 3 tip hak sahibi vatandaşın olduğunu belirtmiştir.

Bunlar;

-Tapusu olanlar,

-1984 yılı öncesi bölgeye gecekondulu yapmış ve daha sonra imar hakkında faydalanmış tapu tahsis belgesi olan vatandaşlar ile

-bölgeye 1984 yılından sonra kaçak yapı yapan, imar affına girmeyen ve hiçbir hakkı olmayan arazi işgal etmiş bulunan vatandaşlardı.¹⁴⁹

Gecekondulu sayısının hak sahibi sayısından fazla olduğu gözlenmiştir. Bunun nedeni ise aftan yararlanamayan gecekonduların hak sahibi olarak tanımlanmaması ve bir arsa sahibinin (hak sahibi) birden fazla gecekondusunun olmasıdır.

Genel olarak özetlemek gerekirse; Proje, 5 km uzunluğundaki vadide yaklaşık 300 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Ana hedef, vadide rekreasyon alanıyla birlikte bir kültür ve eğlence koridoru yaratmaktır. Bu amaca yönelik olarak, vadi tüm gecekondulardan arındırılacaktır. Ayrıca, yatırımların kaynağını sağlamak amacıyla vadi tabanındaki yeşil dokunun korunması temel alınarak, konut, işyeri ve kültürel tesislerin de yapımına planda olanak sağlanacaktır. Böylece vadinin kentin tüm kesimleri için hizmet veren bir rekreasyon ve kültür alanına dönüştürülmesi öngörülmüştür.¹⁵⁰ Makro ölçekte öngörülen hedef olarak da vadideki yeşil dokunun tekrar canlandırılarak, kentin ekolojik ve iklimini etkileyerek rüzgar koridoru

¹⁴⁹ Dikmen 4. ve 5. Etap’ta Sözleşme için Son 3 Gün, <http://www.ankara.bel.tr/haberler.asp?ara=dikmen> , 22 Ocak 2007.

¹⁵⁰ A. Faruk, GÖKSU, “Kentsel Dönüşüm Projelerinde Yenilikçi Yaklaşımlar”, *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu (11-13 Haziran 2003-YTÜ İstanbul) Bildiriler Kitabı*, (der. Pelin Pınar Özden vd.), Ankara, TMMOB ŞPO Yayını, 2006, s. 40.

yaratmak olduğu belirtilmiştir. Bunun yanında projeyle, vadinin iki yakası arasındaki fiziki kopukluk giderilerek, iki kesim arasındaki ilişki tekrar sağlanacaktır.¹⁵¹

Proje 5 etaptan oluşmaktadır. Projeyi etaplara ayırarak hayata geçirmek, halkın destek ve katılımının oluşturulmasında kolaylıklar sağlamaktadır. Projenin bir kısmının uygulanarak halka gösterilmesi ve tanıtılması, inandırıcılık ve katılımı artıran unsurlardır. Benzer şekilde, bir belediye şirketi kurmak yerine halkı kooperatifler eliyle örgütlenmeye teşvik etmek, hem katılımı olumlu etkileyecek hem de dönüşüm sürecini kolaylaştıracaktır.¹⁵²

Projenin 1. Etabı hak sahiplerine verilmek üzere tasarlanan 80 metrekare büyüklüğünde ve görece düşük kalitede inşa edilmiştir. Toplam 180 bin metrekareden oluşan bu etap 2000 yılında tamamlanarak, 404 adet konut yapılmış, 330 hak sahibine kura ile teslim edilmiştir. Ayrıca, hak sahipleri için yapılan konutların yanı sıra vadide projenin finansmanında kullanılmak üzere lüks konut ve işyeri kullanım alanları da önerilmiştir. ‘Kültür Köprüsü’ adı verilen 26 katlı lüks yapıda 219 konut ve 60 ticari birim önerilmiştir. Proje, genelde vadiyi yeşil alan olarak planlayan ancak hak sahiplerine dağıtılmak üzere oluşturulan konut alanları ile lüks konut ve işyerlerinden oluşan kulelerle finansmanı sağlamayı amaçlayan nitelikte planlanmış ve hayata geçirilmiştir.¹⁵³

Fotoğraf 10: Dikmen Vadisi, Lüks Konut ve İşyerleri

¹⁵¹ Barış YAğLI, Ankara 2002, s. 631.

¹⁵² zlem DÜNDAR, Ankara 2006, s. 65.

¹⁵³ A.Faruk GÖKSU, Ankara 2006, s. 44.

Projenin 2. Etabı da tamamlanmıştır. 3.Etap Projesi ise 14 Ocak 2005'te kabul edilerek Planın adı, "Dikmen Vadisi 3.Etap Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi" şeklinde değiştirilmiştir.

3. Etap çalışmaları Mart 2006 yılında başlamıştı. Bu etabın iki sene içinde bitirilmesi hedeflenmekteydi. Bu etapta 300 tane gecekondulu kamulaştırılmış, Vadinin Hoşdere tarafında yer alacak 100 dairelik 5 bloktan oluşan Park Vadi Çankaya Evleri ve Dikmen etrafında inşa edilen olan Park Vadi Teras Evleri ile toplam 1120 konut inşa edilmiştir.¹⁵⁴

Ankara Büyükşehir Belediyesi Meclisi'nde 17 Şubat 2006 tarihinde de son olarak 4. ve 5. Etap Kentsel Dönüşüm Projesi karara bağlanmıştır. Bölgede 2786 hak sahibi olup 8 binden fazla konutun yapılması planlanmaktadır. Büyükşehir Belediyesi'nin 17 Şubat 2006 tarihli kararı ve 11 Mayıs 2006'daki ek kararıyla Dikmen Vadisi'nin yukarı bölümü değişime uğratarak Oran Sitesi'ne bağlanan yeni bir yapılaşmanın tesis edilmesi planlanmıştır.

Ancak bu son etabın uygulamaya konmasıyla birlikte bölgede yaşanan hoşnutsuzlukların arttığı gözlenmektedir. Bunun en somut örneği ise Yukarı Dikmen Vadisi'nde ikamet eden insanların 15 Temmuz 2006 tarihinde kurduğu 'Barınma Hakkı Bürosu'dur. Bölge halkı, *insanca yaşamak ve barınma haklarını elde etmek için* böyle bir örgütlenmeye gittiğini dile getirmekteydi.

Dikmen Vadisi halkının "Dikmen Vadisi 4. ve 5. Etap Kentsel Dönüşüm Projesi"ne karşı başlattığı mücadelede avukat Ender Büyükçulha gönüllü hukuki danışmanlık yapmıştır. Büyükçulha, bölge halkının kurduğu bu yapının, bir platform, dernek vb. geleneksel örgütlenme biçimlerinden çok, vadi sakinlerinin belirlediği bir 'yürütme'den ve tamamı yöre sakinlerinden oluşan özgün bir demokratik yapıyı ifade ettiğini belirtmiştir.¹⁵⁵

Bölge halkı, bu kentsel dönüşüm projelerinin belirli bir azınlığa özellikle de projeyi yapıp yürüten kamu ve özel idarecilere ve onların yakın çevresine rant sağlamak amacıyla yapıldığını; sosyal-kamusal gerekleri ya hiç içermediği ya da ikincil bir düzeyde yer verildiğini düşünmektedir. Dikmen Vadisi 4. ve 5. Etap Kentsel Dönüşüm Projesi'nin lüks konut ihtiyacına dönük bir proje olduğu, konut teklif edilen yöre

¹⁵⁴ Zeynep ULUDAĞ ve Canan ÖZER, "Kentsel Dönüşüm Sürecinde Farlılaşan Kimlik Değerleri: Yıldız Hilal 6.Cadde Örneğinde Kentsel Kimliğin Sorgulanması", Bülten 42, Dosya 02: Kentsel Dönüşüm Tartışmaları 2, Ankara, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayını, Ağustos 2006, s. 35-42.

¹⁵⁵ Ender Büyükçulha ile Röportaj, "Mağduriyet: Kentsel Dönüşüm", Memleket Mevzuat Dergisi, Sayı: 16, Cilt 2, Ankara, YAYED Yayını, Ekim 2006, s. 43-46.

sakinlerine projede ayrılan yerin son derece azınlıkta kalması ve zaten bölgedeki çoğu hak sahibine konut verilmeyecek olmasının bunu kanıtladığını ileri sürmektedirler. Kalan geniş alana 25-30 katlı bloklar, alışveriş merkezleri, monoray (havada asılı cam bir tüpten geçerek vadiyi kat edecek özel bir tren) gibi yapılanmalar öngörülmektedir. Bu büyük yatırım ve uzmanlık gerektiren yapılanmaların hayata geçirilebilmesi için de projedeki müteahhit firma (Öncü İnşaat), yabancı sermayenin mutlaka işin içine sokulacağını dile getirmiştir.¹⁵⁶

Büyükçulha, bu bölgede yaşanan mağduriyetlerin başında mevcut gecekonduların yıkılması ve yerine gerçekçi veya kişiler için olanaklı bir alternatif sunulmamasından kaynaklandığını belirterek, projenin, barınma sorununu bugüne kadar bir biçimde çözmüş olan yüzlerce yöre sakinini, ‘sokağa atacağını’ ileri sürmüştür. Özellikle belgesiz ve gelir düzeyi düşük gecekondulu sahipleri için bu durum kaçınılmaz olacaktır. Belgeli (tapulu, tapu tahsis belgeli ve makbuzlu) gecekondulu sahiplerinin de maddi olanaklarını aşan sözleşme koşulları söz konusu olacaktır. Diğer bir sonuç da buralarda yerleşmiş olan sosyal dayanışma kültürünün yok olmasıdır.¹⁵⁷

Genel olarak kentsel dönüşüm projeleri ve özelde Dikmen Vadisi 4. ve 5. Etap Kentsel Dönüşüm Projesi’nde mağduriyetlerin önlenmesinin halkın sosyo-ekonomik durumuna uygun, yöre halkı için olanaklı ve adaletli alternatiflerin yaratılması gerektiğini söyleyen Büyükçulha, bölgedeki hak arama bilincinin yükseltilmesi ve kendi örgütlenmelerini gerçekleştirebilmelerinin gerektiğini belirtmekteydi.¹⁵⁸

Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek ise, bölge halkının kurduğu barınma hakkı bürosu ile sürdürülen direnişin tamamen ‘ideolojik anlayış’la ilgili olduğunu ve halkın kışkırtıldığını dile getirmektedir.

Bunun yanı sıra, *bölgede yaşayan insanların ekonomik, sosyal konumları ve talepleri dikkate alınmadan, sadece kentsel ranta el koymak amacıyla yürütülen bu projelere karşı ilk yerel tepkinin Dikmen Vadisi 4. ve 5. etap bölgesinde yaşayan halktan geldiğini* dile getiren Şehir Plancıları Odası ve Çevre Mühendisleri Odası da, vadi halkının barınma talebine destek verdiklerini belirterek çeşitli basın açıklamaları yapmışlardır.

¹⁵⁶ a.g.e, (2006), s.43-46.

¹⁵⁷ a.g.e, (2006), s.43-46.

¹⁵⁸ a.g.e, (2006), s.43-46.

Basın açıklamalarında, projenin uygulanması sürecine esas olması gereken ilkeleri şöyle belirlemişlerdir:¹⁵⁹

- Belgeli belgesiz ayrımı gözetilmeden, barınma ve konut hakları göz ardı edilmeden, şu anda mahallede yaşayanlar açısından bu dönüşümün sosyal bir yıkıma dönüşmesi engellenmelidir.
- Mahalle halkı bu dönüşümle şu anda yaşadıkları çevreden uzak yerlerde iskân edilmemelidir.
- Dönüşüm sonucu ortaya çıkacak kentsel çevrenin belirlenmesi ve projenin yönetimi sürecine mahalle halkı katılmalıdır.
- Projede konut edinme koşulları mahalle halkının ödeme gücü düşünülerek yeniden düzenlenmeli ve ödemeler iskân sonrası başlatılmalıdır.
- Bölgede kiracı olarak yaşayanların da barınma hakkı olduğu unutulmamalı ve onların da bu süreç sonunda konut sahibi olması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
- Projeden etkilenenlerin tümüne günümüz koşullarında uygun kira yardımı yapılmalıdır.
- Dikmen 4. ve 5. Etap sakinlerinin talepleri dikkate alınmalı, proje Belediye yönetimi tarafından yenilenmelidir.

3.3 Alan Araştırmasının Konusu

Günümüz kentlerinde işlevini yitirmiş, çöküntü alanlarına yönelik kentsel dönüştürme uygulamaları kent planlaması anlayışını kökten değiştiren müdahale biçimleri olmuştur. Kentsel dönüştürme uygulamaları öncesi ve sonrası yaşanan olumsuzluklar kavramın geniş bir çerçevede değerlendirilmesini zorunlu hale getirmiştir. Bu nedenle yapılan kentsel dönüşüm uygulamalarının en önemli aktörlerden biri olan, büyükşehir belediyelerinin kentsel gelişmelere yön veren stratejik bir konuma getirilmesi önem kazanmıştır. Böylece kentlerin sorun olarak görülen gecekondu alanlarında büyükşehir belediyelerine tanınan kentsel dönüştürme yetkileri iyice güçlendirilmiştir.

Bütün bu gelişmeler bağlamında, büyükşehir belediyelerinin yapmış oldukları kentsel dönüştürme uygulamalarında ortaya çıkan hak kayıpları, insanların yerlerinden edilmesi, katılım araçlarının ve sosyal sorunların önemsenmemesi, rantın temel amaç

¹⁵⁹ “Dikmen Vadisi Halkının ‘Barınma Talebi’ Karşılmalıdır”, Haber Bülteni, Sayı 178, Ankara, TMMOB ŞPO Yayını, Kasım 2006, s. 28.

olması gibi birçok konuda yapılan tartışmaları somutlaştırmak için Ankara Büyükşehir Belediyesi Dikmen Vadisi 4.ve5. Etap Örneği alan araştırması yapılmıştır. Bu açıdan, çalışmanın üçüncü bölümünde elde edilecek veriler, konunun bilinmeyen yönlerini anlamak açısından önemlidir.

3.4 Alan Araştırmasının Amacı

Alan araştırmasının temel amacı, büyükşehir belediyelerinin yaptıkları kentsel dönüştürme uygulamaları, Ankara Büyükşehir Belediyesi 4.ve5. Etap Kentsel Dönüştürme Uygulaması örneğinden elde edilen bulgulara göre incelenmiştir. Bu çalışma ile kentsel dönüştürme uygulamaları hakkında yapılan tartışmalar değerlendirilmiştir. Çalışmada, kentsel dönüştürme alanında yaşayan hak sahibi ve kiracılara anket uygulanmıştır. Anket kapsamında katılanların kişisel özellikleri, yaşadıkları konutlarla ilgili bilgileri ve kentsel dönüşüm uygulamasına yönelik tutumlarının elde edilecek bulgularla değerlendirilmesi araştırmanın alt amaçlarını oluşturmuştur. Alan araştırması sonuçları ile çözüm yolları üretilerek, tartışmalar somutlaştırılmaya çalışılmıştır.

3.5 Alan Araştırmasının Yöntemi

Araştırmada, elde edilen verilerin etkin ve tutarlı bir biçimde ortaya konulabilmesi oldukça önemli olmuştur. Bu çalışmada, konuyla ilgili yazılı olan kaynaklar incelenmiştir. Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin Dikmen Vadisi 4.ve5. Etap Kentsel Dönüştürme Projesi ile ilgili olarak, hak sahipleri ve kiracıların düşünceleri ortaya çıkarılmıştır. Bu amaçla anketler hazırlanmış ve yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Tez kapsamında kullanılan yöntem, mülakat tekniğine dayalı niceliksel sorgulama yöntemi olmuştur. Araştırmanın amaçlarına ulaşması sürecinde anket formunun hazırlanması, evrenin ve örneklemin belirlenmesi, anket formlarının dağıtılması ve cevaplandırılması, cevaplanan anketlerin kodlanması, düzenlenmesi ve verilerin analiz edilmesinde istatistiksel analiz yöntemlerinden yararlanılmıştır.

3.5.1 Veri Toplama Süreci ve Örneklem Yöntemi

Araştırma kapsamında kullanılacak veriler anket yöntemiyle toplanmıştır. Anket formunu oluşturan soruların katılımcılar tarafından anlaşılma sorununun giderilmesi ve araştırmanın amacına uygun olması için anketler yüz yüze görüşme yöntemi ile yapılmıştır.

Hazırlanan anket sorularının yeterli ve anlaşılabilir olup olmadığını belirleyebilmek ve anket sorularını amaca uygun biçimde oluşturabilmek için taslak anket soruları örnek bir grup üzerinde test edilmiştir. Bu bağlamda, toplam 10 kişi ile görüşülerek pilot uygulama yapılmıştır. Anketi cevaplayan katılımcılardan anket formunda yer alan soruların anlaşılabilirliği ve kapsamı hakkında yorum yapmaları istenmiş, bu çalışma sonucunda bazı anket soruları yeniden formüle edilerek, anket formuna son hali verilmiştir. Bu amaçları gerçekleştirebilmek için anket formunun uygulanma aşamasına geçilmiştir.

Bu çalışmada, örneklem yöntemi kullanılmıştır. Örneklem, “belli bir evrenden, belli kurallara göre seçilmiş ve seçildiği evreni temsil yeterliği kabul edilen küçük kümedir. Araştırmalar, genellikle, örneklem kümeler üzerinde yapılır ve alınan sonuçlar, ilgili evrenlerine genellenir”.¹⁶⁰ Araştırma evreni, Büyükşehir Belediyesi Dikmen Vadisi Kentsel Dönüştürme Uygulamasındaki hak sahiplerinin yaşadıkları konutlar olmuştur. Örneklem yönteminin seçiminde kolayda örnekleme yöntemi temel alınmıştır. Araştırma örnekleminde konutlarında oturan hak sahiplerinden, 73 kişiye anket formuyla ulaşılmıştır, ancak bunlardan 51 kişi görüşmeyi kabul edip anketteki soruları yanıtlamıştır.

3.5.2 Alan Araştırması Hipotezleri

Alan araştırmasının hipotezleri aşağıda sıralanmaktadır:

Hipotez 1. Vadi gecekonduları yıkılıp Ankara Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi (DVKDP) sonrası yerine lüks yapılar inşa edilmiştir.

Hipotez 2. Müstakil bir yaşamdan Ankara Dikmen Vadi Kentsel Dönüşüm Proje Uygulaması sonrası apartman hayatına geçişte yaşanan problemler ile yaş arasında bir ilişki vardır.

Hipotez 3. Halkın katılımı Ankara DVKDP uygulamasına sağlanmamıştır.

Hipotez 4. Halka verilen bilgi Ankara DVKDP kapsamında yetersizdir.

¹⁶⁰ Niyazi, KARASAR, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara 2009.

Hipotez 5. Halk katılım araçlarından Ankara DVKDP uygulamasında yararlanmamıştır.

Hipotez 6. Hak sahiplerinin ve kiracıların Ankara DVKDP uygulamasına yönelik memnuniyet seviyesinin düşük olması cinsiyet ile ilişkilidir.

Hipotez 7. Yerinde dönüşüm süreci Ankara DVKDP 4.ve5. Etap uygulamasında sağlanmamıştır.

Hipotez 8. Bölgedeki sosyo-kültürel yapı Ankara DVKDP 4.ve5. Etap uygulaması sonrası değişmiştir.

Hipotez 9. Yerine getirilmesi planlanan amaçlar Ankara DVKDP 4.ve5. Etap uygulaması sürecinde yerine getirilmemiştir.

Hipotez 10. Belirli bir azınlığa Ankara DVKDP uygulaması fayda sağlamıştır.

Hipotez 11. Hak sahiplerine konut ihtiyacını karşılamaktan ziyade Ankara DVKDP uygulaması lüks konut ihtiyacını karşılamaya dönük bir proje olmuştur.

Hipotez 12. Eski yerleşimcilerin Ankara DVKDP 4.ve5. Etap uygulaması kapsamında yaşam kalitesinde bir yükselme olduğu görüşü aylık gelir ortalaması ile ilişkilidir.

Hipotez 13. Eski yerleşimcilerin Ankara Dikmen Vadi bölgesiyle olan aidiyet ilişkisi medeni durum ile ilişkilidir.

3.5.3 Araştırmanın Sınırlılıkları

Sosyal bilimlerde yapılan çalışmaların genel sınırlılıkları bu tez içinde geçerli olmuştur. Elde edilen verilerin güvenilirliği anket yönteminin özellikleriyle ilişkilendirilmiştir. Araştırma, araştırmacının maddi imkânları ve yüksek lisans tez süresi ile sınırlandırılmıştır. Bu araştırma süresince, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden etkili bir yardım alınmamıştır. Alan araştırması esnasında pek çok kişi anket sürecine dâhil olmak istememiştir. Yerleşimciler anket yapmamalarının nedenini

Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden çekinmeleri olarak ifade etmişlerdir. Birçok katılımcıya yapılan araştırma geniş biçimde anlatılarak anket yapmaları sağlanmıştır. Bunun gibi birçok olumsuzluk araştırma yapmanın sınırlılıklarını ortaya koymuştur.

3.6 Araştırma Bulguları

Bu bölümde, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin Dikmen Vadisi 4. ve 5. Etap Kentsel Dönüştürme Uygulaması ile ilgili eski yerleşimcilerin tutumlarıyla elde edilen bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

3.6.1. Katılımcıların Genel Özelliklerine İlişkin Bulgular

Bu çalışmada, katılımcıların genel özellikleri aşağıda yer alan (**Tablo 2. Yaşa Göre Çalışmaya Katılım Oranı**), (**Tablo 3. Cinsiyetlerine Göre Çalışmaya Katılım Oranı**), (**Tablo 4. Medeni Duruma Göre Çalışmaya Katılım Oranı**), (**Tablo 5. Hane Halkındaki Ücretli Çalışan Sayısına Göre Çalışmaya Katılım Oranı**), (**Tablo 6. Çalışma Durumuna Göre Çalışmaya Katılım Oranı**), (**Tablo 7. Hane Halkı Sayısına Göre Çalışmaya Katılım Oranı**), (**Tablo 8. Eğitim Düzeyine Göre Çalışmaya Katılım Oranı**), (**Tablo 9. Gelir Düzeyine Göre Çalışmaya Katılım Oranı**) (**Tablo 10. Katılımcıların Mülkiyet Sahiplik Durumu**) (**Tablo 11. Katılımcıların Mülkiyet Edinme Biçimleri**) kişilerin frekans dağılımları¹⁶¹ gösterilmektedir.

		Sıklık	Yüzde
Geçerli	20-40 Yaş arası	19	37,3
	41-60 yaş arası	16	31,4
	61 yaş ve üstü	7	13,7
Kayıp	Veri	9	17,6
Toplam		51	100,0

¹⁶¹ Frekans Dağılımı: Bir ya da daha çok değişkene ait değerlerin ya da puanların dağılımına ait özelliklerini betimlemek amacıyla verilerin sayı ve yüzde olarak verilmesi.

Tablo 2. Yaşa Göre Çalışmaya Katılım Oranı

Tablo 2’de çalışmaya katılan kişilerin detaylı yaş dağılımları görülmektedir. Çalışmaya katılan kişilerin %37’sini 20-40 yaş arası olan kişiler oluştururken, %31’ini de 41-60 yaş arası kişiler oluşturmaktadır. Kalan %14’lük kısmı ise, 61 yaş üstü kişiler oluştururken, %17’lik kısmın yaş verileri kayıp olduğu için belirtilememiştir. Anket kapsamında, çalışmaya her yaştan insan grubunun katıldığı görülmüştür.

		Sıklık	Yüzde
Geçerli	Erkek	17	33,3
	Kadın	29	56,9
Kayıp	Veri	5	9,8
Toplam		51	100,0

Tablo 3. Cinsiyetlerine Göre Çalışmaya Katılım Oranı

Tablo 3’de görüldüğü üzere, çalışmaya katılanların %57’sini kadın oluştururken, %33’ünü ise erkek oluşturmaktadır. Kalan %10’luk kısmın verisi ise kayıptır. Kadın katılımcıların erkek katılımcılara oranla yüksek olmasının sebebi; erkeklerin gün içerisinde çalışıyor olması, kadınların ise çoğunun ev hanımı olması sebebiyle evde bulunmalarından kaynaklanmaktadır.

		Sıklık	Yüzde
Geçerli	Evli	35	68,6
	Bekar	13	25,5
Kayıp	Veri	3	5,9
Toplam		51	100,0

Tablo 4. Medeni Duruma Göre Çalışmaya Katılım Oranı

Tablo 4’de görüldüğü üzere, çalışmaya katılanların %69’unu evli, %25’ini ise bekar katılımcılar oluşturmaktadır. Kalan %6’lık veri ise kayıptır. Çalışmaya ağırlıklı olarak evli insanların katılmış olduğunu görmekteyiz.

		Sıklık	Yüzde
Geçerli	1	26	51,0
	2	17	33,3
	3	6	11,8
	4	2	3,9
	Toplam	51	100,0

Tablo 5. *Hane Halkındaki Ücretli Çalışan Sayısına Göre Çalışmaya Katılım Oranı*

Tablo 5’de görüldüğü gibi, çalışmaya katılanların %51’lik büyük bir kısmı, hane içinde yalnız 1 kişinin ücret karşılığı çalıştığını belirtmiştir. Geriye kalan %33’lük kısım hane içinde 2 kişinin, %11’lik kısım hane içinde 3 kişinin, %4’lük bir kısım ise hane içinde 4 kişinin ücret karşılığı çalıştığını bildirmiştir. Çalışmaya katılanların %51’lik büyük çoğunluğunda hane halkından yalnız bir kişinin çalışıyor olduğunu görüyoruz.

		Sıklık	Yüzde
Geçerli	Çalışan	16	31,4
	İşsiz	20	39,2
	Emekli	8	15,7
	Diğer	3	5,9
Kayıp	Veri	4	7,8
Toplam		51	100,0

Tablo 6. *Çalışma Durumuna Göre Çalışmaya Katılım Oranı*

Tablo 6’da görüldüğü üzere, çalışmaya katılanların %31’ini çalışan kesim, %39’unu ise işsiz kesim oluşturmaktadır. Katılımcıların %39’luk büyük çoğunluğunun işsiz olmasındaki sebep ağırlıklı olarak kadınlarla görüşme yapılmasından kaynaklanmaktadır. Geriye kalan %16’lık kısım ise emekli kesimden oluşmaktadır.

		Sıklık	Yüzde
Geçerli	2	5	9,8
	3	11	21,6
	4	24	47,1
	5	9	17,6
	6	2	3,9
	Toplam	51	100,0

Tablo 7. Hane Halkı Sayısına Göre Çalışmaya Katılım Oranı

Tablo 7’de görüldüğü gibi, çalışmaya katılanların %47’lik büyük çoğunluğu 4 kişilik bir aile sayısının olduğunu bildirmiştir. Geriye kalan %21’lik kısım hane halkı sayısını 3, %18’lik kısım 5, %10’luk kısım ise 2 kişiden oluştuğunu belirtmiştir. Çalışmaya katılanların büyük çoğunluğunun 4 kişilik bir hane sayısı olduğunu görmekteyiz.

		Sıklık	Yüzde
Geçerli	Okuryazar değil	1	2,0
	İlköğretim	4	7,8
	Ortaöğretim	5	9,8
	Lise	16	31,4
	Üniversite	15	29,4
Kayıp	Veri	10	19,6
	Toplam	51	100,0

Tablo 8. Eğitim Düzeyine Göre Çalışmaya Katılım Oranı

Tablo 8’de görüldüğü üzere, çalışmaya katılanların büyük çoğunluğunu lise mezunları oluşturmaktadır (%31,4). Ayrıca çalışmaya katılanların %30’unu üniversite mezunları, %10’unu ortaöğretim mezunları oluşturmaktadır. Çalışmaya katılanların %20’lik kısmı ise eğitim durumunu belirtmemiştir. Çalışmaya katılan kişilerin %61’lik kısmının lise ve üzeri düzeyde öğrenim görmüş kişiler olduğu tespit edilmiştir. Geriye kalan %20’lik kısmının ise; ortaöğretim ve altı düzeyde öğrenim görmüş kişiler olduğu tespit edilmiştir.

		Sıklık	Yüzde
Geçerli	500-1000	1	2,0
	1001-2000	21	41,2
	2001-3000	16	31,4
	3001-4000	2	3,9
	4001-5000	1	2,0
	5001-6000	1	2,0
	6001-7000	1	2,0
	7001 ve üzeri	1	2,0
Kayıp	Veri	7	13,7
Toplam		51	100,0

Tablo 9. *Gelir Düzeyine Göre Çalışmaya Katılım Oranı*

Tablo 9’da çalışmaya katılan kişilerin gelir durumları yer almaktadır. Çalışmaya katılan kişilerin %41’lik büyük çoğunluğunun 1000-2000 TL arasında geliri olduğunu görmekteyiz. Bunun sebebi hane içinde yalnızca bir kişinin ücret karşılığı çalışıyor olmasıdır. Geriye kalan 31’lik kısım 2000-3000 arasında geliri olduğunu belirtmiştir. Çalışmaya katılan %14’lük bir kısım ise; gelirlerini belirtmek istememişlerdir.

		Sıklık	Yüzde
Geçerli	Kendimize aitti	41	80,4
	Kiracıydık	10	19,6
	Toplam	51	100,0

Tablo 10. *Katılımcıların Mülkiyet Sahiplik Durumu*

Sonuçlara göre; %80,4’lük dilim, daha önce oturdukları Dikmen vadi 4. ve 5 etaptaki evlerinin mülkiyetinin kendilerine ait olduğunu ifade etmişlerdir. Bunlar arsa tapusu olan veya tapu tahsis belgesi olan hak sahipleridir. Geriye kalan %19,6’lık kısım ise kiracı olup, dönüşüm sonrası hak sahibi değildir. Görüldüğü gibi, anket kapsamında görüşülenlerin büyük çoğunluğunu hak sahipleri oluşturmaktadır.

		Sıklık	Yüzde
Geçerli	Kendimiz yaptık	34	66,7
	Satın aldık	4	7,8
	Miras kaldı	6	11,8
	Diğer	3	5,9
Kayıp	Veri	4	7,8
Toplam		51	100,0

Tablo 11. *Katılımcıların Mülkiyet Edinme Biçimleri*

Sonuçlara göre; çalışmaya katılan eski yerleşimcilerin mülkiyet edinme biçimlerine baktığımızda, %66,7'si evlerini kendilerinin yaptığını belirtmişlerdir. Geriye kalan %11,8'lik kısım anne-baba'dan miras kaldığını, %7,8'lik kısım ise, satın aldıklarını ifade etmişlerdir.

3.6.2 Katılımcıların Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Uygulamasına Yönelik Tutumlarına İlişkin Bulgular

Geçerli	Kesinlikle Katılıyorum	23	45,1
	Katılıyorum	17	33,3
	Kararsızım	6	11,8
	Katılmıyorum	3	5,9
	Kesinlikle Katılmıyorum	1	2,0
Kayıp	Veri	1	2,0
Toplam		51	100,0

Tablo 12. *Ankara Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi (DVKDP) sonrası vadi gecekonduları yıkılıp yerine lüks yapılar inşa edilmiştir ifadesine ilişkin sonuçlar*

Kentsel dönüşüm amacıyla gecekonduların yıkılıp lüks yapıların inşa edilmesi konusunda cevaplayanların %78'i bu duruma katılırken, %8'lik kısım ise bu duruma katılmamaktadır. Cevaplayanların kalan yüzdesi ise kararsız olanlar ve soruya yanıt vermeyenlerden oluşmaktadır.

		Sıklık	Yüzde
Geçerli	Yerinde İyileştirme	38	74,5
	Yer Açma	13	25,5
	Toplam	51	100,0

Tablo 13. *Ankara DVKDP 4. ve 5. Etap uygulamasında yerinde dönüşüm sağlanmamıştır ifadesine ilişkin sonuçlar*

Kentsel dönüşüm projesinde 4. ve 5. Etap uygulamasında karar mercii siz olsaydınız projeyi nasıl yönetirdiniz sorusuna verilen cevapların %75'i yerinde iyileştirme yapardım yönünde cevap verirken, %25'lik kısım ise yıkımı yaygınlaştırdım yönünde cevap vermiştir.

		Sıklık	Yüzde
Geçerli	Evet	2	3,9
	Hayır	49	96,1
	Toplam	51	100,0

Tablo 14. *Ankara DVKDP uygulamasına halkın katılımı sağlanmamıştır ifadesine ilişkin sonuçlar*

Kentsel dönüşüm projesine halkın katılımının sağlanması sorusuna verilen cevapların %96'sı hayır yönünde olurken, %4'lük kısım ise evet yönünde olmuştur. Cevaplayanların neredeyse tamamına yakını projede halkın katılımının olmadığı görüşünü savunmaktadır.

		Sıklık	Yüzde
Geçerli	Hayır	50	98,0
	Kararsızım	1	2,0
	Toplam	51	100,0

Tablo 15. *Ankara DVKDP kapsamında halka verilen bilgi yetersizdir ifadesine ilişkin sonuçlar*

Kentsel dönüşüm projesi kapsamında halka verilen bilginin yeterliliği sorusuna verilen cevapların %98'i hayır; yeterli olmamıştır yönünde olurken, %2'lik kısım ise evet; yeterli olmuştur yönünde olmuştur. Cevaplayanların neredeyse tamamına yakını projede halka verilen bilginin yetersiz olduğu görüşünü savunmaktadır.

		Sıklık	Yüzde
Geçerli	Görsel Medya	3	5,9
	Yazılı Medya	5	9,8
	Sosyal Medya	3	5,9
	Belediye	6	11,8
	Dernekler	6	11,8
	Yakın Çevre	26	51,0
	Diğer	2	3,9
	Toplam	51	100,0

Tablo 16. *Ankara DVKDP uygulamasına halk katılım araçlarından yararlanmamıştır ifadesine ilişkin sonuçlar*

Kentsel dönüşüm projesi kapsamında halka verilen bilgide yararlanılan araçlar sorusuna verilen cevapların %51'i yakın çevreden bilgi alınması olurken, %12'şerlik kısmı belediyeler ve derneklerden bilgi alınması olmuştur. Cevaplayanların neredeyse yarısı proje hakkındaki bilgiyi yakın çevresinden aldığı görüşünü savunmaktadır.

Tablo 17. Müstakil bir yaşamdan apartman hayatına geçişte yaşanan problemler ile yaş ve medeni durum arasında bir ilişki vardır ifadesine ilişkin sonuçlar

Yaş İle İlişki

		Geçiş Problemi		Toplam
		Evet	Hayır	
Yaş Grubu	20-40 Yaş arası	7	12	19
	41-60 yaş arası	14	2	16
	61 yaş ve üstü	4	3	7
Toplam		25	17	42

Çapraz tabloya bakıldığında, 14 kişi ile problem yaşama durumuna evet diyen 41-60 yaş grubu insanlar en yüksek cevap kitlesini oluşturmuştur. Yaş ile soruya verilen yanıtlar arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını test edebilmek için Ki-Kare testi kullanılır. Ki-kare testinde aşağıdaki hipotez test edilir;

H_0 : Yaş ile soruya verilen yanıtlar arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H_1 : Yaş ile soruya verilen yanıtlar arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Ki Kare Testi

	Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi (2 Yönlü)
PearsonKi-Kare	9,271	2	,010
LikelihoodRatio	10,066	2	,007
Linear-by-LinearAssociation	3,081	1	,079
Geçerli Gözlem Sayısı	42		

Pearson Ki-Kare bağımsızlık test sonucuna göre anlamlılık düzeyi 0.01 çıkmıştır. %95 güvenle, 0.01 değeri, p-Değer (0.05) yani olasılık değerinden küçüktür. Bu sonuca göre, H_0 hipotezi reddedilmektedir, yani yaş ile problem yaşama durumu arasında bir ilişki söz konusudur. İki değişken de kategorik olduğu için cevaplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratılıp yaratılmadığı durumuna bakılamamaktadır.

Anlamli bir iliŒki bulunan bu analizde soru ile yaŒ grubunun korelasyon tablosu aŒađıda verilmiŒtir.

Korelasyonlar

			GeçiŒ_Problem	Yas_Grup
Spearman'srho	GeçiŒ Problemi	Korelasyon Katsayısı	1,000	-,319
		Anamlılık Düzeyi (2 Yönlü)	.	,039
		N	51	42
YaŒ Grubu	YaŒ Grubu	Korelasyon Katsayısı	-,319*	1,000
		Anamlılık Düzeyi (2 Yönlü)	,039	.
		N	42	42

Normal dağılımdan gelen veriler olmadığı için non-parametrik bir test olan Spearman Korelasyon testi kullanılır. %95 güvenle, 0.039 değeri, p-Değer (0.050) yani olasılık değerinden küçüktür ve bu nedenle H_0 reddedilir yani aralarında anlamlı bir korelasyon vardır. Aralarındaki korelasyon değerisi ise -0.319'dur. Bu durum aralarında negatif bir iliŒki yaŒandığını göstermektedir. Yani yaŒ arttıkça problem yaŒama artmaktadır.

Medeni Durum ile İliŒki

Medeni durum ile soruya verilen yanıtlar arasında anlamlı bir iliŒki olup olmadığını test edebilmek için Ki-Kare testi kullanılır. Ki-kare testinde aŒađıdaki hipotez test edilir;

H_0 : Medeni durum ile soruya verilen yanıtlar arasında anlamlı bir iliŒki yoktur.

H_1 : Medeni durum ile soruya verilen yanıtlar arasında anlamlı bir iliŒki vardır.

Ki Kare Testi

	Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi (2 Yönlü)	Anlamlılık Düzeyi (2 Yönlü)	Anlamlılık Düzeyi (Tek Yönlü)
Pearson Ki-Kare	1,517	1	,218		
Continuity Correction	,809	1	,368		
Likelihood Ratio	1,495	1	,221		
Fisher's Exact Test				,321	,184
Linear-by-Linear Association	1,485	1	,223		
GeçerliGözlem Sayısı	48				

Fisher Exact Test, 2x2 kategorik verilerin arasında meydana gelen ilişkinin anlamlılığını test etmektedir. Bu analizde de 2 değişkenin 2'li kategorik yapısı olduğundan bu testten yararlanılmıştır. Fisher Exact Test sonucuna göre anlamlılık düzeyi 0.321 çıkmıştır. %95 güvenle, 0.212 değeri, p-Değer (0.05) yani olasılık değerinden büyüktür. Bu sonuca göre, H_0 hipotezi reddedilmemektedir, yani medeni durum ile apartman hayatına geçişte yaşanan problemler arasında bir ilişki söz konusu değildir. İki değişken de kategorik olduğu için cevaplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratılıp yaratılmadığı durumuna bakılamamaktadır.

		Sıklık	Yüzde
Geçerli	Evet	14	42,4
	Hayır	16	48,5
	Kararsızım	2	6,1
Kayıp	Veri	1	3,0
Toplam		33	100,0

Tablo 18. DVKDP sonrasında eski yerleşimcilerin tüketim alışkanlıklarında değişim yaşanmasına ilişkin sonuçlar

Kentsel dönüşüm amacıyla tüketim alışkanlıklarında değişim yaşanıp yaşanmadığı konusunda cevaplayanların %42'si değişim yaşandığını savunurken, %49'luk kısım ise bir değişim yaşanmadığını savunmaktadır. Cevaplayanların kalan yüzdesi ise kararsız olanlar ve soruya yanıt vermeyenlerden oluşmaktadır.

Tablo 19. *Katılımcıların müstakil bir hayattan apartman hayatına geçişle birlikte hane içinde yaşanan değişime verilen cevapları*

Oturma Takımı

		Sıklık	Yüzde
Geçerli	İşaretlememiş	19	37,3
	İşaretlemiş	32	62,7
	Toplam	51	100,0

Katılımcıların %62,7'si yeni eve geçişte oturma takımını değiştirdiğini, geriye kalan %37,3'lük kısmı ise oturma takımında bir değişiklik yapmadığını belirtmiştir.

Beyaz Eşya

		Sıklık	Yüzde
Geçerli	İşaretlememiş	21	41,2
	İşaretlemiş	30	58,8
	Toplam	51	100,0

Katılımcıların %58,8'lik kısmı yeni eve geçişte beyaz eşyada yani buzdolabı, bulaşık makinası, çamaşır makinası gibi ürünlerde değişikliğe gidildiğini, geriye kalan %41,2'lik kısım ise beyaz eşyalarda bir değişikliğe gidilmediğini belirtmiştir.

Halı

		Sıklık	Yüzde
Geçerli	İşaretlememiş	21	41,2
	İşaretlemiş	30	58,8
	Toplam	51	100,0

Katılımcıların %58,8'i yeni eve geçişle birlikte halılarını değiştirdiklerini, geriye kalan %41,2'si ise halılarda bir değişiklik yapmadıklarını ifade etmişlerdir.

Yatak Odası Takımı

		Sıklık	Yüzde
Geçerli	İşaretlememiş	27	52,9
	İşaretlemiş	24	47,1
	Toplam	51	100,0

Katılımcıların %47,1'i yeni eve geçişte yatak odası takımında değişikliğe gidildiğini, geriye kalan %52,9'u ise yatak odası takımında bir değişikliğe gidilmediğini belirtmiştir.

Çocuk Odası Takımı

		Sıklık	Yüzde
Geçerli	İşaretlememiş	37	72,5
	İşaretlemiş	14	27,5
	Toplam	51	100,0

Katılımcıların %27,5'i yeni eve geçişte çocuk odası takımında değişikliğe gidildiğini, geriye kalan %72,5'i ise çocuk odası takımında bir değişikliğe gidilmediğini belirtmiştir.

Mutfak Eşyaları

		Sıklık	Yüzde
Geçerli	İşaretlememiş	26	51,0
	İşaretlemiş	25	49,0
	Toplam	51	100,0

Katılımcıların %49'luk kısmı yeni eve geçişte mutfak eşyalarında değişikliğe gidildiğini, geriye kalan %51'lik kısmı ise mutfak eşyalarında değişikliğe gidilmediğini belirtmiştir.

Yemek Odası

	Sıklık	Yüzde
Geçerli İşaretlememiş	29	56,9
İşaretlemiş	22	43,1
Toplam	51	100,0

Katılımcıların %43,1'i yeni eve geçişte yemek odası takımında değişikliğe gidildiğini, geriye kalan %56,9'u ise yemek odası takımında bir değişikliğe gidilmediğini belirtmiştir.

Tv

	Sıklık	Yüzde
Geçerli İşaretlememiş	26	51,0
İşaretlemiş	25	49,0
Toplam	51	100,0

Katılımcıların %49'u yeni eve geçişte televizyon ve tv ünitesinde değişikliğe gidildiğini, geriye kalan %51'i ise televizyon ve tv ünitesinde bir değişikliğe gidilmediğini belirtmiştir.

Çalışmaya katılanların çoğunluğu, gecekondan apartman hayatına geçişle birlikte eşyalarda değişiklik yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bu değişiklikler; eksik bulunan eşyalar bulaşık makinası vb. ya da yenilenmek istenen eşyalardan oluşmaktadır.

Tablo 20. *Ankara DVKDP 4. ve 5. etap uygulaması kapsamında eski yerleşimcilerin yaşam kalitesinde bir yükselme olduğu görüşü ile aylık gelir ortalaması ve cinsiyet arasında bir ilişki vardır ifadesine ilişkin sonuçlar*

Yaşam kalitesinde yükselme düzeyi verisi likert ölçekli (1-5) bir veri seti olduğu için ilişki testlerini gerçekleştirmede ilk önce verinin normal dağılımdan gelip gelmediği araştırılmalıdır. Buna göre yapılacak testin parametrik olup olmayacağı belirlenmelidir. Normallik testinde aşağıdaki hipotez test edilir;

H₀: Veri normal dağılımdan gelmektedir.

H₁: Veri normal dağılımdan gelmemektedir.

Normallik Testi

	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	Serbestli k Derecesi	Anlamlılık k Düzeyi	İstatistik	Serbestli k Derecesi	Anlamlılık Düzeyi
Dikmen_Vadisi_Yaşam_Kalitesi	,326	50	,000	,828	50	,000

ShapiroWilk normallik testi sonuçlarına göre, anlamlılık düzeyi 0.00 çıkmıştır. %95 güvenle, 0.00 değeri, p-Değer (0.05) yani olasılık değerinden küçüktür. Bu sonuca göre, H₀ hipotezi reddedilmektedir, yani proje ile yaşam kalitesinde yükselme üzerine görüş verisi normalden gelmemektedir. Bu nedenle, uygulanacak testler parametrik olmayan testler olacaktır.

Aylık Gelir İle İlişki

Tanımsal İstatistikler

	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata
1000-2000 TL	22	2,73	1,032	,220
2001-3000 TL	16	2,00	,816	,204
3001 TL ve üzeri	6	3,67	,816	,333
Toplam	44	2,59	1,064	,160

Yaşam kalitesinde yükselme görüşleri “kesinlikle katılmıyorum” dan “kesinlikle katılıyorum” a 1’den 5’e kadar numaralandırılarak likert ölçekli yapıya dönüştürülmüştür.

Tanımsal istatistiklere bakıldığında, 1000-2000 TL gelire sahip kişiler yaşam kalitesinde yükselme konusunda kararsızken, 2000-3000 TL gelire sahip kişiler bu konuda katılmamakta ve 3000 TL ve üzeri kişiler ise buna katıldıkları görüşünü dile

getirmişlerdir. Bu durum farklı aylık gelir gruplarındaki kişilerin yaşam kalitesinde meydana gelen yükselme konusunda genel olarak kararsız olduklarını göstermektedir. Ancak farklı gelir seviyelerinde çok farklı görüşler açığa çıkmıştır. Yaşam kalitesinde yükselme görüşlerinin farklı aylık gelir gruplarına göre farklılık gösterip göstermediği normalden gelmeyen veriler için kullanılan, parametrik olmayan, yöntemlerden Kruskal-Wallis testi kullanılarak test edilir. Aylık gelir değişkeni 3 kategorili bir değişken olduğu için kullanılacak test Kruskal-Wallis testi olacaktır. Buna göre hipotez aşağıdaki gibi şekillenecektir;

H_0 : Yaşam kalitesinde yükselme görüşleri aylık gelir gruplarına göre farklılık göstermemektedir.

H_1 : Aylık gelir gruplarından en az birinin yaşam kalitesinde yükselme görüşü farklılık göstermektedir.

Sıralar

	Gelir Grubu	N	Ortalama Sıra
Dikmen Vadisi Halkı Yaşam Kalitesi	1000-2000 TL	22	24,14
	2001-3000 TL	16	15,81
	3001 TL ve üzeri	6	34,33
	Toplam	44	

Kruskal-Wallis testi numerik sıra değerlerini baz alarak analizleri gerçekleştirir. Aylık gelir gruplarına göre ortalama sıra değerleri yukarıda verilmiştir.

Test İstatistikleri

	Dikmen Vadisi Halkı Yaşam Kalitesi
Ki-Kare	11,221
Serbestlik Derecesi	2
Asymp. Sig.	,004

Kruskal-Wallis test sonuçlarına göre, anlamlılık düzeyi 0,004 çıkmıştır. %95 güvenle, 0.004 değeri, p-Değer (0.05) yani olasılık değerinden küçüktür. Bu sonuca göre, H_0 hipotezi reddedilmektedir, yani farklı aylık gelir gruplarına göre yaşam kalitesinde yükselme olduğu görüşleri konusunda anlamlı bir farklılık görülmektedir. Bu durum, kişilerin yaşam kalitesinde yükselme konusundaki görüş ortalamalarına da yansımıştır.

Cinsiyet ile İlişki

Yaşam kalitesinde yükselme görüşleri “kesinlikle katılmıyorum”dan “kesinlikle katılıyorum”a 1’den 5’e kadar numaralandırılarak likert ölçekli yapıya dönüştürülmüştür.

Tanımsal istatistiklere bakıldığında, erkeklerin ve kadınların yaşam kalitesinde yükselme üzerine görüşü “kararsızım” yönünde olmuştur. Bu durum farklı cinsiyet gruplarındaki kişilerin yaşam kalitesinde yükselme görüşünde kararsız olduklarını göstermektedir. Yaşam kalitesinde yükselme görüşlerinin farklı cinsiyet gruplarına göre farklılık gösterip göstermediği normalden gelmeyen veriler için kullanılan, parametrik olmayan, yöntemlerden Mann-Whitney testi kullanılarak test edilir. Mann-Whitney, parametrik olmayan veri setlerinde 2 kategoriye sahip değişkenlerin numerik kıyaslamalarında kullanılır. Cinsiyet değişkeni 2 kategorili bir değişken olduğu için kullanılacak test Mann-Whitney testi olacaktır. Buna göre hipotez aşağıdaki gibi şekillenecektir;

H_0 : Yaşam kalitesinde yükselme görüşleri cinsiyet gruplarına göre farklılık göstermemektedir.

H_1 : Yaşam kalitesinde yükselme görüşleri cinsiyet gruplarına göre farklılık göstermemektedir.

Sıralar

	Cinsiyet	N	Ortalama Sıra	Sıra Toplamı
Dikmen Vadisi Halkı Yaşam Kalitesi	Erkek	16	25,06	401,00
	Kadın	29	21,86	634,00
	Toplam	45		

Mann-Whitney testi numerik sıra değerlerini baz alarak analizleri gerçekleştirir. Cinsiyet gruplarına göre ortalama sıra değerleri yukarıda verilmiştir.

Test İstatistikleri

	Dikmen Vadisi Halkı Yaşam Kalitesi
Mann-Whitney U	199,000
Wilcoxon W	634,000
Z	-,868
Anlamlılık Düzeyi (2-tailed)	,385

Mann-Whitney test sonuçlarına göre, anlamlılık düzeyi 0,385 çıkmıştır. %95 güvenle, 0.385 değeri, p-Değer (0.05) yani olasılık değerinden büyüktür. Bu sonuca göre, H_0 hipotezi reddedilmemektedir, yani farklı cinsiyet gruplarına göre yaşam kalitesinde yükselme olduğu görüşleri konusunda anlamlı bir farklılık görülmemektedir.

		Sıklık	Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılıyorum	20	39,2
	Katılıyorum	23	45,1
	Kararsızım	2	3,9
	Katılmıyorum	5	9,8
Kayıp	Veri	1	2,0
Toplam		51	100,0

Tablo 21. Ankara DVKDP 4. ve 5. Etap uygulaması sonrası bölgedeki sosyo-kültürel yapı değişmiştir ifadesine ilişkin sonuçlar

Kentsel dönüşüm proje uygulaması ile sosyo-kültürel yapının değişmesine dönük olarak verilen cevapların yaklaşık %86'sı bu duruma "katılıyorum" yönünde olurken, yalnızca %10'luk kısım için "katılmıyorum" yönünde olmuştur. Yaklaşık %4'lk kısım ise bu yargıyla alakalı kararsız kalmıştır.

		Sıklık	Yüzde
Geçerli	Evet	36	70,6
	Hayır	10	19,6
	Kararsızım	4	7,8
Kayıp	Veri	1	2,0
Toplam		51	100,0

Tablo 22. *Eski Yerleşimcilerin müstakil yaşama geri dönme isteğine ilişkin sonuçlar*

Kentsel dönüşüm projesinde halkın müstakil yaşama geri dönme isteğine dönük olarak katılımcıların %71'i müstakil yaşama geri dönmek isterken, %20'lik kısım ise müstakil yaşama geri dönmeyi düşünmemektedir. Cevaplayanların kalan yüzdesi ise kararsız olanlar ve soruya yanıt vermeyenlerden oluşmaktadır.

		Sıklık	Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	1	2,0
	Katılmıyorum	3	5,9
	Kararsızım	6	11,8
	Katılıyorum	17	33,3
	Kesinlikle Katılıyorum	23	45,1
Kayıp	Veri	1	2,0
Toplam		51	100,0

Tablo 23. *Ankara DVKDP uygulaması hak sahiplerine konut ihtiyacını karşılamaktan ziyade lüks konut ihtiyacını karşılamaya dönük bir proje olmuştur ifadesine ilişkin sonuçlar*

Kentsel dönüşüm proje uygulamasının konut ihtiyacını karşılamaktan ziyade lüks konut ihtiyacını karşılamaya dönük olduğu sorusuna verilen cevapların yaklaşık %78'i bu duruma "katılıyorum" yönünde olurken, yalnızca %8'lik kısım için "katılmıyorum" yönünde olmuştur. Yaklaşık %12'lik kısım ise bu yargıyla alakalı kararsız kalmıştır.

		Sıklık	Yüzde
Geçerli	Evet	39	76,5
	Hayır	6	11,8
	Kararsızım	5	9,8
Kayıp	Veri	1	2,0
Toplam		51	100,0

Tablo 24. *Ankara DVKDP uygulaması belirli bir azınlığa fayda sağlamıştır ifadesine ilişkin sonuçlar*

Kentsel dönüşüm proje uygulamasının yalnızca belirli bir azınlığa fayda sağladığı sorusuna verilen cevapların yaklaşık %77’si “evet” yönünde olurken, yalnızca %12’lik kısım için “hayır” yönünde olmuştur. Yaklaşık %10’luk kısım ise bu soruyla alakalı kararsız kalmıştır.

		Sıklık	Yüzde
Geçerli	Evet	4	7,8
	Hayır	41	80,4
	Kararsızım	6	11,8
Toplam		51	100,0

Tablo 25. *Ankara DVKDP 4. ve 5. Etap uygulaması ile yerine getirilmesi planlanan amaçlar yerine getirilmemiştir ifadesine ilişkin sonuçlar*

Kentsel dönüşüm projesinde 4. ve 5. Etap uygulaması ile yerine getirilmesi planlanan amaçların yerine getirilme durumu sorusuna verilen cevapların %80’i “hayır” yönünde olurken, yalnızca %8’lik kısım için “evet” yönünde olmuştur. Yaklaşık %12’lik kısım ise bu durumla alakalı kararsız kalmıştır.

Tablo 26. *Ankara DVKDP uygulamasına ilişkin, hak sahiplerinin ve kiracıların memnuniyet seviyesinin düşük olması cinsiyet ve aylık gelir ortalaması ile ilişkilidir ifadesine ilişkin sonuçlar*

Memnuniyet düzeyi verisi 1’den 10’a kadar numaralandırılmış nümerik bir veri seti olduğu için ilişki testlerini gerçekleştirmede ilk önce verinin normal dağılımdan

gelip gelmediği araştırılmalıdır. Buna göre yapılacak testin parametrik olup olmayacağı belirlenmelidir.

Normallik testinde aşağıdaki hipotez test edilir;

H_0 : Veri normal dağılımdan gelmektedir.

H_1 : Veri normal dağılımdan gelmemektedir.

Normallik Testi

	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi	İstatistik	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi
Memnuniyet	,239	49	,000	,840	49	,000

ShapiroWilk normallik testi sonuçlarına göre, anlamlılık düzeyi 0.00 çıkmıştır. %95 güvenle, 0.00 değeri, p-Değer (0.05) yani olasılık değerinden küçüktür. Bu sonuca göre, H_0 hipotezi reddedilmektedir, yani memnuniyet düzeyi verisi normalden gelmemektedir. Bu nedenle, uygulanacak testler parametrik olmayan testler olacaktır.

Cinsiyet İle İlişki

Grup İstatistikleri

	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata Ortalaması
Memnuniyet	Erkek	16	4,44	2,683	,671
	Kadın	29	2,59	2,244	,417

Tanımsal istatistiklere bakıldığında, erkeklerin memnuniyet puanı 10 üzerinden yaklaşık 4.5 çıkarken, kadınların ortalaması 2.5 çıkmıştır. Erkeklerin proje konusundaki memnuniyeti kadınlara göre biraz daha yüksektir. Ancak bu durum farklı cinsiyet gruplarındaki kişilerin kentsel dönüşüm projesi konusunda oldukça memnuniyetsiz olduğunu göstermektedir. Memnuniyet düzeylerinin cinsiyet gruplarına göre farklılık gösterip göstermediği normalden gelmeyen veriler için kullanılan, 2 kategoriye özel

değişkenlerden ve parametrik olmayan yöntemlerden Mann-Whitney testi kullanılarak test edilir. Buna göre hipotez aşağıdaki gibi şekillenecektir;

H_0 : Memnuniyet düzeyi skorları cinsiyet gruplarına göre farklılık göstermemektedir.

H_1 : Memnuniyet düzeyi skorları cinsiyet gruplarına göre farklılık göstermektedir.

Test İstatistikleri

	Memnuniyet
Mann-Whitney U	128,500
Wilcoxon W	563,500
Z	-2,514
Anlamlılık Düzeyi (2-tailed)	,012

Mann-Whitney test sonuçlarına göre, anlamlılık düzeyi 0,012 çıkmıştır. %95 güvenle, 0.012 değeri, p-Değer (0.050) yani olasılık değerinden küçüktür. Bu sonuca göre, H_0 hipotezi reddedilmektedir, yani farklı cinsiyet gruplarına göre memnuniyet düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir. Ortalama istatistikleri de bu kanıyı destekler niteliktedir.

Aylık Gelir Ortalaması ile İlişki

Tanımsal İstatistikler

	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata
1000-2000	21	2,90	2,448	,534
2001-3000	16	2,56	2,308	,577
3001-4000	1	1,00	.	.
4001-5000	1	5,00	.	.
5001-6000	1	5,00	.	.
6001-7000	1	3,00	.	.
7001 ve üzeri	1	7,00	.	.
Toplam	42	2,93	2,373	,366

Tanımsal istatistiklere bakıldığında, 1000-2000 TL gelir ile 2000-3000 TL gelire sahip kişilerin memnuniyet düzeyleri 10 üzerinden yaklaşık 3 iken, diğer gelir grubundaki kişilerin gözlem değerleri yalnızca birer adet olduğundan, o kişilerin memnuniyet düzeyleri çok fazla dikkate alınmamaktadır. Bu nedenle, doğru sonuçların alınabilmesi için gelir grubu 3 kategoriye ayrılmıştır. Bu kategoriler; 1000-2000 TL, 2000-3000 TL ve 3000 TL ve üzeri şeklinde oluşturulmuştur.

Yeni oluşan gruplara göre tanımsal istatistikler aşağıda verilmiştir;

Tanımsal İstatistikler

	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata
1000-2000 TL	21	2,90	2,448	,534
2001-3000 TL	16	2,56	2,308	,577
3001 TL ve üzeri	5	4,20	2,280	1,020
Toplam	42	2,93	2,373	,366

Tanımsal istatistiklere tekrar bakıldığında, 1000-2000 TL gelir ile 2000-3000 TL gelire sahip kişilerin memnuniyet düzeyleri 10 üzerinden yaklaşık 3 iken, diğer gelir grubundaki kişilerin memnuniyet ortalaması 4 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum farklı gelir gruplarındaki kişilerin kentsel dönüşüm projesi konusunda oldukça memnuniyetsiz olduğunu göstermektedir. Memnuniyet düzeylerinin gelir gruplarına

göre farklılık gösterip göstermediği normalden gelmeyen veriler için kullanılan, parametrik olmayan, yöntemlerden Kruskal-Wallis testleri kullanılarak test edilir. Gelir değişkeni 3 kategorili bir değişken olduğu için kullanılacak test Kruskal-Wallis testi olacaktır. Buna göre hipotez aşağıdaki gibi şekillenecektir;

H₀: Memnuniyet düzeyi skorları gelir gruplarına göre farklılık göstermemektedir.

H₁: Gelir gruplarından en az birinin memnuniyet skoru farklılık göstermektedir.

Sıralar

	Gelir	N	Ortalama Sıra
Memnuniyet	1000-2000 TL	21	21,29
	2001-3000 TL	16	19,53
	3001 TL ve üzeri	5	28,70
	Toplam	42	

Kruskal-Wallis testi numerik sıra değerlerini baz alarak analizleri gerçekleştirir. Gelir gruplarına göre ortalama sıra değerleri yukarıda verilmiştir.

Test İstatistikleri

	Memnuniyet
Ki-Kare	2,341
Serbestlik Derecesi	2
Asymp. Sig.	,310

Kruskal-Wallis test sonuçlarına göre, anlamlılık düzeyi 0,310 çıkmıştır. %95 güvenle, 0.310 değeri, p-Değer (0.05) yani olasılık değerinden büyüktür. Bu sonuca göre, H₀ hipotezi reddedilmemektedir, yani farklı gelir gruplarına göre memnuniyet düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir.

		Sıklık	Yüzde
Geçerli	Satacağım	25	49,0
	Oturacağım	15	29,4
	Kiraya Vereceğim	6	11,8
Kayıp	Veri	5	9,8
Toplam		51	100,0

Tablo 27. Ankara DVKDP sonrası hak sahiplerinin edinilecek konuta dair planlarına ilişkin sonuçlar

Kentsel dönüşüm projesi sonrası evlerin değerlendirilmesi sorusuna verilen cevapların %49'u "evimi satacağım" yönünde olurken, cevapların yaklaşık %30'u "yine evimde oturacağım" şeklinde olmuştur. Cevaplayanların yalnızca %12'lik kısmı ise "kiraya vereceğim" şeklinde görüş bildirmiştir.

Tablo 28. Eski yerleşimcilerin Dikmen bölgesiyle olan aidiyet ilişkisi, medeni durum ve yaş ile ilişkilidir ifadesine ilişkin sonuçlar

Dikmen bölgesinden ayrılma düzeyi verisi likert ölçekli (1-5) bir veri seti olduğu için ilişki testlerini gerçekleştirmede ilk önce verinin normal dağılımdan gelip gelmediği araştırılmalıdır. Buna göre yapılacak testin parametrik olup olmayacağı belirlenmelidir.

Normallik testinde aşağıdaki hipotez test edilir;

H_0 : Veri normal dağılımdan gelmektedir.

H_1 : Veri normal dağılımdan gelmemektedir.

Normallik Testi

	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi	İstatistik	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi
Dikmen Bölgesi Tercih	,238	51	,000	,835	51	,000

ShapiroWilk normallik testi sonuçlarına göre, anlamlılık düzeyi 0.00 çıkmıştır. %95 güvenle, 0.00 değeri, p-Değer (0.05) yani olasılık değerinden küçüktür. Bu sonuca göre, H_0 hipotezi reddedilmektedir, yani Dikmen bölgesini tercih etme verisi normalden gelmemektedir. Bu nedenle, uygulanacak testler parametrik olmayan testler olacaktır.

Medeni Durum ile İlişki

		Dikmen Bölgesi Aidiyet İlişkisi					Toplam
		Kesinlikle Ayrılmam	Ayrılmam m	Kararsız m	Ayrılmam m	Kesinlikle Ayrılmam	
Medeni Durum	Evli	16	12	3	2	2	35
	Bekar	2	3	4	3	1	13
Toplam		18	15	7	5	3	48

Çapraz tabloya bakıldığında, 16 kişi ile Dikmen'den kesinlikle ayrılmam diyen evli insanlar en yüksek cevap kitlesini oluşturmuştur. Medeni durum ile soruya verilen yanıtlar arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını test edebilmek için Ki-Kare testi kullanılır. Ki-kare testinde aşağıdaki hipotez test edilir;

H_0 : Medeni durum ile soruya verilen yanıtlar arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H_1 : Medeni durum ile soruya verilen yanıtlar arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Ki Kare Testi

	Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi (2 Yönlü)
PearsonKi-Kare	8,712	4	,069
LikelihoodRatio	8,392	4	,078
Linear-by-LinearAssociation	5,475	1	,019
Geçerli Gözlem Sayısı	48		

Pearson Ki-Kare bağımsızlık test sonucuna göre anlamlılık düzeyi 0.069 çıkmıştır. %90 güvenle, 0.069 değeri, olasılık değeri yani p-Değer (0.1)'den küçüktür. Bu sonuca göre, H_0 hipotezi reddedilir, yani medeni durum ile Dikmen bölgesini tercih etme arasında bir ilişki söz konusudur.

Grup İstatistikleri

	Medeni_Durum	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata Ortalaması
Dikmen_Tercih	Evli	35	1,91	1,147	,194
	Bekar	13	2,85	1,214	,337

Dikmen'i tercih etme görüşleri, "kesinlikle ayrılmam" dan "kesinlikle ayrılıyorum" a 1'den 5'e kadar numaralandırılarak likert ölçekli yapıya dönüştürülmüştür.

Tanımsal istatistiklere bakıldığında, evlilerin görüşü, ayrılmam yönünde olurken, bekar kişilerin görüşü ise kararsızım olmuştur. Dikmen tercihi iki farklı medeni duruma göre farklılık gösterip göstermediği normalden gelmeyen veriler için kullanılan, parametrik olmayan, yöntemlerden Mann-Whitney kullanılarak test edilir. Mann-Whitney, parametrik olmayan veri setlerinde 2 kategoriye sahip değişkenlerin numerik kıyaslamalarında kullanılır. Medeni durum değişkeni 2 kategorili bir değişken olduğu için kullanılacak test Mann-Whitney testi olacaktır. Buna göre hipotez aşağıdaki gibi şekillenecektir;

H_0 : Dikmen'i tercih etme medeni duruma göre farklılık göstermemektedir.

H_1 : Dikmen'i tercih etme medeni duruma göre farklılık göstermektedir.

Sıralar

	Medeni_Durum	N	Ortalama Sıra	Sıra Toplamı
Dikmen_Tercih	Evli	35	21,57	755,00
	Bekar	13	32,38	421,00
	Toplam	48		

Mann-Whitney testi numerik sıra değerlerini baz alarak analizleri gerçekleştirir. Medeni duruma göre ortalama sıra değerleri yukarıda verilmiştir.

Test İstatistikleri

	Dikmen_Tercih
Mann-Whitney U	125,000
Wilcoxon W	755,000
Z	-2,489
Anlamlılık Düzeyi (2-tailed)	,013

Mann-Whitneytest sonuçlarına göre, anlamlılık düzeyi 0,013 çıkmıştır. %95 güvenle, 0.013 değeri, p-Değer (0.050) yani olasılık değerinden kktr. Bu sonuca göre, H_0 hipotezi reddedilmektedir, yani farklı medeni duruma göre Dikmen'i tercih etme görüşleri arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir. Bu durum tercih ortalamalarına da rastlamıştır.

Yaş ile İlişki

Yaş ile soruya verilen yanıtlar arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını test edebilmek için Ki-Kare testi kullanılır. Ki-kare testinde aşağıdaki hipotez test edilir;

H_0 : Yaş ile soruya verilen yanıtlar arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H_1 : Yaş ile soruya verilen yanıtlar arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Ki Kare Testi

	Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi (2 Yönlü)
Pearson Ki-Kare	9,735	8	,284
Likelihood Ratio	11,085	8	,197
Linear-by-Linear Association	4,091	1	,043
Geçerli Gözlem Sayısı	42		

Pearson Ki-Kare bağımsızlık test sonucuna göre anlamlılık düzeyi 0.284 çıkmıştır. %95 güvenle, 0.284 değeri, olasılık değeri yani p-Değer (0.05)'dan büyüktür. Bu sonuca göre, H_0 hipotezi reddedilmez, yani yaş ile Dikmen bölgesini tercih etme arasında bir ilişki söz konusu değildir.

		Sıklık	Yüzde
Geçerli	Demografi - Kültür Boyutlu Tanım ¹⁶²	18	35,3
	Ekonomi- Emlak Boyutlu Tanım ¹⁶³	17	33,3
	Her ikisi de	16	31,4
	Toplam	51	100,0

Tablo 29. *Eski Yerleşimcilerin kentsel dönüşümü nasıl değerlendirdiğine ilişkin sonuçlar*

Çalışmaya katılanların kentsel dönüşüm tanımı için tercih ettiği seçenekler genellenerek iki kategoriye ayrılmıştır. Bunlar demografi - kültür boyutlu tanım ve ekonomi- emlak boyutlu tanımdır. Bu kategorilerin içersinde yer alan kentsel dönüşüm ilişkili tanımlamalara dipnotta yer verilmiştir. Katılımcıların %35'i kentsel dönüşümü tanımlarken, demografi kültürel boyutlu tanımlamaları tercih etmiş, %33'ü ekonomi boyutlu tanımdan yana tercihinin kullanmıştır. Cevaplayanların %31'i ise kentsel dönüşümün hem demografi-kültürel hem de ekonomi-emlak boyutlu tanımını tercih etmiştir.

¹⁶²(Demografi-Kültür boyutlu Tanım) :

- Plansız ve dağınık bir bölgeyi planlı ve programlı hale getiren bir kentsel yapılandırma
- Deprem riski vb. doğal afetlere karşı yapılan kentsel yapılandırma.
- Sosyal ve yeşil alanlara sahip yeni bir kentsel yapılandırma.
- Modern ve estetiğin ön plana çıktığı kentsel bir yapılandırma.
- Güven ve huzuru temin eden kentsel bir yapılandırma.
- İnşaat sektörünü kalkındırarak ülke ekonomisine katkı sağlayan bir kentsel yapılandırma.

¹⁶³(Ekonomi- Emlak Boyutlu Tanım) :

- Bir arazi rantı projesi olarak kentsel dönüşümü fırsata çevirme projesidir.
- Estetik açıdan çirkin, çok katlı ve pahalı bir kentsel yapılandırma.
- Yerellikten uzak, küresel ve piyasa ahlakına sahip kentsel bir yapılandırma
- Bölgelerin merkezleştirilip tüketim alanlarına dönüştürülen kentsel bir yapılandırma.
- Zenginlerin merkeze, yoksulların kentin çeperlerine itildiği kentsel bir yapılandırma.
- Mekân-İnsan sınırlamasına tabi, belirli toplumsal sınıfa hizmet eden kentsel bir yapılandırma.

3.7 Alan Araştırması Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Hipotez 1. Vadi gecekonduları yıkılıp Ankara Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi (DVKDP) sonrası yerine lüks yapılar inşa edilmiştir.

Kentsel dönüşüm uygulaması ile ilgili uygulanan ‘‘Likert Tipi’’, tutum ölçeğine göre, (Tablo 12. İlgili Proje Sonrası Vadi Gecekonduları Yıkılıp Yerine Lüks Yapılar İnşa Edilmiştir İfadesine İlişkin Sonuçlar)

Elde edilen bulgular ışığında, katılımcıların büyük çoğunluğu DVKDP’nin lüks konut ihtiyacına dönük bir proje olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmada belirlenen hipotez doğrulanmıştır.

Hipotez 2. Müstakil bir yaşamdan Ankara Dikmen Vadi Kentsel Dönüşüm Proje Uygulaması sonrası apartman hayatına geçişte yaşanan problemler ile yaş arasında bir ilişki vardır.

Alan araştırmasının Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Uygulamasına yönelik tutumlarına ilişkin bulgular kapsamında sorulan sorularda (16. Soru) (Tablo 17. Müstakil bir yaşamdan apartman hayatına geçişte yaşanan problemler ile yaş arasında bir ilişki vardır ifadesine ilişkin sonuçlar) elde edilen bulgular; katılımcıların büyük çoğunluğunun apartman hayatına uyum sağlamada sorun yaşadığını, özellikle katılımcıların yaşları arttıkça bu sorun yaşamının çok daha belirgin yaşandığını göstermektedir. Çalışmada belirlenen hipotez doğrulanmıştır.

Hipotez 3. Halkın katılımı Ankara DVKDP uygulamasına sağlanmamıştır.

Alan araştırmasının Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Uygulamasına yönelik tutumlarına ilişkin bulgular kapsamında sorulan sorularda (29. Soru) (Tablo 14. Ankara DVKDP uygulamasına halkın katılımı sağlanmamıştır ifadesine ilişkin sonuçlar) elde edilen bulgularda katılımcıların %96’sı projede halkın katılımının sağlanmadığı görüşünü savunmaktadır. Çalışmada belirlenen hipotez doğrulanmıştır.

Hipotez 4. Halka verilen bilgi Ankara DVKDP kapsamında yetersizdir.

Kentsel dönüşüm uygulaması ilgili uygulanan ‘‘Likert Tipi’’, tutum ölçeğine göre, (Tablo 15. Ankara DVKDP kapsamında halka verilen bilgi yetersizdir ifadesine ilişkin sonuçlar)

Elde edilen bilgiler ışığında, katılımcıların neredeyse tamamına yakını projede halka verilen bilginin yetersiz olduğu görüşünü savunmaktadır. Çalışmada belirlenen hipotez doğrulanmıştır.

Hipotez 5. Halk katılım araçlarından Ankara DVKDP uygulamasında yararlanmamıştır.

Alan araştırmasının Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Uygulamasına yönelik tutumlarına ilişkin bulgular kapsamında sorulan sorularda (32. Soru) (Tablo 16. Ankara DVKDP uygulamasında halk katılım araçlarından yararlanmamıştır ifadesine ilişkin sonuçlar)

Elde edilen bulgular, katılımcıların neredeyse yarısı proje hakkında bilgiyi yakın çevresinden edindiğini belirtmiştir. Görsel ve yazılı medya, sosyal medya, dernekler ve belediyeler bu konuda yetersiz kalmıştır. Çalışmada belirlenen hipotez doğrulanmıştır.

Hipotez 6. Hak sahiplerinin ve kiracıların Ankara DVKDP uygulamasına yönelik memnuniyet seviyesinin düşük olması cinsiyet ile ilişkilidir.

Alan araştırmasının Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Uygulamasına yönelik tutumlarına ilişkin bulgular kapsamında sorulan sorularda (33. Soru) (Tablo 26. Ankara DVKDP uygulamasına hak sahiplerinin ve kiracıların memnuniyet seviyesinin düşük olması cinsiyet ile ilişkilidir ifadesine ilişkin sonuçlar)

Elde edilen bulgular, katılımcıların kentsel dönüşüm uygulaması sonrası projeden memnuniyetsiz olduklarını göstermektedir. Kadın katılımcıların erkek katılımcılara oranla memnuniyet seviyesi daha düşüktür. Katılımcılar memnuniyetsizliklerini birçok nedene bağlamışlardır. Bunların başında hak kaybı olduğunu öne sürmüşlerdir. Çalışmada belirlenen hipotez doğrulanmıştır.

Hipotez 7. Yerinde dönüşüm süreci Ankara DVKDP 4.ve5. Etap uygulamasında sağlanmamıştır.

Alan araştırmasının Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Uygulamasına yönelik tutumlarına ilişkin bulgular kapsamında sorulan sorularda (34. Soru) (Tablo 13. Ankara DVKDP 4. ve 5. Etap uygulamasında yerinde dönüşüm sağlanmamıştır ifadesine ilişkin sonuçlar)

Elde edilen bulgularda, katılımcıların % 75'i yerinde iyileştirilmenin yapılmadığını, yapılan bu proje'nin de gecekondur sorununu bitirmediğini, barınma sorununun hala devam ettiğini ifade etmişlerdir. Çalışmada belirlenen hipotez doğrulanmıştır.

Hipotez 8. Bölgedeki sosyo-kültürel yapı Ankara DVKDP 4.ve5. Etap uygulaması sonrası değişmiştir.

Kentsel dönüşüm uygulaması ile ilgili uygulanan ‘Likert Tipi’, tutum ölçeğine göre, (Tablo 21. Ankara DVKDP 4. ve 5. Etap uygulaması sonrası bölgedeki sosyo-kültürel yapı değişmiştir ifadesine ilişkin sonuçlar)

Elde edilen bulgular ışığında, katılımcıların %86’sı kentsel dönüşüm sonrası bölgedeki sosyo-kültürel yapının değiştiğini ifade etmişlerdir. Çalışmada belirlenen hipotez doğrulanmıştır.

Hipotez 9. Yerine getirilmesi planlanan amaçlar Ankara DVKDP 4.ve5. Etap uygulaması sürecinde yerine getirilmemiştir.

Kentsel dönüşüm uygulaması ile ilgili uygulanan ‘Likert Tipi’, tutum ölçeğine göre, (Tablo 25. Ankara DVKDP 4. ve 5. Etap uygulaması ile yerine getirilmesi planlanan amaçlar yerine getirilmemiştir ifadesine ilişkin sonuçlar)

Elde edilen bilgiler ışığında, katılımcıların %80’i kentsel dönüşüm ile yerine getirilmesi planlanan amaçların yerine getirilmediğini ifade etmişlerdir. Çalışmada belirlenen hipotez doğrulanmıştır.

Hipotez 10. Belirli bir azınlığa Ankara DVKDP uygulaması fayda sağlamıştır.

Kentsel dönüşüm uygulaması ile ilgili uygulanan ‘Likert Tipi’, tutum ölçeğine göre, (Tablo 24. Ankara DVKDP uygulaması belirli bir azınlığa fayda sağlamıştır ifadesine ilişkin sonuçlar)

Elde edilen bilgiler ışığında, katılımcıların %77’si yapılmakta olan projenin belirli bir azınlığa fayda sağladığı görüşünü desteklemektedirler. Katılımcılar, DVKDP ‘nin sosyal-kamusal gerekleri ya hiç içermediğini ya da ikincil bir düzeyde yer verildiğini belirtmişlerdir. Çalışmada belirlenen hipotez doğrulanmıştır.

Hipotez 11. Hak sahiplerine konut ihtiyacını karşılamaktan ziyade Ankara DVKDP uygulaması lüks konut ihtiyacını karşılamaya dönük bir proje olmuştur.

Kentsel dönüşüm uygulaması ile ilgili uygulanan ‘Likert Tipi’, tutum ölçeğine göre, (Tablo 23. Ankara DVKDP uygulaması hak sahiplerine konut ihtiyacını

karşılammaktan ziyade lüks konut ihtiyacını karşılamaya dönük bir proje olmuştur ifadesine ilişkin sonuçlar)

Elde edilen bilgiler ışığında, katılımcıların %78'i kentsel dönüşüm uygulaması sonrası yapılan konutların, hak sahiplerinin barınma ihtiyacını karşılamaktan ziyade lüks konut ihtiyacını gidermeye yönelik bir çalışma olduğunu ifade etmişlerdir. Proje'nin amacı, bir yandan bölge içindeki gecekondularda yaşayanların konut sorununu çözmek, bir yandan da gecekondular alanlarının yerine kentsel yaşam kalitesini arttırmaya yönelik bir yeşil alan oluşturmaktır. Ancak, proje kapsamında gecekondular yerine inşa edilen blokların oldukça lüks inşa edildiği ve daha önceki sakinlerinin aksine yeni bir ekonomik statüyü işaret ettiği gözlemlenmiştir. Nitekim vadi yamaçlarında hala oturmakta olan eski gecekondular sahipleri ile söz konusu proje dâhilindeki kule ya da teras evler formundaki yapılarda oturan üst gelir grubu arasında ortaya çıkan sosyo-mekansal ayrışma dikkat çekicidir. Bölgedeki bazı hak sahipleri kendilerine verilecek konutlarda sosyal, kültürel ve ekonomik şartlar yüzünden oturamayacaklarını ifade etmişlerdir. Çalışmada belirlenen hipotez doğrulanmıştır.

Hipotez 12. Eski yerleşimcilerin Ankara DVKDP 4.ve5. Etap uygulaması kapsamında yaşam kalitesinde bir yükselme olduğu görüşü aylık gelir ortalaması ile ilişkilidir.

Kentsel dönüşüm uygulaması ile ilgili uygulanan ‘Likert Tipi’, tutum ölçeğine göre, (Tablo 20. Ankara DVKDP 4. ve 5. Etap uygulaması kapsamında eski yerleşimcilerin yaşam kalitesinde bir yükselme olduğu görüşü aylık gelir ortalaması ile ilişkilidir ifadesine ilişkin sonuçlar)

Elde edilen bilgiler ışığında, 1000-2000 TL gelire sahip kişiler yaşam kalitesinde yükselme konusunda kararsız olduklarını ifade ederken, 2000-3000 TL gelire sahip kişiler bu konuya katılmamakta ve 3000 TL ve üzeri kişiler ise buna katıldıkları görüşünü dile getirmişlerdir. Dolayısıyla farklı gelir grupları ile yaşam kalitesinin artması arasında bir ilişki vardır. Çalışmada belirlenen hipotez doğrulanmıştır.

Hipotez 13. Eski yerleşimcilerin Ankara Dikmen Vadi bölgesiyle olan aidiyet ilişkisi medeni durum ile ilişkilidir.

Kentsel dönüşüm uygulaması ile ilgili uygulanan ‘Likert Tipi’, tutum ölçeğine göre, (Tablo 28. Eski yerleşimcilerin Dikmen'i hiçbir zaman ayrılmayacağı bir bölge olarak değerlendirmesi medeni durum ile ilişkilidir ifadesine ilişkin sonuçlar)

Elde edilen bilgiler ışığında, katılımcıların Dikmen bölgesine aidiyet düzeylerinin yüksek olduğunu görmekteyiz. Bunun sebebi, bölgede akrabalık ve tanıdık insan ilişkileridir. Katılımcılardan evli olanların dikmen bölgesine aidiyet bağı bekârlara oranla daha yüksektir. Çalışmada belirlenen hipotez doğrulanmıştır.

Ele alınan bu çalışmada, yukarıdaki sonuçlarda da görüldüğü üzere ağırlıklı olarak hak sahipleriyle görüşmeye gidilmiştir. Bunlar arsa tapulu olanlar ve tapu tahsis belgesi bulunanlardır. Çalışmaya katılan hak sahipleri kentsel dönüşüm uygulaması öncesi oturdukları evleri ağırlıklı olarak kendilerinin yapmış olduklarını ya da anne-babalarından miras kaldığını ifade etmişlerdir. Katılımcılar DVKDP uygulaması ile vadi gecekondularının yıkılıp yerine lüks yapıların inşa edildiğini belirtmişlerdir. Kentsel alana dâhil ancak kentsel donanımlardan bütünüyle yoksun bu gecekonduların yapılmakta olan projeye dönüşümünün, Ankara kentinin yaşanabilirliği ve sürdürülebilirliği için bir gerekli olduğu kesindir. Fakat bu çalışmada ele alınan konu dönüşüm sürecinin nasıl yönetildiğidir. Yukarıdaki anket bulguları bize DVKDP uygulamasına halkın katılımının sağlanmadığını göstermektedir. Katılımcıların neredeyse tamamı, proje kapsamında verilen bilgilerin yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Bu durumun ise; insanları belirsizliğe sürüklemektedir. Katılımcılar görsel veya yazılı medya ya da belediye, dernek gibi yerlerin dışında projeye ilgili bilgileri yakın akrabalarından edinmiş olduklarını belirtmişlerdir. Yani bu bulgulara göre bölge halkının katılım araçlarından da yararlanmamış olduğunu görüyoruz. Çalışmaya katılanlar yine müstakil bir yaşamdan apartman yaşamına geçişte pek çok sıkıntılar çektiklerini dile getirmişlerdir. Yukarıda yine katılımcılardan elde edilen bulgulara göre; Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi ile yerine getirilmesi düşünülen amaçların (Rekreasyon alanı yaratmak, Rüzgar koridoru oluşturmak, Kesimler arası bütünleşmeyi sağlamak, Konut yenileme, Tehlikelere karşı önlem, Yeni sosyal donanımlar oluşturmak, Tüm kente hizmet etmek ve ulaşılabilir olmak, KültürPark yaratmak, Aşırı rant(kazanç) artışından kaçınmak, Projenin taşıyacağı diğer bazı özellikler...) yerine getirilmediğini görmekteyiz. Katılımcıların projeye ilişkin memnuniyet seviyesinin ise oldukça düşük olduğunu görüyoruz. Katılımcıların ezici çoğunluğu projenin belirli bir azınlığa fayda sağladığını belirtmişlerdir. Eski yerleşimcilerin dikmen bölgesine aidiyet bağı ise yüksektir. Bunun sebebi ise; kültürel yapı ilişkileridir. Katılımcılar proje sonrası bölgede var olan sosyo-kültürel yapının da değiştiğini ifade etmişlerdir.

SONUÇ: ALTERNATİFLER ÜZERİNE

Küresel ekonomik durgunluğun etkileri, şehirlerdeki toplumsal hareketleri tetikleyen çelişkileri çarpıcı ölçüde derinleştirmektedir. Neoliberal kentleşme biçimlerinin sürdürülemez ve yıkıcı olduğunu öne süren hareketlerin haklılığı aniden herkesçe anlaşılmaya başlanmıştır. Bu gidişat göz önünde bulundurulduğunda, dünya sistemindeki farklı türden şehirlerin, giderek istikrarsızlaşan ve finans sektörünün egemenliği altına giren sermaye birikim hatlarında nasıl yeniden konumlandıklarını anlama ihtiyacı giderek aciliyet kazanmaktadır. Siyasal-iktisadi ve mekânsal örgütlenmelerin şekillendirici ilkesi olarak kapitalizmin ötesine işaret eden alternatif kentsel yaşam tasavvurlarının bu kriz tarafından nasıl harekete geçirildiği veya kısıtlandığı da yine çok önemli bir soru. Kapitalist şehirler, sermaye birikim stratejilerinin sergilendiği sahnelerden ibaret değildir; aynı zamanda tarihsel ve coğrafi bakımdan özgül birikim stratejilerine ilişkin çatışmaların ve çelişkilerin dışı vurulduğu hesaplaşma arenalarıdır.¹⁶⁴ Kapitalist şehirler, bu anlamda uzun zamandır kapitalizmin ta kendisine (kapitalizmle ilişkili kar odaklı kentleşmeye, kent mekânlarının dur durak bilmez bir şekilde metalaştırılmasına ve yeniden-metalaştırılmasına) alternatifler düşünülen, hatta bu doğrultuda örgütlenen alanlar olagelmıştır.

2008-2010 arası başlayan dünya çapındaki finansal kriz küresel kent sisteminin dört bir yanına istikrarsızlık ve çatışma yaymıştır. Bu çalışmanın amaçlarından biri de kent hayatındaki aşırı-metalaşmanın önünü kesebilmek ve böylece radikal demokratik, adil, sürdürülebilir alternatif kentleşme biçimlerine omuz verebilmektir. Kentler kapitalizmin kar odaklı hareket etme ve mekânları çitleme buyruklarına göre inşa edilmemelidir! Harvey uzun yıllar önce bu meseleyi kısa ve öz olarak şöyle nitelemiştir:

“Artı-değerin dolaşım örüntüleri değişiyor, ama bu durum şehirlerin(...) çoğunluğun azınlık tarafından sömürülmesi sayesinde kurulmuş olduğu gerçeğini değiştirmedir. Sömürü üzerine kurulu şehircilik, tarihin bize mirası. Gerçek anlamda insani bir şehircilik henüz hayata geçirilmiş değil. Sömürüye dayalı bir kent yerine

¹⁶⁴ Neil BRENNER, Peter MARCUSE, Margit MAYER, *Kar İçin Değil Halk İçin: Eleştirel Kent Teorisi ve Kent Hakkı*, (çev. Ali Yağız Şen), İstanbul 2014, s. 1-28.

*insan türüne daha uygun bir kente giden yolu çizme işi devrimci teoriye düşüyor, bu dönüşümü gerçekleştirme işi ise devrimci harekete”.*¹⁶⁵

O yüzden bu çalışma; şehirlerin kar, yönetici sınıflar ve devlet tahakkümü için sömürgeleştirilmesinden ziyade halka faydalı olması uğruna mücadele verenlere küçük bir katkı sunabilmeyi amaç edinmiştir. Eleştirel kent çalışmaları alanı, bu türden sorunları göğüsleme çabalarına önemli katkılar sağlayabilmektedir. Bu çalışmada da kuramsal çerçeveyi oturturken ağırlıklı olarak eleştirel yaklaşım üzerinde durulmuş olmasının sebebi budur. Bu yaklaşım, soylulaştırma sürecinin etkilerinden çok nedenlerini araştırmaya ışık tutar. Dolayısıyla sürecin yerinden etme ve kentsel yenilemelerdeki neoliberal politikaların etkilerini araştırmaya yönelir.

Soylulaştırma ve yerinden etme üzerine sürmekte olan tartışmalar, anaakım perspektiflerin tahakkümü altındadır. Bu perspektifler, soylulaştırmayı tarihsel anlamından soyutlayarak sınıfsal eşitsizliğin mahalledeki ifadesi olmaktan çıkarmakta; soylulaştırılan mahallelerdeki yoksulların düşük taşınma oranlarını, soylulaştırma karşıtlarının sorunları abarttığı gibi somut kanıtı gibi sunarak yerinden etmenin de içini boşaltmaktadır. Neoklasik kent ekonomisine sırtını yaslayan, metodolojik kapsamlılık ve incelikli akıl yürütme maskesi ardına saklanan bu perspektiflerin, vurucu demeçler ve temiz istatistikler peşindeki gazeteciler ile “anekdotlardan” arındırılmış “muteber kanıtlar” arayan yasa koyucular için son derece ayartıcı olduğu ortadadır.¹⁶⁶

Eleştirel kent teorisinin görevi, tartışmayı anket kategorilerinden ibaret bağımsız değişkenlerin pozitivist yavanlığından kurtarmak ve daha sağlam bir analitik, politik ve ahlaki çerçeveye sokmaktır. Bu çerçevenin dayanağı, *toplumsal bir adalet sorunu olarak barınma*, özellikle de temel bir insani ihtiyaç ve insan hakkı olarak uygun ve karşılanabilir konutlar olmalıdır. Konut, kurmaca bir finansal varlıktır; barınak ya da yuva olarak hiç de kurmaca olmayan statüsü ise tartışılmaz bile. “Yuva” en yüksek insani duyguları uyandırır:

Yuva, duyguların ve mekânın bağlanma, istikrar ve kişisel kontrol hissinde birleştiği yerdir. Kalıcı bir mekân, güvenilir bir bağlantılar ağı, kimliğin ve toplumsal yaşamın

¹⁶⁵ David HARVEY, *Sosyal Adalet ve Şehir*, İstanbul 2003, s. 314.

¹⁶⁶ Neil BRENNER, Peter MARCUSE, Margit MAYER, 2014, s. 253-257.

*dayanak noktasıdır; yuva, duygusal ve maddi ihtiyaçların peşinde koştuğumuz yakınlık ve güven merkezidir.*¹⁶⁷

Konutu metalaştırmaktan kurtarma girişimi konusundaki strateji “karın barınmayı etkileyen kararlardaki rolünü sınırlandırıp, onun yerine toplumsal olarak şekillenen ihtiyacı koymak” olacaktır. Toplumsal konut mülkiyetinin sağlanması, toplumsal konut üretiminin yapılması, konut sermayesinin kamusal olarak, arazilerin ise toplumsal olarak kontrol edilmesi, mahalleleri orada oturanların yönetmesi, pozitif ayrımcılık tanınması, konut seçeneği sunulması ve kaynakların adil dağıtılması gerekmektedir.

Neoliberal devlet örgütlenmesi ve politikalarının kamu hizmeti anlayışını kökten değiştirdiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Modern devletler tarihine en genel hatlarıyla bakıldığında, bugüne kadar iki farklı kamu hizmeti sunma biçiminin keşfedilmiş olduğu görülebilir. İlki, kamu hizmetlerinin kamu eliyle sunulmasıdır. İkincisi ise, kamu hizmetlerinin piyasa mekanizması aracılığıyla sunmaktadır. Bu iki yöntem, devletin ve belediyenin farklı ilkelere göre örgütlenmesini gerektirmiştir.¹⁶⁸ 1980’li yıllarla beraber kamu hizmetlerinin kamu tarafından ve kamu yararına göre sunulması ilkesinin ortadan kaldırılmış olduğunu görüyoruz. Bu dönüşüm, yüzyıllık sosyal belediyeçilik ve daha kısa tarihli kamu hizmeti deneyiminin, sıfırlanması olmasa bile büyük yaralar alması demektir.

Günümüze kadar, belediyelerin neoliberal mantığa uygun davranmaları, birçok şirketin yüksek karlar elde etmesine, küresel oyuncu olarak varlıklarını sürdürmesine yol açmıştır. Bu sürecin kaybedenleri ise, emeğiyle geçinen, büyük ölçüde kamu hizmetlerinin finansmanını vergileriyle sağlayan halk sınıfları olmuştur. Sürecin bir başka kaybedeni ise demokratik yönetim anlayışının kendisi olmuştur. Zira bu süreçte büyük ölçüde bir paravan gibi kullanılan demokrasi kavramı zayıflatılmıştır. Kaybedenlerin üçüncü ayağında ise çağdaş belediyeçilik anlayışı yer almıştır. Yüzyıllık deneyimleri ortadan kaldırmaya yönelik neoliberal belediyeçilik uygulamaları, yeni bir anlayış geliştirmekten ziyade, belediyeçilik ile kazanılmış hakların tasfiyesini

¹⁶⁷ Neil BRENNER, Peter MARCUSE, Margit MAYER, 2014, *Kar İçin Değil Halk İçin: Eleştirel Kent Teorisi ve Kent Hakkı*, (içinden); S. Segal ve J. Baumohl, 1988, “No place like home: reflections on sheltering a diverse population”, Londra: Unwin Hyman, s. 250-263.

¹⁶⁸ Sonay BAYRAMOĞLU, *Toplumcu Belediye: Nam-ı Diğer Belediye Sosyalizmi*, Ankara 2015, s. 43-97.

amaçlamıştır; bu vesileyle özel sektör için yeni yatırım imkânları yaratmayı bir toplumsal amaç gibi göstermenin yolunu bulmuştur.¹⁶⁹

Bu anlatılanlar çerçevesinde, ülkemizdeki kentsel dönüşüm uygulama süreçleri incelendiğinde, mevcut projelerin en büyük handikabı, uygulama sürecinde, artan rant kaygıları nedeniyle projenin başlangıçtaki hedeflerinden zaman zaman uzaklaşması, bu nedenle de arkasındaki kamuoyu desteğini yitirmesidir. Bu durum, gelecekteki kentsel dönüşüm projeleri açısından da güven kaybına yol açmaktadır. Kentsel alanlara dâhil ancak kentsel donanımlardan bütünüyle yoksun gecekonduların çeşitli projelerle dönüşümünün, kentlerin yaşanabilirliği ve sürdürülebilirliği için bir gereklilik, hatta zorunluluk olduğu kesindir. Bugün tartışılması gereken konu ise dönüşüm süreçlerinin nasıl yönetileceği konusudur.

Çalışmamızda, halen yapımı devam etmekte olan Dikmen Vadisi Konut ve Çevre geliştirme projesiyle ilgili olarak, projeyi hazırlayan yerel yönetimi, yöre halkının proje hakkındaki görüş ve beklentileri konusunda bilgilendirmek ve söz konusu projenin başarılı olmasında kamuoyu desteğinin önemini vurgulamak amacıyla gerçekleştirilen anketlerin analizleri de yukarıdaki endişeleri doğrular niteliktedir. Örneğin, Dikmen halkı da söz konusu kentsel dönüşüm projesini, bir taraftan gecekonduların düzenlenmesi ve sağlıklı kentsel yaşam alanlarına dönüşmesi adına desteklerken, diğer taraftan yeni düzenlenecek alanların artacak rant değerleriyle birlikte, bölgede yaşamın da pahalılaşacağı ve kendileri gibi orta-alt gelir grubunun burada barınmasının artık mümkün olamayacağı gibi konularda duydukları endişeleri sıkça ifade etmektedirler. Bu nedenle de Dikmen Vadisi Konut ve Çevre geliştirme projesini uygulayacak yerel yönetimin projeyi, rant kaygılarından uzak, yöre halkının beklenti ve kaygılarını dikkate alan bir strateji ile yönetmesi gerekmektedir.

Sahadan yansıyan deneyimlere bakıldığında, “Bireysel ve sosyal haklardan herkesin yararlanması, devletin her bireye barınma hakkı vermesi gerektiği” söylemi Dikmen Vadisindeki görüşmecilerin tamamına yakını tarafından savunulmuştur. Yukarıda belirtilen hipotezler doğrultusunda bu kanının desteklenmiş olduğunu açıkça görmekteyiz. Mahallelerini kendileri inşa eden Dikmen halkı, direniş ve dayanışmaları sonucunda politize olmuş ve ülke sorunlarına daha duyarlı hale gelmişlerdir. Yapılan mülakatlarda, bir hak alma mücadelesine yapılan vurgunun yanı sıra, belli siyasal karşı

¹⁶⁹ a.g.e., s. 43.

duruş ve sorgulamaların da geliştiği anlaşılmaktadır. Dikmenlilerin kentsel dönüşüm ve imar uygulamaları hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olup bu politikaları sorgulamakta ve alternatif politikalar önermekte olduğunu görüyoruz.

İnsanların neoliberal kent dokusuna canlı bir biçimde sirayet etmiş sınıfsal eşitsizlik karşısında harekete geçirecek bir politik irade oluşturduğuna şahit oluyoruz. Marcuse'nin¹⁷⁰ de söylediği gibi, asıl sorun, soylulaştırmanın önlenip önlenemeyeceği, sürecin kontrol altına alınıp alınamayacağı ya da yerinden etmenin sona erdirilip erdirilemeyeceği değil, hatta bunların nasıl yapılacağı da değildir. Sorun, ortada bunları gerçekleştirecek arzunun olup olmamasıdır. Bu da yalnızca siyasi arenada yanıtlanabilir.

¹⁷⁰ Peter MARCUSE, “Terk Etme, Mutenalaştırma ve Yerinden Etme: New York City'deki Mekanizmalar”, *Kentin Mutenalaştırılması*, (çev. Melike Uzun), İstanbul 2015, s. 207-236.

KAYNAKLAR

- Bayram, Ali Müfit (Mayıs-Haziran 2006). “Kentsel Dönüşüm Tartışmaları”, *Bülten 40*, Dosya 01: Kentsel Dönüşüm Tartışmaları 1, Ankara, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayını, s. 7-11.
- Bayramoğlu, Sonay (2015). *Toplumcu Belediye: Nam-ı Diğer Belediye Sosyalizmi*, Ankara: NotaBene Yayınları.
- Baysal, Cihan Uzunçarşılı (2011). “Kent Hakkı Yeniden Hayat Bulurken (The Riht to the City as a Renewed Right to Urban Life)”, *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, Cilt:9, sayı:36, s. 31-55.
- Baysal, Cihan Uzunçarşılıoğlu (2010). *İstanbul’da Küresel Kent Yapma Aracı Olarak Kentsel Dönüşüm ve Ardındaki Konut Hakkı İhlalleri; Ayazma(N)dan-Ümraniye’ye Tutunamayanlar*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Beauregard, Robert A. (2015). “Mutenalaştırmanın Yarattığı Kaos ve Karmaşa”, *Kentin Mutenalaştırılması*, (çev. Melike Uzun), İstanbul: Yordam Kitap.
- Beşiktepe, Celal (Kasım 2008). ‘Kent Mekânı ve Sermaye Birikimi’, İstanbul Bülten, s.4’te H.Lefebvre La Revolution Urban.
- Bilgihan, Gökhan (2013). “Kır ve Kentin Dönüşümü: Emeğin ve Doğanın Sömürüsü”, *Kentleri Savunmak: Mekân, Toplum ve Siyaset Üzerine*, Hazırlayanlar: Gürkan Akgün, Çare Olgun Çalışkan, Esra Kaya, Aysun Koca, Ankara: NotaBene Yayınları.
- Brenner Neil, MARCUSE Peter, MAYER Margit (2014). *Kar İçin Değil Halk İçin: Eleştirel Kent Teorisi ve Kent Hakkı*, (çev. Ali Yağız Şen), İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Çavuşoğlu, Erbatur (2013). “Düzenin Harcı ve Tuğlası: İnşaat Sektörü”, *Kentleri Savunma: Mekân, Toplum ve Siyaset Üzerine*, Hazırlayanlar: Gürkan Akgün, Çare Olgun Çalışkan, Esra Kaya, Aysun Koca, Ankara: NotaBene Yayınları.
- Çeker, Ali ve BELGE, Rauf (2015). “İstanbul’da Kentsel Dönüşüm Kapsamında Gerçekleşen Bir Olgü: Soylulaştırma”, *Türk Coğrafya Dergisi*, sayı:65, s. 77-86.
- Deborah, Johnston (2014). “Yoksulluk ve Bölüşüm: Yeniden Mi Neoliberal Gündemde?”, *Neoliberalizm Muhaliif Bir Seçki*, Hazırlayanlar: Alfredo Saad-Filho ve Deborah Johnston, (çev. Şeyda Başlı ve Tuncel Öncel), İstanbul: Yordam Kitap.
- Demirci, Mustafa (2004). *Kent Planlamada Uygulama Anlayışına Eleştirel Bir Yaklaşım Dikmen Vadisi Projesi Örneği*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Deraniyagala, Sonali (2014). “Uluslararası Ticarete Neoliberalizm: Sağlam Bir İktisat Kuramı mı, Yoksa Bir İman Sorunu mu?” *Neoliberalizm Muhaliif Bir Seçki*, Hazırlayanlar: Alfredo Saad-Filho ve Deborah Johnston, (çev. Şeyda Başlı ve Tuncel Öncel), İstanbul: Yordam Kitap.
- Dumenil, Gerard ve LEVY, Dominique (2007). “*Neo-liberal (Karşı) Devrim*”, *Neoliberalizm Muhaliif Bir Seçki*, Hazırlayanlar: Alfredo Saad-Filho ve Deborah Johnston, (Çev. Şeyda Başlı ve Tuncel Öncel), İstanbul: Yordam Kitap.
- Dündar, Özlem (2006). “Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Sonuçları Üzerine Kavramsal Bir Tartışma”, *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu (11-13 Haziran 2003-*

- YTÜ İstanbul) Bildiriler Kitabı*, (Der. Pelin Pınar Özden vd.), Ankara, TMMOB ŞPO Yayını, s. 65-74.
- Ender BÜYÜKÇULHA ile Röportaj (Ekim 2006). “Mağduriyet: Kentsel Dönüşüm”, *Memleket Mevzuat Dergisi*, Sayı 16, Cilt 2, Ankara, YAYED Yayını, s. 43-46.
- Enlil, Zeynep Merey (Aralık 2000). “Yeniden İşlevlendirme ve Soylulaştırma: Bir Sınıfsal Proje Olarak Eski Kent Merkezlerinin ve Tarihi Konut Dokusunun Yeniden Ele Geçirilmesi”, No: 8, s: 1-8.
- Geray, Cevat (Aralık 2003). “Cumhuriyet’in 80’inci Yıldönümünde: Şehirciliğimiz ve Ankara”, *Planlama Dergisi*, 2003/3, Ankara, TMMOB ŞPO Yayını, s. 5-13.
- Gottdiener, M. (2001). “Mekân Kuramı Üzerine Tartışma: Kentsel Praksise Doğru”, *Praksis Dergisi*(2), s. 248-269.
- Göksu, A. Faruk (2006). “Kentsel Dönüşüm Projelerinde Yenilikçi Yaklaşımlar”, *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu (11-13 Haziran 2003-YTÜ İstanbul) Bildiriler Kitabı*, (der. Pelin Pınar Özden vd.), Ankara, TMMOB ŞPO Yayını, s. 270-279.
- Göksu, A. Faruk (Mayıs-Haziran 2006). “Kentsel Dönüşüm ve Proje Ortaklıkları”, Bülten 40, Dosya 01: Kentsel Dönüşüm Tartışmaları 1, Ankara, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayını, s. 40-44.
- Harvey, David (2005). *A Brief History Of Neoliberalism*, New York, Oxford University Press.
- Harvey, David (2003). *Sosyal Adalet ve Şehir*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, David (2008). *Umut Mekânları* ,(çev. Zeynep Gambetti), İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, David (2010). *Marx’ın Kapital’i İçin Kılavuz*, (çev. Bülent O. Doğan), İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Harvey, David (29.01.2009). Açılış Konuşması, Dünya Sosyal Forumu BELEM.
- Harvey, David (2009), *Kapitalist Kent* , (çev. Ebru Kılıç), New Left Review 2008-Türkiye Seçkisi, Agora Kitaplığı, s. 182-198.
- İslam, Tolga ve BEHAR, David (2006). *İstanbul’da “Soylulaştırma”*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Karasar, Niyazi (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Kayasü Serap ve YETİŞKUL Emine (2013). “Bir Araştırma Çerçevesi: Soylulaştırma (A Research Framework: Gentrification)”, *Planlama Dergisi*; 23(3): 147-152.
- Kocabaş, Arzu (2006). *Kentsel Dönüşüm: Yenileş(tir)me*, *Literatür Dergisi*, İstanbul s. 10-26.
- Kuntsal, K. (1994), “Dikmen Vadisi Projesi”, (içinde) Ankara Söyleşileri, Kasım -Aralık 1993, (haz.) Çimen, B., Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayınları, Birinci Baskı, s. 13-21.
- Kurtuluş, H. (2003). *Mekânlarda Billurlaşan Kimlikler*, Doğu-Batı, Sayı:3, s.75- 99.
- Kurtuluş, H. (2005). *İstanbul’da Kentsel Ayrışma: Mekânsal Dönüşümde Farklı Boyutlar*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Lefebvre, Henri (2014). *Mekânın Üretimi*,(çev. Işık Ergüden), İstanbul: SEL Yayıncılık.
- Legates, Richard T. ve HARTMAN, Chester (2015). “Birleşik Devletlerde Yer Değiştirmenin Anatomisi”, *Kentin Mutenalaştırılması*, (çev. Melike Uzun), İstanbul: Yordam Kitap.

- Marcuse, Peter (2015). "Terk Etme, Mutenalaştırma ve Yerinden Etme: New York City'deki Mekanizmalar" *Kentin Mutenalaştırılması*, (Haz. N. SMİTH ve P. WILLIAMS), (çev. Melike Uzun), İstanbul: Yordam Kitap.
- Meder, Mehmet ve ŞAHİN, Hande (2008). *Neo-Liberal Politikaların İşçi Sınıfına Yansımaları*, İstanbul: Ege Yayınları.
- Munk, Ronaldo (2007). "Neo-liberalizm ve Siyaset, Neo-liberalizmin Siyaseti", *Neo-liberalizm Muhalif Bir Seçki*, Hazırlayanlar: Alfredo Saad-Filho ve Deborah Johnston, (çev. Şeyda Başlı ve Tuncel Öncel), İstanbul, Yordam Kitap.
- Mutlu, Selcen (2007). *Türkiye'de Yaşanan Gecekondulaşma Süreci ve Çözüm Arayışları: Ankara Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öngel, F. Serkan (2013). "Pazarlanan Kentler ve Emek", *Kentleri Savunmak: Mekân, Toplum ve Siyaset Üzerine*, Hazırlayanlar: Gürkan Akgün, Çare Olgun Çalışkan, Esra Kaya, Aysun Koca, Ankara: NotaBene Yayınları.
- Özbay, A. (1992). "Dikmen Vadisi ve Kültür Köprüsü Üzerine...", *Yapı Dergisi*, No:126, ss.1-82.
- Özgüç, N. (1988-1992). "Şehirselleştirme ve Coğrafya", İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi, sayı:3, s. 61-122.
- Özkan, Miray (Ekim 2011). "İstanbul'da Kültür ve Sanat İçerikli Kent Politikaları", *Skop Dergisi*, Sayı 1, s. 1-6.
- Palley, Thomas I. (2007). "Keynesçilikten Neoliberalizme: İktisat Biliminde Paradigma Kayması", *Neoliberalizm Muhalif Bir Seçki*, Hazırlayanlar: Alfredo Saad-Filho ve Deborah Johnston, (çev. Şeyda Başlı ve Tuncel Öncel), İstanbul: Yordam Kitap.
- Polanyi, K. (2000). *Büyük Dönüşüm: Çağımızın Sosyal ve Ekonomik Kökenleri*, (çev: A. Buğra), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Roy, Arundhati (2010). *Çekirgeleri Dinlemek: Demokrasi Üzerine Saha Notları*, (çev. Osman Akınay), İstanbul: Agora Yayınları.
- Saad-Filho, Alfredo (2014). "Washington Uzlaşmasından Washington Sonrası Uzlaşmasına: İktisadi Kalkınmaya Dair Neoliberal Gündemler", *Neoliberalizm Muhalif Bir Seçki*, Hazırlayanlar: Alfredo Saad-Filho ve Deborah Johnston, (çev. Şeyda Başlı ve Tuncel Öncel), İstanbul: Yordam Kitap.
- Sam, Neslihan (2010). "Soylulaştırma Süreçlerine Ekonomik Bir Yaklaşım: Rant Farkı", *Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F Dergisi*, Cilt XXIX, Sayı II, s. 133-151.
- Smith, Neil (2006/2). "Yeni Küresellik, Yeni Şehircilik: Küresel Kentsel Strateji Olarak Soylulaştırma," (çev. İlknur Urkun-Bowe, İbrahim Gündoğdu) *Planlama Dergisi*, sayı:36, s. 13-25.
- Smith N. ve WILLIAMS, P. (2015). *Kentin Mutenalaştırılması*, (Çev. Melike Uzun), İstanbul: Yordam Kitap.
- Sönmez, Beril (2014). "Soylulaştırmanın Yeni Biçimleriyle Yerinden Edilmeyi Yeniden Düşünmek", *Planlama Dergisi*, 24(1); 42-53.
- Şahin, S. Zafer (Mayıs 2006). "İmar Planı Değişiklikleri ve İmar Hakları Aracılığıyla Yanıltıcı (Pseudo) Kentsel Dönüşüm Senaryoları: Ankara Altındağ İlçesi Örneği", *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler Kitabı (11-13 Haziran 2003-YTÜ)*, (Der. Pelin Pınar Özden vd.), Ankara, TMMOB ŞPO Yayını, s. 89-101.
- Şahin, S. Zafer (Ekim 2006). "Kentsel Dönüşümün Kentsel Planlamadan Bağımsızlaştırılması/ Ayrılması Sürecinde Ankara", *Planlama Dergisi*, 2006/2, sayı:36 (Kentsel Dönüşüm), Ankara, TMMOB ŞPO Yayını, s. 111-120.

- Şen, Besime (2005). “Soylulaştırma: Kentsel Mekânda Yeni Bir Ayrışma Biçimi”, İstanbul’da Kentsel Ayrışma: Mekânsal Dönüşümde Farklı Boyutlar, Hazırlayanlar: Hatice Kurtuluş, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Şenyapılı, Tansı ve TÜREL, Ali (Mayıs 1996). *Ankara’da Gecekondu Oluşum Süreci ve Ruhsatlı Konut Sorunu*, Ankara, Batıbirlik Yayınları, No:1.
- Tankut, Gönül (1990). *Bir Başkent’in İmarı: Ankara (1929-1939)*, Ankara: ODTÜ Yayınları.
- Tekeli, İlhan (1982). “Başkent Ankara’nın Öyküsü”, *Türkiye’de Kentleşme Yazıları*, Ankara, Turhan Kitabevi.
- Tekeli, İlhan (2014). “Kentleşmeye Kapital Birikim Süreçleri Açısından Bakmanın Sağladığı Açıklama Olanakları”, *Defter Dergisi Arşivi*, Sayı:5, s. 128-138.
- Turok, Ivan (2004). “Kentsel Dönüşümde Yeni Eğilimler ve Yönetişim”, *Uluslar Arası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu, Küçükçekmece Belediyesi*, s. 25-30.
- Tümertekin, E., ÖZGÜÇ, N. (2014). *Beşeri Coğrafya: İnsan, Kültür, Mekân*, İstanbul: Çantay Kitabevi, s. 464-500.
- Uludağ, Zeynep ve ÖZER, Canan (Ağustos 2006). “Kentsel Dönüşüm Sürecinde Farklılaşan Kimlik Değerleri: Yıldız Hilal 6.Cadde Örneğinde Kentsel Kimliğin Sorgulanması”, *Bülten 42*, Dosya 02: Kentsel Dönüşüm Tartışmaları 2, Ankara, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayını, s. 35-42.
- Yağlı, Barış (2002). “Ankara’da Gecekondu Bölgeleri için Öngörülen Proje ve Uygulamalar”, *Konut Kurultayı (22-24 Mayıs 2002-YTÜ İstanbul)*, Ankara, TMMOB ŞPO Yayını, s. 631-641.
- Yaman, Murat (2011). *Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Ankara Büyükşehir Belediyesi: Dikmen Vadisi 3. Etap Örneği*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

İnternet Adresleri

<http://www.arkitera.com> ,Ankara Büyükşehir Belediyesi Broşürü, 2009: 92-96. (15.06.2011). “Dikmen Vadisi Halkının ‘Barınma Talebi’ Karşılmalıdır”, Haber Bülteni, Sayı 178, Ankara, TMMOB ŞPO Yayını, Kasım 2006, s.28 (Ziyaret tarihi 03.06.2015, 13:30).

<http://www.bianet.org/bianet/medya/142955-bir-yilda-13-binkentsel-donusum-haberi> (Ziyaret tarihi 03.01.2014, 12:41).

<http://www.journalofamericanhistory.org/projects/katrina/Souther.html> J.Mark Souther, The Disneyfication of New Orleans: The French Quarter as Facade in a Divided City, Journal of American History, 94 (Dec. 2007), 804–811, (aktaran); Cihan Uzunçarşılıoğlu Baysal, İstanbul’da Küresel Kent Yapma Aracı Olarak Kentsel Dönüşüm Ve Ardındaki Konut Hakkı İhlalleri; Ayazma(N)dan-Ümraniye’ye Tutunamayanlar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, S:1-30, (Ziyaret tarihi 23.01.2015, 21:45).

<http://www.rc21.org/conferences/berlin2013/8.php> (Ziyaret tarihi 12.01.2015, 12:56).

https://www.academia.edu/7917466/The_Use_of_the_Concept_Global_South_in_Social_Science_and_Humanities (Ziyaret tarihi 01.10.2014, 22:00).

BÜYÜLÇULHA, E. (2008), http://www.sendika.org/yazi.php?yaz_no=19658. (Ziyaret tarihi 10.11.2016: 13:43).

DEDEOĞLU, Saniye, *Yoksullukta Son Nöbet (1)* (BİANET, 8 Mart 2003); <http://www.bianet.org/bianet/yazdir/17168>. (Ziyaret tarihi 12.01.2016: 17:50).

KAYA, T. (2009), Yıkıma Karşı Dayanışma, http://dikmenvadisi.org/index.php?option=com_content&task=view&id=219&Itemid=34 (Ziyaret tarihi 16.11.2016, 16:00).

Dikmen 4. ve 5. Etap’ta Sözleşme için Son 3 Gün, <http://www.ankara.bel.tr/haberler.asp?ara=dikmen> ,(Ziyaret tarihi 22 Ocak 2015:22:00).

EKLER

Ek 1: Ankara Büyükşehir Belediyesi Dikmen Vadisi 4.ve5. Etap Kentsel Dönüşüm Uygulamasına İlişkin Anket Soruları

Yaşınız:..... Cinsiyet:.....

Mahalle:.....
.....

Medeni Durum: Evli () Bekâr ()

Çalışma Durumu: Çalışan () İşsiz () Diğer ()
.....

Hane halkı Sayısı: 1 () 2 () 3 () 4 () 5 () 6 () 7 () 8 () 9 () 10 () 10+ ()

Aşağıda yer alan sorular için size en yakın olanı cevaplayınız. Vereceğiniz samimi cevaplar bilimsel bir makalenin oluşmasına katkı sağlayacağı gibi hiçbir kurum ya da kişilerle de paylaşılmayacaktır.

1) Hane halkında kaç kişi ücret karşılığı çalışmaktadır?

1 () 2 () 3 () 4 () 5 () 6 () 6+ ()

2) Hane halkı eğitim durumunu belirtiniz (her biri için ayrı ayrı belirtiniz)

Okuryazar değil Okuryazar İlköğretim Ortaöğretim
Lise Üniversite Y. Lisans Doktora

3) Hane içi aylık gelir ortalaması ne kadardır?

500-1000 TL () 1000-2000 TL () 2000-3000 TL () 3000-4000 TL () 4000-5000 TL ()
5000-6000 TL () 6000-7000 TL () 7000 TL ve üzeri () Belirtmek istemiyorum ()

4) Otomobiliniz var mı? Var () Yok ()

5) Günlük tüketim alışverişinizi genel olarak nereden yapıyorsunuz?

Çağdaş Market Gündüzler Market Migros A-101 BİM Şok Beğendik Yunus
Market Carrefour Kiler Akyurt Makro Market Kipa Soykan
Altunbilekler Diğer

6) Sebze/Meyve ihtiyacı için genellikle hangisini tercih edersiniz?

- Semt Pazarı Marketler Her ikisi de, daha çok semt pazarı Her ikisi de, daha çok market

7) Dikmen için eksikliğini hissettiğiniz hizmetler hangisi/hangileridir? (önceliğine göre rakamla sıralayınız)

- Eğlence (Kafe/Lokanta/Eğlence Merkezleri) Sağlık (Hastane/Doktor-Hemşire/Sağlık Ocağı)
- Eğitim (Okul/dershane) Ulaşım Hizmetleri Gıda/market/Kasap
- Giyim/Konfeksiyon/Ayakkabı Kişisel Hizmetler(Kuaför/Terzi/Fotoğrafçılık)
- Spor Hizmetleri (Spor /Aerobik Salonları) Kamu Büro Hizmetleri Eksikliği (Elektrik/Doğalgaz/Su)
- Eksikliğini duyduğum hizmet yok
- Diğer

8) Aylık gelirinizi aşağıdaki harcamaların içine dağıttığınızda hangisine daha çok pay ayırırsınız? (önceliğine göre rakamla sıralandırınız)

- Kira Gıda Eğlence (Sinema/Tiyatro) Giyim Eğitim
- Borçlanılmış Taksitler Ulaşım Sağlık Faturalar Diğer

9) Eğitim hizmetleri hususunda hangi imkânlardan yararlandınız?

- Mahalle İlköğretim Okulu Özel Kolej (ilk/Orta) Özel Dershane Kreş
- Özel Üniversite Devlet Üniversitesi Özel Lise Devlet Lisesi Diğer

10) Sağlık hizmetleriyle ilgili olarak hangisini tercih ediyorsunuz?

- Sağlık Ocağı Devlet Hastaneleri SGK Anlaşmalı Özel Hastaneler Özel Hastaneler
- Üniversite Hastaneleri Poliklinikler Kurum Sağlık Birimleri
- Eczane SGK Güvencem yok

11) Dikmen bölgesine hangi tarihte/nereden/neden geldiniz?

Cevap:.....
.....
.....
.....

12) Daha önce oturduğunuz 4-5. Etaptaki evinizin mülkiyeti kime aitti?

- Kendimize aitti Kiracıydık

13) Mülk sahibiyse mülkiyeti nasıl elde ettiniz?

- Kendimiz yaptık Satın aldık Miras kaldı Diğer

14) Size gecekondunun avantajları ve dezavantajlarını sorsak ilk olarak ne söylediniz?

Avantaj.....

Dezavantaj.....

15) Size Apartman dairesinin avantaj ve dezavantajlarını sorsak ilk olarak ne söylediniz?

Avantaj.....

Dezavantaj.....

16) Müstakil yaşam biçiminden apartmana geçişle ilgili problemler yaşadınız mı?

- Evet* Hayır

*** Nedenlerini sıralayınız.**

.....
.....
.....

17). Müstakil yaşamdan apartmana geçişle birlikte hane içinde ne gibi maddi değişimler yaşandı?

- Oturma Takımı değişti Beyaz Eşyalar değişti Halılar/Perdeler değişti
 Yatak Odası Takımı değişti Çocuk/Genç Odası Takımı değişti Mutfak eşyaları
değişti Yemek odası takımı değişti Televizyon değişti Birkaç küçük eşyadan
başka bir şey değişmedi Hiçbir şey değişmedi

18) Daha planlı ve düzenli yapılmış, bahçeli olan müstakil bir evi. Şu anki evinize değiştirir miydiniz?

- Evet Hayır Kararsızım.

19) Eğer fırsatınız olsaydı standartlar üstü lüks konutlardayışamak ister miydiniz?

EvetHayır Kararsızım.

20) Konut güvenliği açısından düşünöldüğünde hangisi daha güvenlidir?

Müstakil Ev Apartman Lüks konutlarVillaHepsi Hiçbiri

21) “Mekânlar sahibini yansıtır” söylemi hakkında ne düşünöyorsunuz?

Kesinlikle Katılıyorum Katılıyorum Kararsızım Katılmıyorum Kesinlikle katılmıyorum

22) “Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi” ile yerine getirilmesi düşünöldüğö amaçlar (Rekreasyon alanı yaratmak, Rüzgar koridoru oluşturmak, Kesimler arası bütünleşmeyi sağlamak, Konut yenileme, Tehlikelere karşı önlem, Yeni sosyal donanımlar oluşturmak, Tüm kente hizmet etmek ve ulaşılabilir olmak, KültürPark yaratmak, Aşırı rant(kazanç) artışından kaçınmak, Projenin taşıyacağı diğer bazı özellikler...) göz önünde bulundurulduğunda bu amaçların yerine getirildiğini düşünöyor musunuz?

Evet, düşünöyorum Hayır, düşünmüyorum Kararsızım

23)Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesinin belirli bir azınlığa fayda sağladığını düşünöyor musunuz?

Evet, düşünöyorum Hayır, düşünmüyorum Kararsızım

24) Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesinin hak sahiplerine konut ihtiyacını karşılamaktan ziyade “lüks konut ihtiyacını” karşılamaya dönük bir proje olduğu görüşüne katılıyor musunuz?

Kesinlikle Katılıyorum Katılıyorum Kararsızım Katılmıyorum Kesinlikle katılmıyorum

25) Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesinin işlerlik kazanmasıyla birlikte bölgedeki var olan sosyal ve kültürel yapılaşmanın dağıldığı görüşüne katılıyor musunuz?

Kesinlikle Katılıyorum Katılıyorum Kararsızım Katılmıyorum Kesinlikle katılmıyorum

26) Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesinin öncesiyle karşılaştırıldığında tüketim alışkanlıklarınızda (lüks tüketim mallarına yönelme, Pazar kültüründen uzaklaşma vb.) herhangi bir değişme oldu mu?

Evet oldu Hayır olmadı Kararsızım

27)Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi kapsamında yapılan hizmetlerden yararlanıyor musunuz? Cevabınız “Evet” ise hangi hizmet olduğunu belirtiniz.

Evet.....
.....

Hayır Kararsızım

28) Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesiyle yaşam kalitenizin yükseldiği görüşüne katılıyor musunuz?

Kesinlikle Katılıyorum Katılıyorum Kararsızım Katılmıyorum Kesinlikle katılmıyorum

29) Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi hayata geçirilirken, bölgenin paydaşlarından biri olarak fikirlerinizi dikkate alacak bir merci ya da kurum sizinle görüştü mü?

Evet bu projede bizim de görüşümüz dikkate alındı Hayır bu projede görüşümüz dikkate alınmadı

30) Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi kapsamında yeteri kadar bilgilendirildiğinizi düşünüyor musunuz?

Evet, düşünüyorum Hayır, düşünmüyorum Kararsızım

31) Kentsel dönüşüm sizce nedir? (Yalnız 5 şık işaretleyiniz. Önceliğine göre 1-2-3-4-5 şeklinde belirtiniz)

Plansız ve dağınık bir bölgeyi planlı ve programlı hale getiren bir kentsel yapılanmadır

Deprem riski vb. doğal afetlere karşı yapılan kentsel yapılanmadır.

Sosyal ve yeşil alanlara sahip yeni bir kentsel yapılanmadır.

Modern ve estetiğin ön plana çıktığı kentsel bir yapılanmadır.

Güven ve huzuru temin eden kentsel bir yapılanmadır.

İnşaat sektörünü kalkındırarak ülke ekonomisine katkı sağlayan bir kentsel yapılanmadır.

Bir arazi rantı projesi olarak kentsel dönüşümü fırsata çevirme projesidir.

Estetik açıdan çirkin, çok katlı ve pahalı bir kentsel yapılanmadır.

Yerellikten uzak, küresel piyasa ahlakına sahip kentsel bir yapılanmadır

Bölgelerin merkezileştirilip tüketim alanlarına dönüştürülen kentsel bir yapılanmadır.

Zenginlerin merkeze, yoksulların kentin çeperlerine itildiği kentsel bir yapılanmadır.

Mekân-insan sınırlamasına tabi, belirli toplumsal sınıfa hizmet eden kentsel bir yapılanmadır.

32) Kentsel Dönüşüm projeleri hakkındaki bilgileri “daha çok” nereden edindiniz?

Görsel Medya Yazılı Medya Sosyal Medya Belediye

Valilik Dernekler Yakın Çevre Diğer

33) Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi kapsamında memnuniyetinizi 1’den (en az memnun) 10’a (çok memnun) kadar puanlarsanız bu projeye kaç puan verirsiniz?

.....
.....

34) Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi kapsamında karar mercii siz olsaydınız bu projeyi nasıl yönetirdiniz?

- Yıkıma gerek duymadan yerinde iyileştirme yöntemini tercih ederdim
Yıkımı yaygınlaştırarak yeni konut alanları için yer açmayı tercih ederdim.

35) Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi kapsamında alacağınız evi nasıl değerlendirmeyi düşünüyorsunuz?

- Satacağım Satacağım borçlarımı ödeyeceğim Satacağım arsa alacağım Satacağım başka bir yerde ev alacağım Satacağım iş kuracağım Oturacağım Kiraya vereceğim

36) Dikmenle ilgili olarak aşağıdaki seçeneklerden hangisini tercih edersiniz?

- Dikmen hiçbir zaman ayrılmayacağım bir bölgedir
Dikmen ancak mecbur kalırsam ayrılacağım bir bölgedir
Dikmen benim için bağlayıcı olmayan bir bölgedir, gidebilirim de kalabilirim de.
Daha iyi bir seçenek sunulursa gitmek istediğim bir bölgedir
Dikmen ilk fırsatta ayrılmayı düşündüğüm bir bölgedir

37) Her kentte/bölgede yaşayan insanlar belirli özelliklerle ön plana çıkar.

Size göre;

A) Dikmen Vadisine “yeni yerleşen insanların” ön plana çıkan özellikleri nelerdir? (Yalnız 3 şık)

- Hoşgörülü Saygılı Anlayışlı Zengin Anlayışsız Politik Eğitilmiş
Kültürlü Yoksul Eğitimsiz Mesafeli Kötümser Bencil
Yüksek Egoya Sahip Mütevazı Paylaşımçı Tehlike Potansiyeli Olan Fırsatçı
Güvenilmez Entelektüel Doğa Sever Mülkiyete Önem Veren Yardımsever
Hırslı Şiddete Eğimli Lümpen (Sefil) Girişimci Kültürsüz Sosyal
Mülkiyete Önem Vermeyen Dayanışma Bilincine Sahip İletişim Kurabilen Vizyon
Sahibi Amaçsız Durağan İyimser Diğer..... Diğer.....
Diğer

B) Dikmen Vadisindeki “eski sahiplerinin” ön plana çıkan özellikleri nelerdir? (Yalnız 3 şık)

- Hoşgörülü Saygılı Anlayışlı Zengin Anlayışsız Politik Eğitimli
- Kültürlü Yoksul Eğitimsiz Mesafeli Kötümser Bencil
- Yüksek Egoya Sahip Mütevazi Paylaşımçı Tehlike Potansiyeli Olan Fırsatçı
- Güvenilmez Entelektüel Doğa Sever Mülkiyete Önem Veren Yardımsız
- Hırslı Şiddete Eğimli Lümpen (Sefil) Girişimci Kültürsüz Sosyal
- Mülkiyete Önem Vermeyen Dayanışma Bilincine Sahip İletişim Kurabilen Vizyon
- Sahibi Amaçsız Durağan İyimser
- Diğer.....Diğer.....Diğer

Ek 2: Ankara Büyükşehir Belediyesi Dikmen Vadisi 4.ve5. Etap Kentsel Dönüşüm Uygulamasına İlişkin Çeşitli Fotoğraflar

ÖZGEÇMİŞ

1991 yılında Ankara’da doğdu. Doğumundan bu yana Ankara’nın Çankaya ilçesinde ikamet etmektedir. 1998-2005 tarihleri arasında ilkokul ve ortaokulu Akşemsettin İlköğretim Okulunda okudu. 2005-2009 yılları arasında liseyi Dikmen Lisesinde bitirdi. 2009 yılında Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümüne başladı. Bitirme tezini siyaset sosyolojisi “Müphemlik Bağlamında Siyaset” adlı çalışması üzerine yaptı. 2013 yılında mezun olup yine aynı yıl yapılan mülakatlarda başarılı bulunarak Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında lisansüstü eğitimine başladı.